

Vilniaus universitetas

Filosofijos fakultetas
Psichologijos institutas

Rugilė Žaliauskaitė

Teisės psichologijos studijų programa
Magistro darbas

**Mediacijos proceso dalyvių suvoktas mediatorių elgesio teisingumas
santuokos nutraukimo kontekste**

Darbo vadovė: Asist. dr. Ksenija Čunichina

Vilnius

2022

TURINYS

SANTRAUKA.....	4
SUMMARY.....	5
SVARBIAUSIOS SAŲVOKOS.....	6
PRATARMĖ.....	7
1. ĮVADAS.....	9
1.1. Mediacija – konflikto sprendimo būdas	9
1.1.1. Mediacija santuokos nutraukimo kontekste.....	10
1.2. Suvokto teisingumo samprata.....	11
1.2.1. Skirstymo teisingumas	12
1.2.2. Procedūrinis teisingumas	13
1.2.3. Procedūrinio teisingumo tyrimai Lietuvoje	14
1.2.4. Išoriniai procedūrinio teisingumo vertinimo veiksniai	15
1.2.5. Vidiniai procedūrinio teisingumo vertinimo veiksniai	17
1.3. Emocijų reguliavimas	18
1.3.1. Emocijų reguliavimo strategijos	19
1.3.2. Emocijų reguliavimo strategijos ir suvoktas procedūrinis teisingumas.....	21
1.4. Intymaus partnerio smurtas	21
1.4.1. Intymaus partnerio smurto formos.....	22
1.5. Mediacija ir intymaus partnerio smurtas	24
1.6. Mediacija ir suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas.....	26
1.7. Suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo ir emocijų reguliavimo ryšys mediacijos procese..	27
1.8. Suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo, intymaus partnerio smurto ir emocijų reguliavimo ryšys mediacijos procese.....	28
Tyrimo tikslas, uždaviniai ir hipotezės	29
2. TYRIMO METODIKA.....	33

2.1.	Tyrimo dalyviai	33
2.2.	Tyrimo instrumentai	33
2.3.	Tyrimo eiga.....	35
2.4.	Duomenų analizė	36
3.	REZULTATAI	37
3.1.	Emociniai išgyvenimai mediacijos proceso metu	37
3.2.	Suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo, pasitenkinimo mediacijos procedūra ir rezultatu bei skyrybų iniciavimo ryšys	38
3.2.1.	Suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo ir pasitenkinimo mediacijos procedūra ryšys.	38
3.2.2.	Suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo ir pasitenkinimo mediacijos rezultatu ryšys...	42
3.2.3.	Suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo, pasitenkinimo mediacijos rezultatu bei procedūra ir skyrybų iniciavimo ryšys	49
3.3.	Intymaus partnerio smurto ir (ne)pasiekto susitarimo mediacijos proceso metu skirtumai	51
3.4.	Intymaus partnerio smurto ir emocijų reguliavimo strategijų ryšys	54
3.5.	Suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas ir emocijų reguliavimo strategijos	59
4.	REZULTATŲ APTARIMAS	61
	IŠVADOS	69
	REKOMENDACIJOS	71
	LITERATŪRA	72
	PRIEDAI.....	86
	1 priedas. Aprašomoji statistika.	86
	2 priedas. Kintamųjų duomenų atitiktis normaliajam skirstiniui	89
	3 priedas. Kreipimosi į respondentus tekstas	90
	4 priedas. Patikimumo analizės rezultatai	91
	5 priedas. Suvokto mediatoriaus elgesio skalės ir subskalių ryšys	92

SANTRAUKA

Mediacijos proceso dalyvių suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas santuokos nutraukimo kontekste.

Rugilė Žaliauskaitė

Vilnius, Vilniaus universitetas, 2022, 92 psl.

Kasmet yra registruojamas didelis skaičius santuokos nutraukimų. Nuo 2020 metų, Lietuvoje, mediacija šeimos ginčiuose yra privaloma. Svarbu tirti mediacijos psichologinius procesus ir tobulinti mediacijos vykdymą Lietuvoje. Suvoktas teisingumas yra susijęs su išoriniais veiksniais, tokiais kaip mediatoriaus elgesys mediacijos metu, ir vidiniais veiksniais – emocijų reguliavimas ir asmeninis mediacijos dalyvių patyrimas. Siekiant išsiaiškinti suvoktą mediatorių elgesio teisingumą, atsižvelgiant į mediacijos dalyvių asmenines savybes bei patyrimą, atliktas tyrimas, kuriame dalyvavo 60 dalyvių. Rezultatai atskleidė, kad suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas šioje imtyje yra pakankamai aukštas ir susijęs su pasitenkinimu mediacijos rezultatu ir procedūra. Pasitenkinimas mediacijos procedūra yra susijęs su iniciavusiojo statusu. Nustatyta, kad emocijų reguliavimo strategijos teigiamai nuspėja suvoktą mediatoriaus elgesio teisingumą. Kitų reikšmingų ryšių nustatyta nebuvo. Ateities tyrimai turėtų tirti mediacijos procese dalyvavusių asmenų tikslinę grupę ir suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo veiksnius santuokos nutraukimo kontekste.

Raktiniai žodžiai: mediacija, suvoktas teisingumas, procedūrinis teisingumas, emocijų reguliavimo strategijos, intymaus partnerio smurtas.

SUMMARY

Mediation parties' perceived justice of mediators' behavior in divorce context.

Rugilė Žalčiauskaitė

Vilnius, Vilnius university, 2022, p. 92

A large number of divorces are recorded every year. Since 2020, mediation in family disputes is mandatory in Lithuania. It is important to study the psychological processes of the mediation and improve the execution of mediation. Perceived justice of mediators' behavior is related to external factors, such as mediators' behavior during mediation, and internal factors: emotion regulation and mediation parties' personal experience. In order to find out perceived justice of mediators' behavior according to mediation parties' experience, a study was conducted. 60 mediation parties participated in this study. The results revealed that perceived justice of mediators' behavior is quite high and related to satisfaction with mediation procedure and outcome. Satisfaction with the procedure is related to initiator status. Also, results show that emotion regulation strategies positively predict perceived justice of mediators' behavior. No other significant connections were identified. Future research should investigate mediation parties' target group and factors of perceived justice of mediators' behavior in the context of divorce.

Key words: mediation, perceived justice, procedural justice, emotion regulation strategies, intimate partner violence.

SVARBIAUSIOS SĄVOKOS

Mediacija arba taikinamasis tarpininkavimas – ginčų sprendimo procedūra, kurios metu vienas ar keli mediatoriai (tretieji nešališki asmenys) padeda ginčo šalims taikiai spręsti ginčą (LR Teisingumo ministerija, 2021).

Procedūrinis teisingumas – „ginčų (ne tik teisinių) sprendimo procedūrų atitikimas tam tikriems standartams, nuo kurių priklauso, ar ginčo šalys supras tiek patį ginčo nagrinėjimą, tiek galutinį jo sprendimą kaip teisingą“ (Justickis ir Valickas, 2006, 79 p.).

Emocijų reguliavimas – procesas, kurio metu asmenys sąmoningai ir nesąmoningai kontroliuoja savo emocijas (Rottenberg & Gross, 1993).

Intymaus partnerio smurtas – elgesys intyminuose santykiuose, kuris sukelia fizinę, seksualinę ar psichologinę žalą, įskaitant fizinės agresijos veiksmus, seksualinę prievartą, psichologinę prievartą bei kontroliuojamą elgesį. Šis apibrėžimas apima tiek esamų, tiek buvusių situotinių ar partnerių smurtą (WHO, 2021).

PRATARMĖ

Kiekvienais metais Lietuvoje išsiskiria didelis skaičius sutuoktinių porų. 2019 metais ištuokas įregistravo net 8,7 tūkst. porų (Oficialios statistikos portalas, 2020). Skyrybos yra krizinis gyvenimo įvykis, suaugusiems keliantis neigiamas pasekmes: prastą gyvenimo kokybę, aukštą psichologinį distresą, nerimą ir depresiją (Ding et al., 2021).

Pasaulyje jau seniai vykdoma praktika šeimos ginčus spręsti alternatyviu būdu – mediacija. Mediacijos proceso metu nešališka trečioji šalis, mediatorius, padeda konfliktuojančioms šalims pasiekti susitarimą (Sondaitė, 2006). Daugelis pasaulio šalių mediaciją vertina kaip efektyvų ginčo sprendimo būdą. Ginčų sprendimas mediacijos būdu yra susijęs su mažesniu bylų skaičiumi teismuose, greitesniu ginčų sprendimu, santykių tarp ginčo šalių išsaugojimu, mažesnėmis išlaidomis ginčo šalims ir visuomenei (Wilson, 2019).

Suvoktas teisingumas gali būti kasdienių konfliktų asmeniniame gyvenime pagrindas. Asmenys, įvairiose situacijose, remiasi teisingumo motyvu ir į patirtą neteisingumą reaguoja jautriai (Ross & Miller, 2002). Nors mediacija laikoma taikiu ginčo sprendimo būdu, suvoktas mediacijos procedūros teisingumas priklauso nuo daugelio veiksnių. Ginčo šalių suvoktą procedūros teisingumą lemia valdžios atstovo orus ir pagarbus elgesys, užtikrinimas, kad ginčo šalys suprastų procesą bei išreikštų savo nuomonę, o sprendimai būtų priimami neutraliai ir nešališkai (Center for Court Innovation, 2017). Taigi, mediatorių elgesys, atsižvelgiant į procedūros teisingumo reikalavimus, lemia suvoktą procedūros teisingumą.

Suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas siejasi ne tik su mediatoriaus elgesiu, bet ir su individualiomis ginčo šalių savybėmis, pavyzdžiui, emocijomis ir jų reguliavimu. Teismo posėdžiuose, ginčo šalys jaučia intensyvias emocijas (ypač skyrybų arba vaikų globos ginčiuose) (Leben, 2019). Nustatyta, kad teisėjo procedūrinio teisingumo reikalavimų laikymasis, pavyzdžiui, teisėjo pastangos elgtis taip, kad kiekviena ginčo šalis jaustųsi išklausyta, padeda sumažinti ginčo šalių emocijų intensyvumą (Leben, 2019). Svarbu paminėti, kad emocijos ne visada yra naudingos – jos gali būti destruktivos, ypač kai jos yra intensyvios (Gross & Jazaieri, 2014). Dėl šios priežasties emocijų reguliavimas svarbus. Emocijų reguliavimas lemia emocijų pasireiškimą, kada jas jaučiame, kaip jas patiriame ir išreiškiame (Ford & Gross, 2018).

Mediatoriaus elgesio teisingumo vertinimui įtakos turi ir šalių asmeninis patyrimas, pavyzdžiui, patirtas intymaus partnerio smurtas. Tyrimai rodo, kad valdžios atstovų elgesys lemia

intymaus partnerio smurto aukų nuomonę apie teisingumo sistemą (Zweig et al., 2003). Hotalingas ir Buzawa (2003) nustatė, kad intymaus partnerio smurto aukos, kurios jautėsi ignoruojamos teismo darbuotojų arba jautėsi taip, tarsi jų balsai nebūtų išgirsti, yra žymiai mažiau linkusios pranešti apie naujus smurtinius nusikaltimus po vienerių metų.

Mediacijoje, tais atvejais, kai yra pranešama apie intymaus partnerio smurtą ir abi šalys sutinka dalyvauti tarpininkavime, šis konflikto sprendimo būdas gali būti efektyvesnis, palyginti su teismo procesu. Mediacija yra efektyvesnė alternatyva teismo procesui, jei mediatoriai yra apmokyti ir laikosi griežtų saugos protokolų, o mediacija yra atliekama saugioje aplinkoje (Holtzworth-Munroe et al., 2021). Kita vertus, moterims, patyrusioms intymaus partnerio smurtą, mediacijos procese gali grėsti antrinė viktimizacija ir besitęsianti partnerio kontrolė (Feresin et al., 2018). Esant prieštaringsioms nuomonėms, LR Seimas priėmė mediacijos įstatymo (2021) 20 str. 1 dalies pakeitimą, kuris skelbia, kad privalomoji mediacija turi būti taikoma sprendžiant civilinius ginčus, išskyrus „atvejus, kai kreiptis į teismą dėl ginčo sprendimo siekia smurtą artimoje aplinkoje patyręs asmuo, o kita ginčo šalis yra galimas smurtautojas ir yra pradėtas ikiteisminis tyrimas“. Dėl kylančių diskusijų akademinėje srityje, šio tyrimo rėmuose siekiama plačiau sužinoti apie mediacijos taikymą, esant intymaus partnerio smurto istorijai bei kaip intymaus partnerio smurtas yra susijęs su suvoktu mediatoriaus elgesio teisingumu.

Tyrimų, besigilinančių į suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo veiksnius, atsižvelgiant į mediacijos proceso dalyvių asmeninį patyrimą, yra nedaug. Lietuvoje tokių tyrimų mums rasti nepavyko. Visgi, pastaruoju metu mediacija tampa vis populiareniu ginčų sprendimo būdu, dėl to svarbu plėsti tyrimus apie psichologinius šio proceso ypatumus ir suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo veiksnius.

1. ĮVADAS

1.1. Mediacija – konflikto sprendimo būdas

Remiantis mediacijos įstatymo (2021) 2 str. 4 dalies nuostatomis, mediacija yra „ginčų sprendimo procedūra, kurios metu vienas ar keli mediatoriai padeda ginčo šalims taikiai spręsti ginčą“.

Mediacijos, arba taikinamojo tarpininkavimo, užuomazgos siekia gilią senovę. Jau Sokratas (470 – 399 m. pr. m. e.) bei Platonas (422 – 347 m. pr. m. e) nustatė dialogo standartą, kuriuo remiantis tautos dažnai gebėjo pasirinkti taikius konfliktų sprendimo metodus, užuot pradėjusios kariauti (Sweeney & Carruthers, 1996). Šiuolaikinės mediacijos ištakos yra siejamos su XX amžiaus pradžia (1913 m.), kuomet JAV, Klyvlendo teisme, buvo įsteigta mediatoriaus pozicija. Tuo metu mediacija buvo pradėta taikyti nedidelių teisinių ginčų sprendimui (Milašius, 2007).

Mediacijos procesui yra svarbūs principai, kurie užtikrina profesionalų ginčo sprendimą: savanoriškumas, konfidencialumas, mediatoriaus nešališkumas, sąžiningumas ir abipusė pagarba, kooperacija, mediatoriaus kvalifikuota veikla, šalių lygiateisiškumas, neformalumas, universalumas ir ekonomiškumas. Atsižvelgiant į šių principų išpildymą, vertinamas mediacijos procesas ir mediatoriaus veikla (Kaminskienė et al., 2019).

Mediacija yra neatsiejama nuo psichologinių procesų, padedančių pasiekti susitarimą. Vienas svarbiausių aspektų yra mediatoriaus įdedamos pastangos kurti ryšį su ginčo šalimis. Tyrimai rodo, kad mediacijos sėkmę lemia sukurtas ryšys, grindžiamas pasitikėjimu, supratimu bei empatija (Goldberg, 2005; Goldberg & Shaw, 2007).

Mediacijoje nemažiau svarbus yra ir neverbalinis bendravimas. Mediacijoje yra dažnai diskutuojama jautriomis temomis, galinčiomis sužadinti intensyvias emocijas (Matsumoto & Hwang, 2013). Dėl šios priežasties, mediatorius privalo stebėti ir suprasti ginčo šalių neverbalinių elgesį, atpažinti emocijas ir skatinti ginčo šalių emocinę išvalgą (Kennedy-Moore & Watson, 1999). Mediacijoje yra naudojamos ir komunikacijos technikos, tokios kaip aktyvus klausymas, tikslą atitinkančių klausimų formuluočių parinkimas, ginčo šalių argumentų perfravavimai, nuostatų keitimas, emocijų valdymas (Kaminskienė ir kt., 2019). Taigi, neabejotina, kad mediacijos procesas turi glaudžių sąsajų su psichologiniais procesais.

Vieni žymiausių suvokto teisingumo tyrinėtojų Thibaut ir Walker aštuntajame dešimtmetyje pradėjo suvokto teisingumo tyrinėjimus. Jie analizavo, ar asmenys pirmenybę teikia JAV stiliaus rungimosi procesui, ar Europoje naudojamam inkvizicijos procesui. Mokslininkai nustatė, kad asmenys yra labiau patenkinti rungimosi procedūra, kurią tiriamieji laikė teisingesne, palyginti su inkvizicijos procedūra. Asmenys palankiau vertino procedūras, leidžiančias kontroliuoti procesą, palyginti su procedūromis, kuriose proceso kontrolė buvo perduota trečiajai šaliai (Walker et al., 1974; Lind & Tyler, 1988). Taigi, vertindami mediacijos rezultatus ir pačius mediatorius, žmonės atsižvelgia ir į procedūrą, kurios metu yra sprendžiamas ginčas (Tyler, 1987). Taikinamasis tarpininkavimas, dėl ginčo šalių galimybės kontroliuoti procesą, yra labiau atitinkantis procedūrinio teisingumo reikalavimus, palyginti su teismo procesu. Mediacijoje ginčo šalys dalyvauja ne tik pristatant savo ginčo pusę, bet ir rengiant susitarimą (Shapiro & Brett, 1993).

Apibendrinant, mediacijos procedūra yra neatsiejama nuo psichologinių procesų. Neabejotina, kad mediacijoje yra sprendžiamos problemos, keliančios intensyvias emocijas ginčo šalims. Dėl šios priežasties, mediatoriai turi suprasti ginčo šalių emocinę būseną ir padėti iškomunikuoti emocijas bei poreikius. Tyrimai rodo ir suvokto teisingumo svarbą mediacijos procese. Mediacijos procesas įgalina didesnę atitiktį procedūrinio teisingumo reikalavimams, palyginti su teismo procesu.

1.1.1. Mediacija santuokos nutraukimo kontekste

Skyrybos – emociškai varginantis, įtemptas ir gyvenimą keičiantis įvykis, kuris sukelia neigiamų padarinių įvairioms gyvenimo sritims: sveikatos ir psichologinei gerovei, ekonominiam, socialiniam ir buitiniam gyvenimui (Leopold, 2018). Pavyzdžiui, moterims nutrūkusi santuoka gali reikšti padidėjusius ekonominius poreikius, ribotas galimybes daugiau užsidirbti dėl praleidžiamo laiko rūpinantis vaiku (Bröckel & Andreß, 2015). Tuo tarpu, tėvai patiria kančios jausmus, kai praranda (arba bijo prarasti) ryšį su vaikais (Bauserman, 2012). Taigi, santuokos nuotraukimo padarinius jaučia tiek moterys, tiek vyrai.

Santuokos nutraukimas yra susijęs ir su prastesne psichologine gerove, kadangi skyrybos turi teigiamą ryšį su depresijos ir nerimo simptomais, pykčiu, sveikatos problemomis, piktnaudžiavimu psichoaktyviomis medžiagomis, didesne mirtingumo rizika (Amato, 2010; Bierman et al., 2006; Hughes & Waite, 2009). Išsiskyre asmenys susiduria su sunkumais, tokiais

kaip būtinybe panaikinti emocinį prisirišimą prie buvusio partnerio, vienišumo jausmu dėl socialinio tinklo praradimo, konfliktais dėl bendro vaikų auklėjimo (Halford & Sweeper, 2013). Patiriamas stresas gali paskatinti partnerius prieiti ir prie destruktivių konfliktų valdymo metodų bei sumažėjusios socialinės kompetencijos (Fagan & Churchill, 2012).

Santuokos nutraukimo metu, buvę sutuoktiniai sprendžia įvairius ginčus, pavyzdžiui, turto dalybų, vaiko auklėjimo arba bendravimo su vaiku klausimus (LR Teisingumo ministerija, 2021). Mediacija vyksta dialogo pavidalu, ramioje ir neformalioje aplinkoje. Kadangi mediacija yra neformalus procesas, jos metu yra atsižvelgiama ir į nematerialius aspektus, kurių žmonės siekia, pavyzdžiui, atsiprašymą, supratimą, elgesio pokyčius. Skirtingai nuo bylinėjimosi, sėkmingas tarpininkavimas kviečia šalis puoselėti savo santykius. Tai yra svarbu, kai šalys privalo tęsti santykius dėl bendrai auginamų vaikų (Koh, 2004). Taigi, mediacijos procesas laikomas kaip mažesnį stresą kelianti procedūra, palyginti su ginčo sprendimu teismo procese (Kaminskienė ir kt., 2019). Mediacijos metu išlieka galimybė edukuoti šalis apie emocijas, skatinti dalintis savo emocijomis bei argumentais. Tyrimai rodo, kad mediacija padeda sumažinti konfliktą, prieiti kompromisą, išlaikyti teigiamus ir formalius santykius dėl vaiko gerovės ateityje (Emery et al., 2005). Taigi, mediacija sukelia mažiau streso ir yra palankesnis ginčo sprendimo būdas, palyginti su ginčo nagrinėjimu teisme. Mediacijoje yra suteikiamos sąlygos spręsti ginčą mažiau formalioje aplinkoje, išsakyti savo argumentus bei daryti įtaką ginčo sprendimui.

1.2. Suvokto teisingumo samprata

Teisingumo sąvoka yra kilusi iš filosofijos mokslo, bet yra vartojama įvairiuose kontekstuose tiek kasdienėje kalboje, tiek socialiniuose moksluose (Jost & Kay, 2010). Teisingumo tyrimais mokslininkai domisi jau daugiau nei 50 metų. Ankstyvieji tyrimai buvo sutelkti į skirstymo teisingumą (angl. distributive justice) – suvoktas gėrybių paskirstymas žmonėms ir vertinimas, ar šis paskirstymas yra teisingas (Adams, 1965). Lerner (1977) aprašė, kad teisingumą vertiname, atsižvelgiant į proporcingumo motyvą, t.y., ar žmogus, patiriantis kančias ar gerovę, yra nusipelnęs savo likimo, ar ne.

Vėliau, teisingumo tyrinėjimus papildė Thibaut ir Walker (1978) darbai, kurie koncentravosi į procedūros teisingumą. Mokslininkai nurodė, kad nors ir asmenys sulaukia nepalankių rezultatų, jie lieka labiau patenkinti, jei procedūros, jų atžvilgiu, buvo sąžiningos

(Thibaut & Walker, 1978). Ankstyvieji procedūrinio teisingumo tyrimai buvo skirti struktūriniam procedūros aspektams, tokiems kaip galimybė apeliuoti sprendimą, galimybė daryti įtaką informacijai, kuri bus naudojama priimant sprendimą (Greenberg, 1986).

Devintajame dešimtmetyje, pasirodė sąveikos teisingumo (angl. interactional justice) sąvoka. Mokslininkai pradėjo tyrinėti suvoktą teisingumą, atsižvelgiant į tarpasmeninę sąveiką ir santykius tarp žmonių (Bies & Moag, 1986). Tarp mokslininkų vyksta diskusijos apie sąveikos teisingumo statusą. Vieni tyrėjai nurodo, kad sąveikos teisingumas yra procedūrinio teisingumo sudedamoji dalis (Tyler & Lind, 1992). Tuo tarpu, kiti mokslininkai pabrėžia, kad sąveikos teisingumas yra atskiras reiškinys, nepriklausomas nuo procedūrinio bei skirstymo teisingumo (Masterson et al., 2000). Visgi, dažniausiai teisės psichologijoje skiriamos dvi pagrindinės teisingumo rūšys: procedūrinis ir skirstymo teisingumas (Tyler, 2000). Toliau pristatysime jas plačiau.

1.2.1. Skirstymo teisingumas

Skirstymo teisingumo sąvoka labiausiai siejama su mokslininko Adams darbais. Adams (1965) teigė, kad suvoktas teisingumas priklauso nuo socialinių mainų. Žmogus, atlikęs veiksmus ir gautus rezultatus, lygina su kitų žmonių veiksmais ir gautais rezultatais. Jeigu asmuo pastebi, kad kito žmogaus veiksmai, įdėtos pastangos bei rezultatas skiriasi nuo jo, situacija vertinama kaip neatitinkanti teisingumo (Adams, 1965).

Kertinis akmuo skirstymo teisingumo tyrinėjimuose yra teisingumo teorijos prielaidos (angl. equity theory). Ši teorija teigia, kad žmonių atlygis turi pasižymėti proporcingumu jų įdėtoms pastangoms (Tyler, 2000). Pavyzdžiui, mokytoja įvertina mokinio darbą, remdamasi ne atlikto darbo kokybe, bet įdėtomis pastangomis rengiant darbą. Šiuo atveju, nors ir gavęs gerą pažymį, mokinys gali jausti neteisingumo jausmą, jei jis mato, kad rašant pažymį nebuvo taikomi jokie principai ar taisyklės, nebuvo atsižvelgiama į mokinio įdėtas pastangas arba pats mokinys supranta, kad įdėjo daug mažiau pastangų, palyginti su kitais mokiniais (Deutsch, 1975).

Skirstymo teisingumas yra aktualus ir mediacijoje. Pavyzdžiui, verslo tyrimai skelbia, kad ginčo šalys dažniausiai įvertina mediacijos rezultatus kaip teisingus, kadangi šis ginčo sprendimo būdas padeda šalims patenkinti savo poreikius, taupyti laiką ir finansus bei išsaugoti verslo santykius (Lande, 2000). Skirstymo teisingumo idėjos yra aktualios ir santuokos nutraukimo

kontekste. Mediacijos metu, buvę sutuoktiniai sprendžia įvairius klausimus, pavyzdžiui, turto dalybos. Pagal skirstymo teisingumo teoriją, kai sutuoktiniai suvokia santykių nesąžiningumą (pavyzdžiui, kontroliuojant finansus santykiuose), jie bandys pakeisti dinamiką, kuri lėmė nelygybę, arba nutrauks santykius (Dew et al., 2012). Nors anksčiau buvo manoma, kad subjektyviam teisingumo vertinimui svarbus tik rezultatas, vėlesni teisingumo tyrinėjimai parodė ir procedūros svarbą.

1.2.2. Procedūrinis teisingumas

Vertinant suvoktą teisingumą, žmonėms yra svarbu ne tik priimto sprendimo rezultatas, bet ir pati sprendimo priėmimo procedūra. Procedūrinio teisingumo tyrimuose yra atsižvelgiama į pagrindinius elementus, lemiančius procedūros teisingumo suvokimą: asmens, kuris priima sprendimą etiškumas, nešališkumas ir asmeniui, dalyvaujančiam sprendimo priėmimo procese, suteikta galimybė išreikšti nuomonę (Colquitt & Zipay, 2015), moralus ir sąžiningas valdžios atstovų sprendimų priėmimas (Lukauskaitė & Daugirdienė, 2015). Taigi, suvoktą procedūrinį teisingumą lemia atitiktis procedūrinio teisingumo reikalavimams.

Procedūrinio teisingumo suvokimas lemia įvairius aspektus. Pirma, asmenys, kurie tiki, kad sprendimo priėmimo procese su jais buvo elgiamasi procedūriškai teisingai, daro išvadą, kad gautas rezultatas yra teisingesnis (Lind & Tyler, 1988). Antra, asmenys, su kuriais buvo elgiamasi procedūriškai teisingai, labiau tikėtina, kad sutiks su sprendimu ir jo laikysis. Šis poveikis pasireiškė net jei priimtas sprendimas nėra palankus asmeniui (Tyler, 2000). Trečia, teisingumo suvokimas lemia jaučiamą pagarbą ir lojalumą sprendimų priėmėjui ir jo atstovaujamai institucijai (Tyler, 1989). Pavyzdžiui, tyrinėjant policijos komunikaciją, nustatyta, kad policijos pareigūnams pakeitus komunikavimo stilių, atsižvelgiant į procedūrinio teisingumo reikalavimus, nusiskundimų policijos institucija sumažėjo 10 proc. (Wood et al., 2020). Asmuo, kuris suvokia, kad policijos pareigūnas ar teisėjas su juo elgiasi nesąžiningai, greičiausiai policijos ir teismų institucijas laikys amoraliomis, nepatikimomis ir neteisėtomis (Walters & Bolger, 2018). Sprendimo priėmėjo elgesio atitiktis procedūrinio teisingumo reikalavimams, turi teigiamų sąsajų su procedūros teisingumo suvokimu, priimto sprendimo laikymusi bei jaučiama pagarba sprendimų priėmėjui bei jo atstovaujamai organizacijai.

Suvoktas procedūrinis teisingumas susijęs ir su pozityviais aspektais. Procedūriškai teisingas elgesys padidina pasitenkinimą darbu, įsipareigojimą organizacijai (Lambert et al.,

2020), psichologinę gerovę, pasitenkinimą gyvenimu (Rani, Garg & Rastogi, 2018), palankesnę teisės saugos pareigūnų vertinimą (Wells, 2007).

1.2.3. Procedūrinio teisingumo tyrimai Lietuvoje

Procedūrinio teisingumo tyrinėjimai Lietuvoje prasidėjo ne taip ir seniai. Pirmąjį tyrimą, nagrinėjantį procedūrinį teisingumą atliko Justickis ir Valickas (2006). Mokslininkai analizavo ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir teisėjų elgesio atitiktį procedūrinio teisingumo reikalavimams ir nuteistųjų suvokto procedūrinio teisingumo vertinimus teismo proceso metu. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog teisėjų elgesys gana dažnai neatitiko procedūrinio teisingumo reikalavimų. Pavyzdžiui, dauguma tiriamųjų nurodė, kad jiems nebuvo išaiškintos jų teisės. Toks teisėjų elgesio neatitikimas procedūrinių teisingumo reikalavimų, gali skatinti žmonių, komunikuojančių su teisėjais, neteisingumo jausmą (Justickis ir Valickas, 2006).

2013 metais Lietuvoje išleista monografija, kurioje pristatomas tyrimas, analizuojantis visuomenės pasitikėjimą teisės saugos institucijomis bei pareigūnais bei jų elgesio atitiktį procedūrinio teisingumo reikalavimams. Šio tyrimo rezultatai atskleidė, kad 67,1 proc. nusikaltimo aukų įvertino teisėjų elgesį kaip teisingą. Visgi, teisėjai ne visuomet laikosi procedūrinio teisingumo reikalavimų, pavyzdžiui, 45,7 proc. tiriamųjų pripažino, kad jie negalėjo daryti poveikio teismo procesui, 52,9 proc. tiriamųjų nurodė, kad jie nebuvo supažindinti su teise apskųsti ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro, ikiteisminio tyrimo teisėjo bei pačio teismo veiksmų (Valickas ir kt., 2013). Nusikaltimo aukų suvoktą teisėjo elgesio teisingumą tyrė ir Čunichina (2014). Rezultatai atskleidė, kad nusikaltimo aukos buvo linkusios teisėjo priimtą sprendimą vertinti kaip labiau teisingą, kai: 1) nusikaltimo aukos suprato galimybę išsakyti savo nuomonę teismo procese; 2) nuomonė buvo išklaudyta; 3) teisėjas paaiškino grėšiančią atsakomybę už melagingus parodymus; 4) teisėjo elgesys buvo nešališkas; 5) teisėjas nusikaltimo aukoms išaiškino jų teises; 6) nusikaltimo aukos suprato savo teises (Čunichina, 2014).

Valickas ir Petkevičiūtė - Barysienė (2016) atliko tyrimą, nagrinėjantį civilinio ginčo šalių suvoktą teisėjų elgesio procedūrinį teisingumą. Rezultatai atskleidė, kad teisėjų elgesys santykinai geriausiai atitiko nešališkumo reikalavimą ($M = 83,44$ proc., kai maksimalus įvertis 100). Santykinai prasčiau atitiko galimybės pareikšti nuomonę (72,24 proc.), informavimo ($M = 67,41$ proc.) bei teisių supratimo kontrolės ($M = 20,50$ proc.) reikalavimus. Matyti, kad teisėjų elgesys

prasčiau atitinka kai kuriuos procedūrinio teisingumo reikalavimus. Tai reiškia, kad teisėjai ne visuomet elgiasi, atsižvelgdami į procedūrinio teisingumo taisykles (Valickas ir Petkevičiūtė - Barysienė, 2016). Visgi, Laurinavičius (2006) teigia, kad civilinio ginčo ieškovų suvoktą teisėjo elgesio teisingumą lemia ne tik teisėjo atitiktis procedūrinio teisingumo reikalavimams, bet ir pačio ieškovo lūkesčiai ginčo baigčiai, t.y., kai žmogus nuspėja palankų arba nepalankų teisėjo sprendimą.

Svarbu paminėti, kad nepavyko rasti Lietuvoje atliktų tyrimų, analizuojančių ginčo šalių suvoktą mediatoriaus elgesio teisingumą ir jo veiksnius. Dėl šios priežasties, svarbu įvertinti mediatorių atitiktį procedūrinio teisingumo reikalavimams. Mediatoriaus funkcijos kokybiškai skiriasi nuo teisėjo funkcijų, pavyzdžiui, mediacijoje ginčą sprendžia šalys, teismo proceso metu – teisėjas, valstybės vardu. Mediacijos metu ginčo šalis įpareigoja jų susitarimas, teismo metu – galutinis teismo sprendimas. Pats mediacijos procesas yra neformalus, o teismo procesas pasižymi formaliomis proceso bei įrodinėjimo taisyklėmis (Kaminskienė ir kt., 2019). Be abejonės, skirtumų galima įžvelgti ir daugiau. Visgi, galime daryti prielaidą, kad mediacijos ir teismo procesai skiriasi savo pagrindiniais principais, dėl to būtina plėsti suvokto teisingumo tyrimus mediacijos proceso kontekste.

1.2.4. Išoriniai procedūrinio teisingumo vertinimo veiksniai

Suvoktą procedūros teisingumą sąlygoja išoriniai bei vidiniai veiksniai. Išoriniai veiksniai gali priklausyti nuo sprendimų priėmėjų. Vienos pirmųjų procedūrinio teisingumo taisyklių, buvo išskirtos mokslininko Leventhal, kuris teigė, kad šių taisyklių laikymasis gali lemti aukštesnį suvoktą procedūros teisingumo vertinimą (Leventhal, 1980):

1. Nuoseklumo (angl. consistency) taisyklė skelbia, kad procedūra bus suprantama kaip teisinga, jeigu kiekvieną kartą bus vykdoma taip pat.
2. Šališkumo slopinimo (angl. bias-suppression) taisyklė, teigianti, kad sprendimo priėmėjas procedūros metu turi užkirsti kelią bet kokiems asmeninims interesams bei išankstinėms nuostatoms.
3. Tikslumo (angl. accuracy) taisyklė nurodo, kad sprendimo priėmėjas turi remtis tikslia informacija. Informacija ir šalių nuomonės turi būti renkamos ir apdorojamos be klaidų.
4. Apeliacijos (angl. correctability) taisyklė sako, kad turi būti suteikiama šalis

galimybė skųsti ir keisti jau priimtus sprendimus.

5. Reprezentatyvumo (angl. representativeness) taisyklė nurodo, kad procese sprendimų priėmėjas turi sudaryti sąlygas ginčo šalims išreikšti savo nuomonę ir atsižvelgti į jų išsakytus argumentus.
6. Etiškumo (angl. ethicality) taisyklė skelbia, kad procedūros suvokiamos kaip teisingos, jeigu jų metu yra laikomasi moralinių ir etinių vertybių.

Visgi, Leventhal (1980) išskirtos procedūrinio teisingumo taisyklės buvo kritikuojamos dėl pernelyg didelio platumo ir dviprasmiškumo (Tyler, 1988). Taigi, savo ruožtu, Tyler (1988) aprašė septynis procedūrinio teisingumo veiksnius, kurie prisideda prie procedūros teisingumo vertinimo: sprendimus priimančių asmenų pastangos būti teisingiems, suvoktas sprendimų priėmėjo sąžiningumas, jų nuoseklumas elgesio etikos standartams, atstovavimo galimybės, priimto sprendimo kokybė, galimybė apskųsti sprendimą, sprendimų priėmėjo nešališkumas proceso metu.

Verta paminėti, kad asmenys procedūros teisingumą vertina ne tik atsižvelgdami į procedūros formalių standartų atitikimą, bet ir neformalią tarpasmeninę sąveiką ir sprendimų priėmimą. Tyrimai rodo, kad asmenys procedūros teisingumą vertina, atsižvelgdami į 4 pagrindinius aspektus: formalus sprendimų priėmimas, formali tarpasmeninė sąveika, neformalus sprendimų priėmimas ir neformali tarpasmeninė sąveika (Blader & Tyler, 2003). Asmuo, vertindamas formalų sprendimų priėmimą atsižvelgia, ar procedūra vyko objektyviai ir pagal reglamentuotus dokumentus, o vertinant neformalų sprendimų priėmimą, atsižvelgiama kaip konkretus valdžios atstovas priima sprendimą, pavyzdžiui, ar tokias pačias taisykles taiko kiekvienam žmogui ir situacijai. Kita vertus, vertinant formalią tarpasmeninę sąveiką, asmuo atsižvelgia, ar valdžios atstovo elgesys, priimant sprendimą, atitinka įstatymus, ar bendraujama su pagarba, ar suteikiama galimybė pateikti apeliaciją. Vertinant neformalią tarpasmeninę sąveiką, asmuo nusprendžia, ar valdžios atstovas išklauso asmens nuomonę (Blader & Tyler, 2003).

Tyler (2008) išskyrė 4 principus, lemiančius procedūrinio teisingumo suvokimą: **balsas** (angl. voice) – ginčo šalių gebėjimas dalyvauti byloje, išreiškiant savo nuomonę; **neutralumas** (angl. neutrality) – nuosekliai taikomi teisiniai principai bei nešališki ir skaidrūs sprendimų priėmėjai; **pagarba** (angl. respect) – orus elgesys su ginčo šalimis; **pasitikėjimas** (angl. trust) – teisėsaugos institucijų geranoriškumas ir pastangos padėti ginčo šalims (Tyler, 2008). Taigi, asmuo manytų, kad procesas buvo nagrinėjimas teisingai, jei jis jaustųsi gerbiamas ir manytų, kad

teismo procesai yra orientuoti į teisingumą, teismo personalą suvoktą kaip patikimą ir teisingą, pats asmuo turėtų galimybę išreikšti savo nuomonę ir papasakoti savo istorijos pusę (Calton & Cattaneo, 2014).

Apibendrinant, sprendimų priėmėjas turi remtis tikslią informaciją, laikytis etikos reikalavimų, būti nešališkas bei sudaryti sąlygas kiekvienai šaliai išsakyti savo argumentus. Mediacijos procesas yra labai palankus santuokos nutraukimo ginčams, ypač jei ginčo metu yra sprendžiami su vaikais susiję klausimai. Lyginant su teisiniu bylos nagrinėjimu, taikinamojo tarpininkavimo procesas sukurtas taip, kad tėvai galėtų būti asmeniškai labiau įsitraukę į derybas ir daryti kontrolę taikos sutarties sąlygoms (Emery & Wyer, 1987). Taigi, ginčo šalys mediatoriaus elgesio teisingumą vertina, atsižvelgiant į mediatoriaus elgesio atitikimą procedūros teisingumo reikalavimams. Visgi, teisingumo vertinimui gali daryti įtaką ir vidiniai veiksniai.

1.2.5. Vidiniai procedūrinio teisingumo vertinimo veiksniai

Procedūros teisingumo vertinimas gali turėti sąsajų ir su vidinėmis asmens savybėmis, asmeniniu patyrimu, užimama pozicija. Pavyzdžiui, teisingumo vertinimas skiriasi, atsižvelgiant į poziciją, kurioje yra asmuo: nukentėjusysis, kaltininkas, stebėtojas (Montada, 2003). Pavyzdžiui, asmuo, esantis nukentėjusiojo pozicijoje, situaciją vertins kaip mažiau teisingą, palyginti su asmeniu, įvykdžiusiu nusikaltimą (Čunichina, 2014).

Santuokos nutraukimo kontekste yra reikšminga žmogaus, iniciavusiojo skyrybas ir neinicavusiojo, pozicija. Iniciavusiojo statusas gali turėti įtakos galios disbalansui, t.y., asmuo, kurio iniciatyva buvo nutraukta santuoka, yra labiau pasiruošęs skyryboms ir turi daugiau kontrolės skyrybų procese, palyginti su partneriu, neinicavusiu skyrybų (Sweeney & Horwitz, 2001). Neinicavusieji dažnai save mato kaip nepageidaujamų gyvenimo pokyčių aukomis ir esamiems pokyčiams turi mažai kontrolės (Baum, 2007), o vienas iš pagrindinių procedūrinio teisingumo principų yra jaučiama proceso kontrolė – gebėjimas išreikšti savo nuomonę ginčo sprendimo procese (Earley & Lind, 1987). Be to, tyrimai rodo, jog neinicavusieji skyrybų gali būti nustebę partnerio priimtu sprendimu išsiskirti. Neinicavusieji dažnai yra prastesnėje psichologinėje padėtyje, kai jie yra emociškai ir kognityviškai nepasiruošę santykių pabaigai (Margulies & Luchow, 1993, Menaglio, 2003). Bickerdike ir Littlefield (2000) nurodo, kad neinicavusieji skyrybų, yra labiau linkę patirti reaktyvų priešišumą, taip pat nuolatinį prisirišimą

prie buvusio sutuoktinio. Tai, savo ruožtu, gali turėti neigiamos įtakos norui ar gebėjimui įsitraukti į ginčų sprendimą. Taigi, labai svarbu atsižvelgti ir į asmeninį patyrimą, kuris gali turėti įtakos procedūrinio teisingumo vertinimams.

Emocijos bei gebėjimas jas reguliuoti gali prisidėti prie procedūrinio teisingumo vertinimo. Tyrimai rodo, kad neigiami emociniai išgyvenimai, teisingumo sprendimų priėmimo metu, gali daryti įtaką kaip asmuo suvokia valdžios atstovų elgesio atitikimą procedūrinio teisingumo reikalavimams, t.y., išgyvenant neigiamas emocijas, valdžios atstovo elgesys vertinamas kaip mažiau teisingas (Van den Bos, 2003; Murphy, 2009). Neabejotina, kad skyrybų proceso metu, dėl pasikeitusių gyvenimo aplinkybių, tokių kaip padidėjusios vaiko auklėjimo atsakomybės, vaikų globos bei emocinės paramos praradimo, besitęsiančių konfliktų su buvusiu sutuoktiniu, ekonominio nuosmukio (Amato, 2000), buvę sutuoktiniai jaučia intensyvias skausmo, pykčio ir liūdesio emocijas (Willén, 2015). Taigi, neabejotina, kad skyrybų procese, buvę partneriai jaučia intensyvias emocijas dėl pasikeitusių gyvenimo sąlygų. Dėl šios priežasties emocijų reguliavimas yra itin svarbus santuokos nutraukimo kontekste.

1.3. Emocijų reguliavimas

Emocijos atlieka itin svarbius vaidmenis, tokius kaip būtino elgesio atsako parengimas, sprendimų priėmimo suderinimas, atminties pagerinimas svarbiems įvykiams įsiminti, tarpasmeninio bendravimo palengvinimas (Gross & Thompson, 2007). Konfliktų metu asmenys dažnai išgyvena intensyvias emocijas. Pavyzdžiui, buvusių sutuoktinių konflikto sprendimo procese yra jaučiamos emocijos tokios kaip pyktis, panieka, liūdesys (Geist & Gilbert, 1996).

Nuo emocijų yra neatsiejamas ir gebėjimas jas reguliuoti. Emocijų reguliavimas yra apibūdinamas kaip procesas, kurio metu asmenys daro įtaką savo emocijoms, t.y., reguliuoja kokias emocijas jie jaučia, kada jaučia ir kaip jie patiria bei išreiškia jas (Gross, 1998). Emocijų reguliavimas reiškia mūsų pastangas paveikti jaučiamas emocijas taip, kad, mūsų subjektyviu manymu, jos atneštų daugiau naudos, o ne pakenktų (Gross, 2015). Kita vertus, netinkamas emocijų reguliavimas yra psichopatologijos formų, socialinių sunkumų ir netgi fizinių ligų sudedamoji dalis. Labai aukšto intensyvumo arba netinkamu laiku pasirodžiusios emocijos gali asmeniui pakenkti (Gross & Thompson, 2007). Žinoma, emocijų reguliavimas yra svarbus veiksnys skyrybų mediacijoje sprendžiant ginčus. Pasak Sbarros ir Emery (2005), intensyvios emocijos gali blokuoti konstruktyvų tėvų bendradarbiavimą mediacijoje. Ginčo šalims

reguliuojant savo emocijas neadaptyviais būdais, vienintelis būdas pasiekti susitarimą yra padėti tėvams suprasti savo emocijas, slypinčias už jų pykčio, suprasti kaip geriau kontroliuoti savo jausmus, siekiant parengti tėvystės planą (Emery, 2012). Toliau, apžvelgiamos emocijų reguliavimo strategijos.

1.3.1. Emocijų reguliavimo strategijos

Moksliniuose tyrimuose yra minimos įvairios emocijų reguliavimo strategijos, tokios kaip priėmimas (angl. acceptance), elgesio vengimas (angl. behavioral avoidance), išsiblaškyimas (angl. distraction), patirties vengimas (angl. experiential avoidance), ekspresyvus slopinimas (angl. expressive suppression), dėmesingas įsisąmoninimas (angl. mindfulness), problemų sprendimas (angl. problem solving), pakartotinis kognityvinis vertinimas (angl. cognitive reappraisal), mintijimas (angl. rumination), nerimavimas (angl. worrying) (Naragon-Gainey et al., 2017). Mokslininkai skiria neadaptyvias ir adaptyvias emocijų reguliavimo strategijas. Pavyzdžiui, adaptyviomis emocijų reguliavimo strategijomis yra laikomas pakartotinis kognityvinis vertinimas, problemų sprendimas, dėmesingas įsisąmoninimas (Gratz & Roemer, 2004; Gross, 1998). Priešingai, slopinimas ir vengimas yra laikomi neadaptyviomis emocijų reguliavimo strategijomis. Emocijų reguliavimas šiomis strategijomis padidina depresijos, nerimo, piktnaudžiavimo narkotinėmis medžiagomis riziką (Carver et al., 1989).

Visgi, dažniausiai yra skiriamos dvi pagrindinės emocijų reguliavimo strategijos: adaptyvi strategija – kognityvinis pakartotinis vertinimas (angl. cognitive reappraisal) ir neadaptyvi strategija – ekspresyvus slopinimas (angl. expressive suppression) (Gross, 2002). Pakartotinis kognityvinis vertinimas yra situacijos interpretavimo būdo pakeitimas, siekiant sumažinti situacijos emocinį poveikį žmogui. Kitaip tariant, naujos prasmės suteikimas situacijai. Pavyzdžiui, stovint eilėje prie kasos, nepažįstamas žmogus atsistoja prieš mus ir kasininkė nedelsiant jį aptarnauja. Toks nepažįstamojo elgesys sukeltų pyktį, nepasitenkinimą. Emocijas reguliuojant pakartotiniu kognityviniu vertinimu, yra sukuriama situacijos interpretacija, kad nepažįstamasis asmuo labai skuba ir jam nedelsiant reikia apsipirkti. Kitoks situacijos interpretavimas daro įtaką emociniam reagavimui. Taigi, šiuo atveju, pasireikštų kita, ne tokia intensyvi, emocija (Gross, 2002). Kita vertus, ekspresyvus slopinimas yra atsako moduliacijos forma, kuri apima emocijų slopinimą (Gross, 1998). Pavyzdžiui, pokerio žaidėjas, rankoje laikantis pačią stipriausią kortą, savo elgesiu neparodo kitiems jokio džiaugsmo ir išlieka pasyvus

(Gross & John, 2003), o darbo pokalbio metu, kandidatas, bendraudamas su įmonės vadovu ir stengdamasis pasirodyti geriau, neparodo jaučiamos baimės ir nerimo (Gross, 2014). Taigi, asmenys, reguliuodami savo emocijas, pasitelkia skirtingas emocijų reguliavimo strategijas.

Remiantis tyrimais, matyti, kad ekspresyvaus slopinimo strategija yra mažiau adaptyvi, palyginti su pakartotinio kognityvinio vertinimo strategija. Ekspresyvus slopinimas yra susijęs su negatyviomis psichologinėmis pasekmėmis ir didesniu patiriamu stresu, nerimu bei depresijos simptomais (Moore et al., 2008). Gross ir John (2003) nustatė, kad ekspresyvus slopinimas yra susijęs su neigiamomis socialinėmis pasekmėmis. Asmenys, slopinantys savo emocijas, palyginti su neslopinančiais emocijų, stengiasi įveikti stresines situacijas, užmaskuodami emocijas. Be to, slopinantieji sunkiau supranta kokias emocijas jaučia ir yra mažiau sėkmingi keičiant savo nuotaiką ir emocijas. Asmenims, slopinantiems emocijas, būdingas dažnesnis negatyvių emocijų patyrimas, palyginti su asmenimis, neslopinančiais emocijų (Gross & John, 2003). Asmenys, slopinantys emocijas gali vengti artimų santykių, o turimi ryšiai su kitais yra mažiau emociškai artimi (Gross & John, 2003). Toks emocijų reguliavimas apsunkina ir socialines situacijas. Butler ir kolegos (2003) teigia, kad slopinimas susijęs su dėmesio sutelktumo sunkumais pokalbio metu, mažesniu aktyvumu, trumpesniu kalbėjimo laiku socialinėje sąveikoje ir padidėjusiu kraujo spaudimu (Butler et al., 2003). Taigi, atsižvelgiant į tyrimus, ekspresyvus slopinimas yra mažiau adaptyvi emocijų reguliavimo strategija, sukelianti daug neigiamų pasekmių.

Pakartotinio kognityvinio vertinimo strategija yra adaptyvesnė ir susijusi su didesniu pasitenkinimo gyvenimu lygiu, aukštesne savigarba, optimizmu (Brewer et al., 2016). Emocijų reguliavimas yra svarbus ne tik nuotaikai ar bendram pasitenkinimui gyvenimu, bet ir fizinei sveikatai (Gross, 2013). Appleton ir bendraautoriai (2013) palygino emocijų reguliavimo strategijas, atsižvelgiant į asmenų kraujo tyrimų rodiklius. Autoriai nustatė, kad žemesni C reaktyvaus proteino (uždegimo, žmogaus organizme, žymuo, kuris nuspėja širdies ir kraujagyslių ligas) lygiai yra susiję su dažniau naudojama kognityvinio pakartotinio vertinimo strategija. Tuo tarpu, dažnesnis ekspresyvus slopinimas buvo susijęs su aukštesniu C reaktyvaus proteino lygiu žmogaus organizme (Appleton et al., 2013). Visgi, verta paminėti, kad nevisi tyrimai nurodo didesnę pakartotinio kognityvinio vertinimo adaptyvumą. Pavyzdžiui, Aldao (2013) teigia, kad kognityvinis pakartotinis vertinimas gali lemti pernelyg pozityvias ir nerealistiškas situacijų interpretacijas ir su tuo susijusias negatyvias pasekmes (Aldao, 2013). Visgi, daugelis tyrimų nurodo, kad pakartotinio kognityvinio vertinimo strategija yra adaptyvesnė, palyginti su

ekspresyvaus slopinimo strategija.

1.3.2. Emocijų reguliavimo strategijos ir suvoktas procedūrinis teisingumas

Išgyvenama emocinė būseną gali paveikti žmonių teisingumo vertinimus. Van den Bos ir kt. (2003) atliktas tyrimas nurodo, kad tiriamieji, išgyvenantys neigiamas emocijas, mano, kad valdžios atstovo elgesys yra mažiau procedūriškai teisingas, palyginti su tiriamaisiais, išgyvenančiais teigiamas emocijas. Be to, suvoktas procedūrinis teisingumas lemia neigiamų emocijų, tokių kaip pyktis, intensyvumo sumažėjimą (Murphy, 2009). Žinoma, emocinei būsenai įtaką daro emocijų reguliavimo strategijos. Pavyzdžiui, naudojama ekspresyvaus slopinimo strategija nepadaeda sumažinti neigiamų emocijų intensyvumo. Taip pat, emocijų slopinimas padidina asmens fiziologinį atsaką, pablogina atmintį, išekvoja kognityvinius išteklius (Gross, 1993; Gross & John, 2003; Richards & Gross, 2000). Taigi, naudojant ekspresyvų slopinimą, emocijos yra neparodomos aplinkiniams, tačiau pats žmogus vis dar jaučia tuos pačius emocinius išgyvenimus.

Kita vertus, pakartotinis kognityvinis vertinimas yra veiksmingas sumažinant asmens neigiamas emocijas (Gross, 2002). Tyrimai rodo, kad asmenys, reguliuojantys emocijas pakartotiniu kognityviniu vertinimu, paprastai patiria daugiau teigiamų emocijų ir mažiau neigiamų emocijų. Tai turi įtakos efektyviam funkcionavimui tarpasmeninėse srityse (Gross & John, 2003). Taigi, reguliuojant emocijas pakartotiniu kognityviniu vertinimu, asmenims pavyksta sumažinti neigiamų emocijų intensyvumą arba pakeisti savo emocinius išgyvenimus į pozityvesnius. Tokiu atveju, išgyvenant teigiamas emocijas, taikomos procedūros vertinamos kaip teisingesnės (Van den Bos, 2003). Visgi, verta atsižvelgti ir į kitus suvokto teisingumo vertinimo veiksnius, susijusius su teisingumo vertintojo asmeniniu patyrimu, pavyzdžiui, patirtu intymaus partnerio smurtu.

1.4. Intymaus partnerio smurtas

Intymus partneris apibūdinamas kaip asmuo, su kuriuo yra palaikomi artimi asmeniniai santykiai: emocinis ryšys, reguliarus kontaktas, poros tapatybė, pažinimas bei turimos žinias apie vienas kitą (Breiding, et al., 2015). Remiantis Lietuvos Respublikos Apsaugos nuo smurto artimoje

aplinkoje įstatymo 2 str. 5 dalimi, sąvoką „smurtas“ galima įvardinti kaip „veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą“. Įstatymo aprašas papildo, kad artima aplinka yra „aplinka, kurią sudaro asmenys, siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį“.

Smurtas artimoje aplinkoje yra itin aktuali problema visame pasaulyje, ne išimtis yra ir Lietuva. Nors statistika rodo, kad užregistruotų smurto artimoje aplinkoje atvejų palaipsniui mažėja, vis tik skaičius yra aukštas. 2019 m. Lietuvoje buvo užregistruoti 7 691 smurtiniai nusikaltimai artimoje aplinkoje, o 2020 m. – 7 132. Iš visų užregistruotų smurtinių nusikaltimų artimoje aplinkoje, net 79,8 proc. smurto aukos – moterys (Oficialios statistikos portalas, 2021). Ši tendencija matoma ir pasaulyje. Pasaulinės sveikatos organizacijos skelbiamais duomenimis, fizinį ir/ ar seksualinį smurtą patiria viena iš trijų moterų pasaulyje (30 proc.). Beveik trečdalis šių 15 – 49 metų amžiaus moterų (27 proc.) nurodo, kad fizinį ir/ arba seksualinį smurtą patyrė iš savo intymųjų partnerių (WHO, 2021).

Intymaus partnerio smurtas yra susijęs su dideliu kiekiu psichologinių ir sveikatos problemų: aukštas sveikatos priežiūros paslaugų naudojimas, prasta fizinė sveikata, lytiškai plintančios ligos (Schonbrun et al., 2013). Aukos kenčia nuo trumpalaikių smurto pasekmių, tokių kaip baimės, pykčio emocijos, ir ilgalaikių pasekmių, pavyzdžiui, depresija, potrauminis streso sutrikimas (Lysova et al., 2019). Statistika skelbia, kad tiek Lietuvoje, tiek pasaulyje, intymaus partnerio smurto atvejų yra daug. Dažniausiai nuo intymaus partnerio smurto kenčia moterys. Visgi, tikėtina, kad dėl latentinio nusikalstamumo šie skaičiai yra dar didesni.

1.4.1. Intymaus partnerio smurto formos

Pasaulio Sveikatos Organizacija išskiria keturias pagrindines intymaus partnerio smurto formas: fizinę, seksualinę, emocinę/ psichologinę prievartą, kontroliuojantis elgesys (WHO, 2012). Šiuo metu, moksliniuose darbuose, pastebima keturių smurto formų rūšių klasifikacija, papildomai įvardinant ekonominį smurtą. Vis tik ekonominio smurto forma nėra plačiai iširta, palyginti su kitomis smurto formomis (Kutin et al., 2017). Šiame darbe bus kalbama apie 4 smurto rūšių klasifikaciją: fizinį, seksualinį, psichologinį bei ekonominį smurtą.

Fizinis smurtas. Ši smurto forma apibrėžiama kaip tyčinis fizinės jėgos panaudojimas,

galintis sukelti mirtį, negalią, sužalojimus. Fizinį smurtą apibūdina tokie elgesio pavyzdžiai kaip stūmimas, draskymas, daiktų mėtymas į asmenį, griebimas, kandimas, smaugimas, purtymas, plaukų rovimas, kumščiavimas, mušimas, deginimas, šaunamojo ar kito ginklo panaudojimas ir pan. (Breiding et al., 2015). Nustatyta, kad patirtas intymaus partnerio smurtas turi reikšmingą ryšį su neadaptivaus elgesio formomis. Pavyzdžiui, Schonbrun ir kolegos (2013) nustatė, kad 10 proc. tiriamųjų, turinčių alkoholio ir narkotikų priklausomybę, yra patyrę intymaus partnerio fizinį smurtą (Schonbrun et al., 2013). Kiti tyrimai nurodo, kad fizinis smurtas yra reikšmingai susijęs su psichikos sveikatos problemomis, tokiomis kaip depresija, nerimas, potrauminio streso sutrikimas (Salom et al., 2015).

Seksualinis smurtas apibrėžiamas kaip seksualinis veiksmas, kurį asmuo padaro arba pasikėsina padaryti be kito asmens sutikimo (Breiding et al., 2015). Seksualinė prievarta gali turėti rimtų neigiamų pasekmių aukai. Tyrimai rodo, kad patirta seksualinė prievarta daug stipriau prognozuoja potrauminio streso sutrikimo simptomus, palyginti su kitomis patirtomis traumomis, tokiomis kaip automobilių avarijos, fiziniai išpuoliai, ar stichinės nelaimės (Creamer et al., 2001). Seksualinis smurtas gali lemti dideles problemas žmogaus sveikatai. Dažniausios tokio smurto pasekmės yra sužalojimai, lytiniu būdu plintančios ligos, depresija (Campbell, 2002).

Psichologinis smurtas yra dažniausiai paplitusi intymaus partnerio smurto forma Europoje (EUAFR, 2014) bei Amerikoje (Black et al., 2011), nuo kurio kenčia nuo 35 proc. iki 49 proc. moterų ir vyrų. Psichologinės prievartos aukos yra rizikos grupėje susirgti potrauminio streso sutrikimu, kadangi ši prievartos rūšis yra stiprus potrauminio streso sutrikimo prognozuojamasis veiksnys (Dutton et al., 1999). Aukos kenčia nuo psichologinių sunkumų, tokių kaip depresija, nerimas, alkoholio ir narkotikų priklausomybė, suicidiškumas, seksualinės bei miego problemos, dėmesio koncentracijos sunkumai, gėdos ir kaltės jausmai (National Collaborating Centre for Mental Health, 2005). Psichologinis smurtas dažnai yra patiriamas kombinacijoje su kita smurto rūšimi, pavyzdžiui, patiriant seksualinį ar fizinį smurtą kartu yra išsakomi ir įžeidinėjimai, grasinimai, žeminimai. Net 70 procentų tiriamųjų, nurodžiusių, kad patyrė fizinį smurtą, teigia, kad kartu patyrė ir psichologinį smurtą (Salom et al., 2015).

Ekonominis smurtas pasireiškia tuomet, kai smurtautojas kontroliuoja aukos ekonominius išteklius ar veiklą. Kontroliuojant aukos galimybes įsigyti, naudoti ir išlaikyti ekonominius išteklius, smurtautojas kelia grėsmę aukų ekonominiam saugumui ir galimybės pasiekti ekonominę nepriklausomybę (Weaver et al., 2009). Tokia partnerio kontrolė gali turėti

neigiamų pasekmių aukai. Tyrimai rodo, kad ekonominis ir psichologinis smurtas yra stiprūs ketinimo nusižudyti ir patiriamo streso veiksniai (Antai et al., 2014). Didėjant aukos finansinei priklausomybei, aukai yra vis sunkiau palikti smurtautoją. Šis stresas palikti smurtautoją gali būti susijęs su depresija ir nerimu (Postmus et al., 2012).

Patiriamas partnerio smurtas daro neigiamą įtaką ne tik žmogaus fizinei bei psichologinei gerovei, bet padidina ir santuokos baigties tikimybę. Scott ir kiti tyrėjai (2013) skelbia, kad jų tyrimo imtyje net 27,8 proc. porų nurodė, jog pagrindinė skyrybų priežastis buvo patirtas smurtas artimoje aplinkoje (Scott et al., 2013). Neabejotina, kad ginčo šalys, patyrusios intymaus partnerio smurtą, dažnai sprendžia nesutarimus mediacijoje. Mokslininkai skelbia, kad ginčo šalims, pranešusioms apie intymaus partnerio smurto istoriją ir sutikusioms savanoriškai dalyvauti, mediacija gali būti palankesnis ginčo sprendimo būdas už bylinėjimąsi teisme. Vis tik, tokiais atvejais, mediatoriams svarbu atsižvelgti į griežtus saugos protokolus, mediaciją vykdyti saugioje aplinkoje ir turėti teorinių bei praktinių įgūdžių dirbant su intymaus partnerio smurtą patyrusiais asmenimis (Holtzworth – Munroe et al., 2021).

1.5. Mediacija ir intymaus partnerio smurtas

Mediacijos taikymas, intymaus partnerio smurto atvejais, sulaukia skirtingų mokslininkų nuomonių. Esant intymaus partnerio smurto istorijai, mediacijos procese, ginčo šalims gali kilti problemų dėl saugumo, teisingumo, efektyvumo, galios disbalanso, smurto artimoje aplinkoje dekriminalizavimo (Imbrogno & Imbrogno, 2000; Maxwell, 1999). Tyrimai rodo, kad aukos ir smurtautojo mediacija pasižymi aukštu pasitenkinimu ir suvoktu pačios procedūros ir rezultato teisingumu (Umbreit, 1995). Visgi, kai kurie mokslininkai teigia, kad mediacija nėra tinkama intymaus partnerio smurto atvejais, kadangi smurtautojas ir nuo jo priklausanti auka neturi lygiaverčių pozicijų diskusijoje (Michailovič et al., 2014). Kita vertus, mediacijos šalininkai teigia, jog ta pati kritika gali būti taikoma ir tradiciniam teismo procesui (Chandler, 1990). Mediacija yra greitesnis ginčo sprendimo procesas, paremtas bendradarbiaujančia ir lygiaverte sąveika, kuri, savo ruožtu, gali sumažinti smurto atėityje tikimybę bei paskatinti pozityvesnius santykius po skyrybų (Erickson & McKnight, 1990). Mediacijos procese ginčo šalys yra labiau įgalinamos derėtis ir diskutuoti, joms suteikiama galimybė išsakyti savo nuoskaudas, koncentruotis į vaikų poreikius, palyginti su teismo procese turimomis ginčo šalių kontrolės galimybėmis (Newmark et

al., 1995). Matyti, kad skirtinguose tyrimuose vyrauja nesutarimas dėl mediacijos taikymo smurto atvejais. Visgi, užtikrinant saugias sąlygas, mediacija yra tinkamas ginčo sprendimo būdas.

Manoma, kad mediacijos efektyvumas priklauso nuo santykiuose patirtos smurto formos ir dažnumo (Johnston & Campbell, 1993). Yra įvairių būdų (pavyzdžiui, advokatų pagalba mediacijos sesijose, individualūs susitikimai su ginčo šalimis), padedančių užtikrinti saugumą ir mediacijos procedūros teisingumą (Erickson & McKnight, 1990). Svarbu pabrėžti, kad būtina kiekvieną intymaus partnerio smurto atvejį vertinti individualiai, atsižvelgiant į smurto rūšį bei dažnumą. Pavyzdžiui, jei abu partneriai smurtavo vienas prieš kitą, yra lygiose pozicijose ir nebijo diskutuoti, problemų mediacijoje netūrėtų kilti dėl galios disbalanso. Kita vertus, jei smurtauja vienas partneris prieš kitą ir auka jaučia baimę, derėtų su kiekviena šalimi mediaciją vykdyti atskirai, užtikrinant, kad partneriai nesutiks (Beck et al., 2009). Visgi, pripažįstama, kad mediacijos procese, smurto aukos yra įgalinamos išreikšti savo nuomonę ir prisidėti prie sprendimo rengimo. Svarbu pabrėžti, kad į kiekvieną situaciją vertėtų žiūrėti individualiai ir nustatyti smurto dažnumą, įsitikinti, ar kuri nors ginčo šalis nejaucia baimės dalyvauti mediacijoje ir stoti į akistatą su smurtautoju.

Patirtas intymaus partnerio smurtas skyrybų mediacijoje turi sąsają su susitarimo pasiekimu. Raines ir Indovina (2020) išskyrė kaip ir kokios smurto rūšys yra susijusios su galimybe pasiekti abipusį susitarimą. Pavyzdžiui, jei vienas iš partnerių turi kriminalinę istoriją, susitarimo, mediacijos procese, tikimybė gali sumažėti iki 37 proc. Nuosavybės naikinimo istorija santykių metu sumažina susitarimo tikimybę - 36 proc., verbaliniai smurto grasinimai – 35 proc., uždraudimas naudotis finansais - 16 proc., bandymai partnerį izoliuoti nuo šeimos ar draugų - 13 proc. Svarbu pabrėžti, kad susitarimo tikimybė priklauso nuo patirto smurto dažnumo, pavyzdžiui, kuo daugiau intymaus partnerio smurto apraiškų, tuo labiau mažėja tikimybė prieiti susitarimą (Raines & Indovina, 2020). Taigi, tyrimai rodo, kad patirtas intymaus partnerio smurtas gali reikšmingai apsunkinti ginčo sprendimą mediacijos metu. Visgi, tikimybė pasiekti susitarimą mediacijos metu gali priklausyti nuo patiriamo smurto formos ir dažnumo. Dėl šių priežasčių mediatoriui svarbu atsižvelgti į smurto patyrimo faktą ir sudaryti tinkamas sąlygas ginčo šalių lygiaverčiam bendradarbiavimui.

1.6. Mediacija ir suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas

Bet koks metodas ar procesas bus laikomas teisingu, jei bus išpildyti procedūrinio teisingumo reikalavimai (Elnegahy, 2017). Mediacijoje ginčo šalims suteikiama saugi erdvė būti išklaustytiems, palyginti su sąlygomis teismo proceso metu. Pavyzdžiui, ginčo šalys, užuot slepiančios už advokatų teisme, gali imti iniciatyvą į savo rankas ir kalbėti patys (Elnegahy, 2017). Vertindamos procedūrinį teisingumą, ginčo šalys atsižvelgia ir į tai, ar mediacijos proceso metu buvo aptartos visos iškilusios problemos, ar mediatorius viską suprato, kas jam pasakyta (Pruitt et al., 1990), ar rodė išskirtinį dėmesį ginčo šalims, įdėmiai išklausė ir atsižvelgė į visus šalių argumentus (Pruitt et al., 1993). Mediacijoje ginčo šalys turi galimybę išreikšti savo nuomonę bei išsakyti argumentus (Kelly & Duryee, 1992). Turima didesnė kontrolė procese, lemia procedūros teisingumo suvokimą bei pasitenkinimą valdžios atstovais, palyginti su asmenimis, turinčiais mažesnę procedūros kontrolę (Tyler et al., 1985).

Procedūrinio teisingumo reikalavimų laikymasis yra susijęs ne tik su suvoktu mediatoriaus elgesio teisingumu, bet ir su ginčo šalių pasitenkinimu pačia mediacijos procedūra bei pasiektu susitarimu. Kitzmann ir Emery (1993) atliko tyrimą, kurio metu buvo analizuojamas tėvų, sprendžiančių vaikų globos klausimus, suvoktas teisingumas. Rezultatai atskleidė, kad mediatoriui, laikantis procedūrinio teisingumo reikalavimų, tokių kaip kontrolės suteikimas ginčo šalims, rodoma pagarba, tėvai liko labiau patenkinti mediacijos procedūra. Be to, ginčo šalys, sprendžiančios ginčą mediacijoje, yra labiau pasitenkinusios mediacijos procedūra, palyginti su ginčo šalimis, dalyvaujančiomis teismo procese (Kitzmann & Emery, 1993). Taip pat, ginčo šalys, kurios pasiekė susitarimą ir pasirašė taikos sutartį mediacijoje, yra ne tik labiau patenkintos mediacijos procedūra ir rezultatu, bet ir mediatorių įvertina kaip kompetentesnes ir teisingesnes, palyginti su ginčo šalimis, nepasiekusiomis susitarimo (Wall & Dewhurst, 1991). Panašius rezultatus skelbia ir Kelly ir Duryee (1992), nurodantys, kad ginčo šalys, mažiau pasitenkinusios mediacijos procedūra, yra mažiau pasitenkinę ir mediacijos, vaikų globos ginčiuose, rezultatais (Kelly & Duryee, 1992). Visgi, rezultatai yra prieštaringi, pavyzdžiui, Alberts ir kt. (2005) nurodo, kad mediacijos rezultatas buvo susijęs su pasitenkinimu mediacija, bet ne suvoktu teisingumu. Ši išvada gali būti siejama su ginčo šalių gebėjimu pripažinti, kad nesugebėjimas pasiekti rezultato greičiausiai nėra susijęs su mediatoriaus elgesio teisingumu (Alberts et al., 2005). Dar kiti tyrimai nurodo, kad pasitenkinimas mediacija yra labiausiai susijęs su trimis faktoriais: ginčo šalių lūkesčiais, mediacijos atitiktimi procedūrinio teisingumo reikalavimams ir pasiektu rezultatu

(Haley et al., 2003). Taigi, mediatorius, laikydamasis procedūrinio teisingumo elgesio reikalavimų, prisideda prie ginčo šalių pasitenkinimo mediacijos procedūra bei suvokimo, kad ji buvo atlikta teisingai.

1.7. Suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo ir emocijų reguliavimo ryšys mediacijos procese

Suvoktas teisingumas arba neteisingumas gali kelti įvairias emocijas: laimę, džiaugsmą, pasididžiavimą, kaltę, nusivylimą, pyktį, frustraciją ir nerimą (Weiss et al., 1999). Tyrimai rodo, kad džiaugsmo ir laimės emocijos yra labiausiai susijusios su gautu palankiu rezultatu, o pati sprendimo priėmimo procedūra neturi didelės reikšmės šioms emocijoms (Krehbiel & Cropanzano, 2000). Priešingai, pykčio ir frustracijos emocijos buvo intensyvesnės, kai rezultatas buvo nepalankus ir procedūra buvo šališka asmens ne naudai (Weiss et al., 1999). Suvoktas procedūrinis teisingumas yra susijęs su emociniais išgyvenimais, dėl to neabejotina, kad šiame procese dalyvauja ir emocijų reguliavimas. Asmenys taiko emocijų reguliavimo strategijas įvairiose situacijose, tai ypač svarbu konfliktų sprendimo procese.

Konflikto sprendimą, ypač mediacijos proceso metu, galima prilyginti deryboms, kurioms įtaką daro emocijų reguliavimo strategijos (Yurtsever, 2004). Thomson ir kt. (2018) atskleidžia kokiomis sąlygomis pasireiškia ekspresyvus slopinimas konflikte ir kokią tai turi įtaką konflikto sprendimui. Dažnesnis ekspresyvus slopinimas yra susijęs su mažesne konflikto išsprendimo tikimybe, dėl atsitraukimo (angl. distracting) nuo problemos, savireguliacijos išteklių išsekvojimu, bendradarbiavimo sutrikdymu. Pastarasis yra itin svarbus sprendžiant konfliktus (Thomson et al., 2018). Emocijų išreiškimas konflikto metu, įskaitant ir neigiamų emocijų išreiškimą, gali pagerinti konflikto sprendimą ir, savo ruožtu, santykių kokybę ateityje (Overall & McNulty, 2017). Kita vertus, emocijų, tokių kaip pyktis, panieka, išreiškimas partneriui, gali eskaluoti konfliktą bei paskatinti partnerio gynybiškumą bei atstūmimą (Sanford, 2007). Netgi švelnesnių emocinių reakcijų, tokių kaip pasidalinimas meilės išraiškomis, gali partneriui sukelti atstūmimo reakciją (Lemay et al., 2012). Dėl šios priežasties, tokios emocijų išreiškimo pasekmės gali motyvuoti konflikte dalyvaujančius asmenis slopinti savo emocijas ir neparodyti jų konflikto metu. Be to, emocijų slopinimas, neretais atvejais, apsunkina konflikto sprendimą (Thomson et al., 2018). Visgi, mokslininkų nuomonės yra priešingos dėl emocijų reguliavimo strategijų konfliktų

sprendimo procese, todėl šį klausimą tyrinėti svarbu.

1.8. Suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo, intymaus partnerio smurto ir emocijų reguliavimo ryšys mediacijos procese

Intymaus partnerio smurto istorija gali daryti įtaką tarpusavio konfliktų sprendimui bei mediacijos proceso vertinimui. Raines ir kolegos (2016) atliko tyrimą, kuriame lygino asmenų, patyrusių ir nepatyrusių intymaus partnerio smurtą, pasitenkinimą mediacijos procesu. Tyrimai atskleidė, kad dauguma asmenų, patyrusių smurtą, teigiamai įvertino mediacijos procesą ir 70 proc. teigė rekomenduosiantys mediaciją kitiems (Raines et al., 2016). Visgi, tyrimai yra priešaringi, pavyzdžiui, yra gauta rezultatų, kad asmenys, patyrę intymaus partnerio smurtą, yra mažiau pasitenkinę mediacijos procesu, palyginti su nepatyrusiais smurto. Nurodoma, kad žemesnį pasitenkinimą lemia neišdrįsimas išreikšti savo nuomonės ir poreikių smurtaujančiam partneriui (Steeh & Dalton, 2008). Tokiu atveju, aukos gali sutikti su sprendimu, kuriuo nėra suinteresuotos (Tishler et al., 2004). Hefner ir kt. (2021) nustatė, kad smurtą patyrusios moterys, kurios turi mažai žinių apie teisinę sistemą, mediacijos procese gali jaustis bejėgės ir nusivylusios, kadangi jos neturi resursų procese dalyvauti užtikrintai. Mediatorius, supažindindamas šalis su procedūra, įgalina smurtą patyrusias moteris jaustis saugiau, drąsiau ir išreikšti savo nuomonę. Toks mediatorių elgesys paskatina moteris formuoti interpretacijas apie mediatorių elgesį ir procedūrą vertinti kaip teisingesnę (Hefner et al., 2021). Intymaus partnerio smurto aukos, kurios turi galimybę išsakyti savo nuomonę apie teismo procesą suvokia, kad su jomis elgiamasi pagarbiai, o tai, savo ruožtu, suteikia pasitenkinimo bylos baigtimi jausmą (Brockner et al., 2001).

Svarbu pabrėžti, kad intymaus partnerio smurto istorija gali lemti aukos naudojamą emocijų reguliavimo strategiją. Munoz – Rivas ir kt. (2021) teigia, kad moterims, patyrusioms pavienius intymaus partnerio smurto epizodus, būdinga emocijų disreguliacija. Pavyzdžiui, 28 proc. moterų, nukentėjusių nuo kelių smurto epizodų, neadaptiviai reguliuoja savo emocijas: slopina emocijas ir jų vengia (Muñoz-Rivas et al., 2021). Smurto aukos surenka žemesnius emocinio intelekto įverčius, palyginti su asmenimis, nepatyrusiais smurto artimoje aplinkoje. Aukos turi sunkumų atpažįstant, reguliuojant bei panaudojant emocijas konfliktų sprendime (Tsirigotis & Łuczak, 2016). Taigi, tyrimai rodo, kad ekspresyvus slopinimas yra glaudžiai susijęs su smurto patyrimu. Pakartotinis kognityvinis vertinimas įvardinamas kaip apsauginis veiksnys

patyrus intymaus partnerio smurtą. Asmenys, patyrę intymaus partnerio smurtą ir adaptyviai reguliuojantys savo emocijas, geba įveikti psichologinį distresą, sumažinti neigiamų emocijų intensyvumą arba jas pakeisti (Scheer & Mereish, 2021), o išgyvenant pozityvesnes emocijas, procedūros vertinamos kaip teisingesnės (Van den Bos, 2003). Taigi, pakartotinis kognityvinis vertinimas yra dažnai suvokiama kaip adaptyvi emocijų reguliavimo strategija. Mums nepavyko rasti tyrimų, rodančių, kad patirtas smurtas gali paskatinti naudoti šią emocijų reguliavimo strategiją

Emocijų reguliavimo strategijos mediacijoje gali būti itin svarbios, kadangi, ginčo sprendimai, ypač santuokos nutraukimo kontekste, šalims yra keliantys intensyviais emocijas. Dėmesys emocijoms, konflikto valdymo metu, lemia konflikto transformaciją bei santykio kūrimą (Jameson et al., 2009). Konflikto metu, mediatoriai turėtų skatinti ginčo šalių emocinę išvalgą, siekiant padėti ginčo šalims suprasti savo jausmus, atrasti naujas konflikto sprendimo galimybes (Bodtker & Jameson, 2001), suprasti kaip emocijos formuoja konfliktą ir ko reikia norint pasiekti susitarimą (Jones & Bodtker, 2001). Jaučiamos emocijos mediacijos proceso metu gali priklausyti ir nuo ginčo šalių naudojamų emocijų reguliavimo strategijų ir nuo asmeninio patyrimo.

Tyrimo tikslas, uždaviniai ir hipotezės

Išanalizavus literatūrą, išsikėlėme **tikslą**: plačiau sužinoti apie mediacijos proceso dalyvių suvoktą mediatorių elgesio teisingumą, atsižvelgiant į mediacijos dalyvių savybes bei patyrimą.

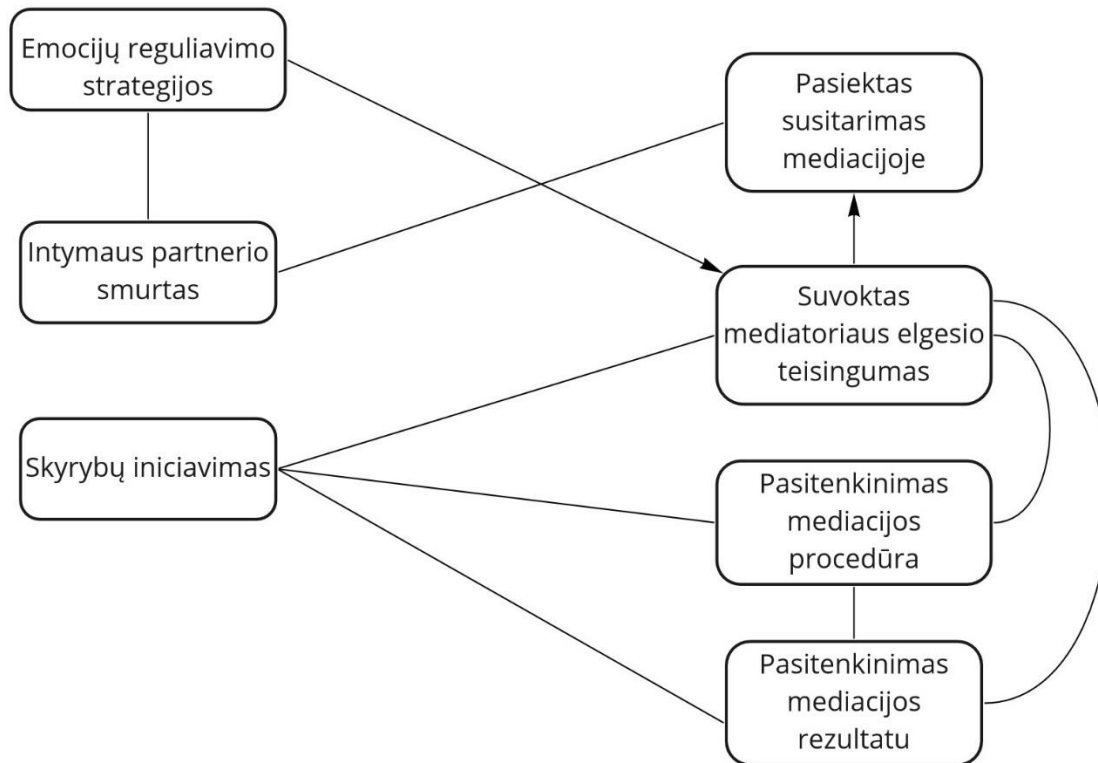
Tiksliui pasiekti, išsikėlėme **uždavinius**, į kuriuos norėtume rasti atsakymus:

1. Kaip skiriasi mediacijos dalyvių, pasitenkinusių ir nepasitenkinusių mediacijos procedūra ir rezultatu, suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas?
2. Kaip siejasi mediacijos dalyvių pasitenkinimas mediacijos procedūra ir pasitenkinimas mediacijos rezultatu?
3. Kaip skiriasi mediacijos dalyvių, pasiekusių ir nepasiekusių susitarimą mediacijoje, suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas?
4. Ar suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas prognozuoja mediacijos dalyvių pasiektą susitarimą?
5. Kaip skiriasi mediacijos dalyvių, iniciavusių ir neinicavusių skyrybas, pasitenkinimas mediacijos rezultatu ir procedūra?

6. Kaip skiriasi mediacijos dalyvių, iniciavusių ir neinicavusių skyrybas, suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas?
7. Kaip skiriasi mediacijos dalyvių, pasiekusių ir nepasiekusių susitarimą mediacijoje, intymaus partnerio smurto patyrimo dažnumas?
8. Kaip skiriasi mediacijos dalyvių, patyrusių ir nepatyrusių intymaus partnerio smurtą, emocijų reguliavimo strategijų naudojimas?
9. Ar mediacijos dalyvių ekspresyvus slopinimas prognozuoja suvoktą mediatoriaus elgesio teisingumą?
10. Ar mediacijos dalyvių pakartotinis kognityvinis vertinimas prognozuoja suvoktą mediatoriaus elgesio teisingumą?

Prieš atliekant tyrimą išsikėlėme hipotezes. Jas pavaizdavome ir schemeje (žr. 1 schema)

1 schema. Tyrimo hipotezių schema.

Tyrimo hipotezės:

1. Tiriamieji, kurie mediatoriaus elgesį vertins kaip teisingesnį, bus labiau pasitenkinę mediacijos procedūra, palyginti su tiriamaisiais, vertinančiais mediatoriaus elgesį kaip mažiau teisingą.
2. Tiriamieji, kurie mediatoriaus elgesį vertins kaip teisingesnį, bus labiau pasitenkinę mediacijoje pasiektu rezultatu, palyginti su tiriamaisiais, vertinančiais mediatoriaus elgesį kaip mažiau teisingą.
3. Tiriamųjų pasitenkinimas mediacijos procedūra bus teigiamai susijęs su pasitenkinimu mediacijos rezultatu.
4. Tiriamieji, kurie pasiekė susitarimą mediacijos proceso metu, vertins mediatoriaus elgesį kaip teisingesnį, palyginti su susitarimo nepasiekusiais tiriamaisiais.
5. Tiriamųjų suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas teigiamai nuspės pasiektą susitarimą.

6. Tiriamųjų, neinicjavusių skyrybų, pasitenkinimas mediacijos rezultatu bus žemesnis, palyginti su tiriamaisiais, inicjavusiais skyrybas.
7. Tiriamųjų, neinicjavusių skyrybų, pasitenkinimas mediacijos procedūra bus žemesnis, palyginti su tiriamaisiais, inicjavusiais skyrybas.
8. Tiriamieji, kurie iniciavo skyrybas, vertins mediatoriaus elgesį kaip teisingesnį, palyginti su neinicjavusiais skyrybų.
9. Tiriamieji, nepasiekę susitarimo mediacijoje, bus dažniau patyrę fizinį, seksualinį, ekonominį bei psichologinį intymaus partnerio smurtą, palyginti su tiriamaisiais, pasiekusiais susitarimą mediacijoje.
10. Tiriamieji, kurie patyrė fizinį, seksualinį, ekonominį, psichologinį intymaus partnerio smurtą, dažniau naudos ekspresyvaus slopinimo strategiją ir rečiau naudos pakartotinį kognityvinį vertinimą, palyginti su tiriamaisiais, nepatyrusiais fizinio, seksualinio, ekonominio, psichologinio intymaus partnerio smurto.
11. Tiriamųjų ekspresyvus slopinimas neigiamai nuspės suvoktą mediatoriaus elgesio teisingumą
12. Tiriamųjų pakartotinis kognityvinis vertinimas teigiamai nuspės suvoktą mediatoriaus elgesio teisingumą.

2. TYRIMO METODIKA

2.1. Tyrimo dalyviai

Anketą kvietėme pildyti asmenis, dalyvavusius skyrybų mediacijoje. Tyrime dalyvavo 60 dalyvių, kurių amžius svyravo nuo 25 iki 60 metų ($N = 40,13$; $SD = 8,53$). Visą imtį sudarė 18,3 proc. vyrų ($N = 11$) ir 81,7 proc. moterų ($N = 49$). Skyrybas iniciavusių ($N = 42$; 70 proc.) tiriamųjų buvo daugiau, palyginti su tiriamaisiais, neiniciavusiais skyrybų ($N = 18$; 30 proc.) (žr. 1 priedo 1, 2, 9 lenteles).

Tiriamieji nurodė, kad mediacijos metu sprendė tokius klausimus, kaip vaiko išlaikymas, gyvenamosios vietos nustatymas, lankymo ir bendravimo su vaiku tvarka ($N = 27$; 43,6 proc.), turto dalybos ($N = 10$; 16,1 proc), vaiko tautybės keitimas ($N = 2$; 3,2 proc.), gyvūno priėmimas į namus ($N = 1$; 1,6 proc.). Dalis tiriamųjų nenurodė kokius konkrečius klausimus sprendė mediacijos proceso metu ($N = 22$; 35,5 proc.) (žr. 1 priedo 10 lentelę).

Iš aprašomosios statistikos matyti (žr. 1 priedo 8 lentelę), kad tiriamiesiems prireikė skirtingo mediacijos sesijų skaičiaus sprendžiant ginčus. 30 proc. ($N = 18$) tiriamųjų nurodė, jog sprendžiant ginčą dalyvavo 4 mediacijos sesijoje. 25 proc. ($N = 15$) tiriamiesiems pakako vienos sesijos, 18,3 proc. ($N = 11$) – dviejų sesijų, 16,7 proc. ($N = 10$) – trijų sesijų. 10 proc. ($N = 6$) tiriamųjų nurodė, kad dalyvavo penkiose ir daugiau mediacijos sesijose.

2.2. Tyrimo instrumentai

Klausimai susiję su mediacijos procesu. Siekiant patikrinti išsikeltas hipotezes, tiriamiesiems uždavėme klausimus, susijusius su mediacijos procesu. Tiriamųjų klausėme, ar pasiekė susitarimą mediacijos proceso metu, kas iniciavo skyrybas, kokius emocinius išgyvenimus patyrė mediacijos metu.

Emocijų reguliavimo skalė. Ši skalė naudota, siekiant išmatuoti tiriamųjų polinkį reguliuoti emocijas dviem būdais: kognityviniu pakartotiniu vertinimu ir ekspresyviu slopinimu (Gross & John, 2003). Leidimas naudoti skalę buvo gautas iš skalės autoriaus James J. Gross. Skalė sudaryta iš 10 teiginių: 6 teiginiai yra skirti matuoti pakartotinį kognityvinį vertinimą, 4 teiginiai – ekspresyvų slopinimą. Autorių patikimumo analizė rodo, jog kognityvinio pakartotinio vertinimo subskalės Cronbach $\alpha = 0,79$; ekspresyvaus slopinimo Cronbach $\alpha = 0,73$ (Gross & John, 2003).

Prieš naudojant emocijų reguliavimo skalę, ją vertėme į lietuvių kalbą. Išvertus į lietuvių kalbą, buvo atliktas atgalinis vertimas, kurį atliko paskutiniojo kurso sociologijos studentė, turinti C2 lygio anglų kalbos žinias. Abu vertimai buvo lyginami pagal prasmę, kol buvo sudarytas galutinis vertimas.

Išvertus instrumentą, atliktas pilotinis tyrimas ($N = 26$). Vidinio suderinamumo analizė atskleidė, kad išverstos į lietuvių kalbą skalės Cronbacho $\alpha = 0,84$. Siekdami nustatyti emocijų reguliavimo skalės validumą, atlikome tiriančiąją faktorinę analizę, kuri parodė, jog siūlomi 2 faktoriai. Faktoriai paaiškina 62,9 proc. duomenų sklaidos. Kaiser – Meyer – Olkin testo įvertis = 0,7. Bartleto sferiškumo testas $p < 0,001$. Taigi, įsitikinta, kad emocijų reguliavimo skalė yra validi ir patikima, todėl gali būti naudojama tyrime.

Surinkus šio tyrimo duomenis ir atlikus emocijų reguliavimo skalės patikimumo analizę, nustatyta, kad bendras Cronbacho $\alpha = 0,84$. Kognityvinio pervertinimo subskalės Cronbacho $\alpha = 0,86$, ekspresyvaus slopinimo subskalės Cronbacho $\alpha = 0,78$ (žr. 4 priedą). Taip pat, dar kartą atlikta tiriančioji faktorinė analizė, pasiūliusi 2 faktorius. Faktoriai paaiškina 65,1 proc. duomenų sklaidos. Kaiser – Meyer – Olkin testo įvertis = 0,8. Bartleto sferiškumo testas $p < 0,001$. Taigi, įsitikinta, kad ši skalė yra patikima ir validi.

Smurto formų ir dažnumo skalė. Ši skalė naudota, siekiant išmatuoti kokias smurto rūšis ir koku dažnumu yra patyrę tiriamieji. Baikaitytė, Kaniušonytė ir Žukauskienė (2021) sudarė 21 teiginių skalę, remiantis Sudėtine prievartos skale (Ford-Gilboe et al., 2016) ir ekonominės prievartos skale (Adams et al., 2008). Skales versti į lietuvių kalbą ir naudoti juos Lietuvoje gavo prof. dr. Rita Žukauskienė, kuri atsiuntė skalę ir davė leidimą ją naudoti šiame darbe. Ši skalė vertina keturių smurto formų patyrimą ir dažnumą. Skalę sudaro 8 psichologinio smurto teiginiai, pavyzdžiui, „šaukė, rėkė ant manęs“. 5 fizinio smurto teiginiai, pavyzdžiui „mušė ranka ar kumščiu“. 3 seksualinio smurto teiginiai, pavyzdžiui, „intymiai lietė man to nenorint“. 5 ekonominio smurto teiginiai, pavyzdžiui, „trukdė man turėti nuosavų pinigų“. Respondentai kiekvieną teiginį vertino taikant Likerto skalę nuo 0 (su manim taip nebuvo elgiama) iki 7 (tai vyko kasdien).

Autorių atlikta patikimumo analizė atskleidė, kad psichologinio ir ekonominio smurto subskalių Cronbacho $\alpha = 0,90$, fizinio ir seksualinio smurto subskalių Cronbacho $\alpha = 0,86$ (Baikaitytė, Kaniušonytė ir Žukauskienė, 2021). Šiame tyrime atlikus patikimumo analizę, gauta, kad bendros smurto formų ir dažnumo skalės Cronbacho $\alpha = 0,95$. Keturių smurto formų subskalių

Cronbach α svyruoja nuo 0,84 iki 0,96 (žr. 4 priedą). Siekdami nustatyti smurto formų ir dažnumo skalės validumą, atlikome tiriančiąją faktorinę analizę. 4 faktoriai paaiškina 77,1 proc. duomenų sklaidos. Kaiser – Meyer – Olkin testo įvertis = 0,8. Bartleto sferiškumo testas $p < 0,001$. Taigi, nustatyta, kad skalė yra patikima ir validi.

Mediatoriaus elgesio teisingumo vertinimas. Siekiant įvertinti tyrimo dalyvių suvoktą mediatoriaus elgesio teisingumą, naudota koreguota suvokto teisėjo elgesio teisingumo skalė (Čunichina, 2014). Skalę sudaro 15 teiginių ir 5 subskalės: procedūrų teisingumo, galimybės išreikšti savo nuomonę, etiškumo, nešališkumo, teisėjo pastangų. Skalės teiginiai vertinami taikant 7 balų Likerto skalę nuo 1 (visiškai nesutinku) iki 7 (visiškai sutinku). Originalios skalės Cronbacho $\alpha = 0,93$. Originali skalė yra validi (CFI = 0,966; RMSEA = 0,069; chi kvadratas = 228,87, $p < 0,05$) bei turinti 5 faktorius (Čunichina, 2014).

Ši skalė pritaikyta vertinti mediatorių elgesio teisingumą. Dėl šios priežasties, kai kurie teiginiai koreguoti („teisėjo“ sąvoka pakeista į „mediatoriaus“ sąvoką). Siekiant nustatyti koreguotos skalės patikimumą bei validumą, atliktas pilotinis tyrimas (N = 26). Patikimumo analizė parodė, kad Cronbacho $\alpha = 0,93$. Faktorinė analizė atskleidė, kad penki faktoriai paaiškina 90,4 proc. duomenų sklaidos. Kaiser – Meyer – Olkin testo įvertis = 0,613. Bartleto sferiškumo testas $p < 0,001$. Taigi, įsitikinta, kad suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo skalė yra validi ir patikima, todėl ją galima naudoti tyrime.

Atlikus tyrimą, dar kartą atlikta patikimumo analizė, kuri parodė, jog suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo skalės Cronbacho α koeficientas yra 0,95. Subkalių Cronbacho α svyruoja nuo 0,81 iki 0,96 (žr. 4 priedą). Faktorinė analizė parodė, kad penki faktoriai paaiškina 90,8 proc. duomenų sklaidos. Kaiser – Meyer – Olkin testo įvertis = 0,88. Bartleto sferiškumo testas $p < 0,001$. Įsitikinta, kad suvokto mediatoriaus elgesio skalė yra validi ir patikima.

2.3. Tyrimo eiga

Vienas iš svarbiausių mediacijos principų yra konfidencialumas. Dėl šios priežasties šio tyrimo tikslinė grupė buvo sunkiai pasiekama. Mediatoriams (kontaktai imti iš LR mediatorių sąrašo) siuntėme el. laiškus su prisistatymu, tyrimo tikslu, konfidencialumo informacija ir prašymu anketos nuoroda pasidalinti su skyrybų mediacijoje dalyvavusiais savo klientais. Anketa buvo skelbiama ir socialinio tinklo „Facebook“ mediatorių grupėse. Taip pat, susisiekėme su Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba, Nacionaline teismų administracija. Pastaroji anketos

nuoroda pasidalino su Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apylinkės teismais. Tyrimas vyko nuo kovo 2 d. iki balandžio 22 d.

Tyrimo dalyviai savanoriškai sutiko dalyvauti apklausoje ir buvo informuoti apie teisę bet kada nutraukti anketos pildymą. Atsižvelgiant į tai, kad kai kurie tyrimo klausimai apie skaudžias patirtis gali kelti intensyvias emocijas, kreipimosi į respondentą tekste buvo nurodoma, kad kai kurie klausimai gali sukelti stiprias emocijas. Tiek kreipimosi tekste, tiek pabaigos tekste, nurodytos pagalbos linijos, kuriomis tiriamieji galėtų pasinaudoti, jei tyrimo klausimai primintų neigiamus išgyvenimus.

2.4. Duomenų analizė

Statistinei duomenų analizei buvo naudojama IBM SPSS statistics programa. Analizuojant duomenis, atlikta patikimumo bei validumo analizė, skaičiuoti kintamųjų įverčių vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, procentinės išraiškos, vidurkių rangai, ryšiai, regresinės lygtys. Taip pat, analizuotas duomenų pasiskirstymas, atsižvelgiant į normalųjį skirstinį (Kolmogorov - Smirnov testas). Nustatyta, kad visi tyrimo kintamieji nėra pasiskirstę pagal normalųjį skirstinį, išskyrus ekspresyvaus slopinimo ir pakartotinio kognityvinio vertinimo kintamųjų duomenis (žr. 1 priedo 1 lentelę).

Kadangi kintamųjų duomenys neatitiko normalaus skirstinio, duomenų analizei naudoti neparametriniai statistiniai kriterijai: Kruskal – Wallis, Mann – Whitney, Spearman koreliacija. Analizuojant kintamuosius, kurių duomenys atitiko normalųjį skirstinį arba kintamieji buvo transformuoti, taikyti parametriniai statistiniai kriterijai (paprastoji tiesinė regresija, logistinė regresija, Stjudento t testas nepriklausomoms imtims).

3. REZULTATAI

3.1. Emociniai išgyvenimai mediacijos proceso metu

Iš pradžių, analizuoti tiriamųjų emociniai išgyvenimai, kuriuos jie patyrė mediacijos proceso metu. Tiriamiesiems buvo užduotas klausimas: *Kokius emocinius išgyvenimus patyrėte mediacijos proceso metu?* (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Tiriamųjų emociniai išgyvenimai mediacijos proceso metu.

	N	Procentai
Pyktis	8	13,3
Nerimas	22	36,7
Baimė	4	6,7
Liūdesys	2	3,3
Palengvėjimas	4	6,7
Vyro spaudimas	1	1,6
Pozityvūs emociniai išgyvenimai	10	16,7
Negatyvūs emociniai išgyvenimai	6	10
Jokių emocijų	9	15

Pastaba: N – tiriamųjų skaičius.

Rezultatai rodo (žr. 1 lentelę), kad tiriamieji pasidalino įvairiais emociniais išgyvenimais. Maždaug trečdalis tiriamųjų (N = 22; 36,7 proc.) minėjo, kad mediacijos proceso metu jautė nerimą. Dalis tiriamųjų jautė pyktį (N = 8; 13,3 proc.), baimę (N = 4; 6 proc.), liūdesį (N = 2; 3,3 proc.), palengvėjimą (N = 4; 6,7 proc.), vyro spaudimą (N = 1; 1,6 proc.). Kai kurie tiriamieji aiškiai neįvardijo savo emocijų. Pavyzdžiui, į šį klausimą atsakė pateikdami tokius atsakymus: „sunkūs“, „neigiami“, „teigiami“, „blogi“, „geri“. Tokie atsakymai buvo koduojami kaip pozityvūs emociniai išgyvenimai (N = 10; 16,7 proc.) arba negatyvūs emociniai išgyvenimai (N = 6; 10 proc.). Įdomu yra tai, kad 15 proc. (N = 9) tiriamųjų minėjo, jog nepatyrė jokių emocijų dalyvaujant mediacijos procese.

3.2. Suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo, pasitenkinimo mediacijos procedūra ir rezultatu bei skyrybų iniciavimo ryšys

3.2.1. Suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo ir pasitenkinimo mediacijos procedūra ryšys

Siekiant išsiaiškinti tiriamųjų suvoktą mediatoriaus elgesio teisingumą, apskaičiuotas bendros skalės ir subskalių vidurkis bei standartinis nuokrypis (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo bendros skalės ir subskalių vidurkis.

Skalė/ subskalė	N	M (SD)	Min	Max
Suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas (bendra skalė)	60	5,99 (1,11)	0	7
Procedūros teisingumas	60	5,67 (1,5)	0	7
Galimybė išreikšti savo nuomonę	60	5,92 (1,22)	0	7
Etiškumas	60	6,43 (0,97)	0	7
Nešališkumas	60	5,74 (1,47)	0	7
Mediatoriaus pastangos	60	6,19 (1,14)	0	7

Pastaba: M – vidurkis; SD – standartinis nuokrypis.; Min - mažiausia reikšmė; Max - didžiausia reikšmė.

Iš 2 lentelės matyti, kad tiriamųjų bendras suvoktas mediatorių elgesio teisingumas yra pakankamai aukštas ($M = 5,99$; $SD = 1,11$). Matyti, kad mediatorių elgesys santykinai prasčiausiai atitiko procedūros teisingumo ($M = 5,67$; $SD = 1,5$), geriau – nešališkumo ($M = 5,74$; $SD = 1,47$), tada galimybės išreikšti savo nuomonę ($M = 5,92$; $SD = 1,22$), mediatoriaus pastangų ($M = 6,19$; $SD = 1,14$) ir geriausiai – etiškumo ($M = 6,43$; $SD = 0,97$) reikalavimus.

Siekiant išsiaiškinti tiriamųjų pasitenkinimą mediacijos procedūra, apskaičiuotas šių duomenų vidurkis (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Tiriamųjų pasitenkinimo mediacijos procedūra vidurkis.

Klausimas	N	M (SD)	Min	Max
Pasitenkinimas mediacijos procedūra	60	8,15 (2,35)	0	10

Pastaba: M – vidurkis; SD – standartinis nuokrypis; Min - mažiausia reikšmė; Max - didžiausia reikšmė.

Rezultatai atskleidė (žr. 3 lentelę), kad tiriamųjų pasitenkinimas mediacijos procedūra yra pakankamai aukštas ($M = 8,15$; $SD = 2,35$).

Tikrinant pirmąją hipotezę (H1: tiriamieji, kurie mediatoriaus elgesį vertins kaip teisingesnį, bus labiau pasitenkinę mediacijos procedūra, palyginti su tiriamaisiais, vertinančiais mediatoriaus elgesį kaip mažiau teisingą), taikytas Kruskal – Wallis kriterijus, siekiant nustatyti tiriamųjų suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo skirtumus, atsižvelgiant į pasitenkinimą mediacijos procedūra. Tiriamieji, atsižvelgiant į pasitenkinimą procedūra, suskirstyti į tris grupes pagal 33 ir 66 procentilius (žemas, vidutinis, aukštas pasitenkinimas).

4 lentelė. Suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo vidurkių rangų skirtumai, atsižvelgiant į pasitenkinimo procedūra grupes.

	df	p	Pasitenkinimas procedūra		
			Žemas N = 25	Vidutinis N = 9	Aukštas N = 26
			M rangas	M rangas	M rangas
Suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas (bendra skalė)	2	< 0,001	14,8	33,5	44,6
Procedūros teisingumas	2	< 0,001	14,14	34,33	44,90
Galimybė išreikšti savo nuomonę	2	< 0,001	16,40	31,00	43,88
Etiškumas	2	< 0,001	19,80	32,17	40,21
Nešališkumas	2	< 0,001	18,20	35,33	40,65
Mediatoriaus pastangos	2	< 0,001	16,26	31,94	43,69

Pastaba: df – laisvės laipsnis; M – vidutinis rangas. Statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu (p < 0,001).

Iš 4 lentelės matyti, kad asmenys, kurių pasitenkinimas procedūra aukštas, mediatoriaus elgesį vertina santykinai teisingiausiai (bendra skalė) (M rangas = 44,6), palyginti su tiriamaisiais, kurių pasitenkinimas procedūra yra vidutinis (M rangas = 33,5) ir žemas (M rangas = 14,8). Šis skirtumas tarp grupių yra statistiškai reikšmingas (df = 2; p < 0,001). Taip pat, matyti, kad tiriamieji, kurių pasitenkinimas mediacijos procedūra yra aukštas, geriau vertina mediatoriaus elgesio atitikimą procedūrų teisingumo (M rangas = 44,9), galimybės išreikšti savo nuomonę (M rangas = 43,88), etiškumo (M rangas = 40,21), nešališkumo (M rangas = 40,65), mediatoriaus pastangų (M rangas = 43,69) atitiktį procedūrinio teisingumo reikalavimus, palyginti su tiriamaisiais, kurių pasitenkinimas mediacijos procedūra yra vidutinis ir žemas. Visi šie vidurkių

rangų skirtumai yra statistiškai reikšmingi ($df = 2$; $p < 0,001$) (žr. 4 lentelę). Taigi, galime teigti, kad pirmoji hipotezė patvirtinta.

Siekiant patikrinti kurios konkrečiai grupės statistiškai reikšmingai skiriasi tarpusavyje, taikytas Mann – Whitney kriterijus. Kadangi suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo skalės ir visų subskalių ryšiai yra statistiškai reikšmingi ($p < 0,001$) (žr. 5 priedo 1 lentelę), nuspręsta lyginti tik suvokto bendro mediatoriaus elgesio teisingumo skalės vidurkius, atsižvelgiant į pasitenkinimą mediacijos procedūra. Pirmiausia, lygintas suvoktas bendras mediatoriaus elgesio teisingumas, atsižvelgiant į žemo ir vidutinio pasitenkinimo mediacijos procedūra grupes (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Suvokto bendro mediatoriaus elgesio teisingumo skirtumai, atsižvelgiant į žemą ir vidutinį pasitenkinimą mediacijos procedūra.

	Žemas pasitenkinimas	Vidutinis pasitenkinimas	z	p
	N = 25	N = 9		
	M rangas	M rangas		
Suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas (bendra skalė)	13,88	27,56	-3,54	< 0,001

Pastaba: M - vidutinis rangas; z – z testo statistika; statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu ($p < 0,001$).

Rezultatai atskleidė (žr. 5 lentelę), kad tiriamieji, kurių pasitenkinimas procedūra buvo žemas, mediatoriaus elgesį vertina kaip mažiau teisingą (M rangas = 13,88), palyginti su tiriamaisiais, kurių pasitenkinimas procedūra vidutinis (M rangas = 27,56). Šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($z = -3,54$; $p < 0,001$).

Taip pat, lygintas suvoktas bendras mediatoriaus elgesio teisingumas, atsižvelgiant į žemo ir aukšto pasitenkinimo mediacijos procedūra grupes (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Suvokto bendro mediatoriaus elgesio teisingumo skirtumai, atsižvelgiant į žemą ir aukštą pasitenkinimą mediacijos procedūra.

	Žemas pasitenkinimas N = 25	Aukštas pasitenkinimas N = 26	z	p
	M rangas	M rangas		
Suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas (bendra skalė)	13,92	37,62	-5,77	< 0,001

Pastaba: M - vidutinis rangas; z – z testo statistika; statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu (p < 0,001).

Rezultatai parodė (žr. 6 lentelę), kad tiriamieji, kurių pasitenkinimas procedūra žemas, mediatoriaus elgesį vertina kaip mažiau teisingą (M rangas = 13,92), palyginti su tiriamaisiais, kurių pasitenkinimas procedūra aukštas (M rangas = 37,62). Šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas (z = -5,77; p < 0,001).

Galiausiai, atsižvelgiant į vidutinio ir aukšto pasitenkinimo mediacijos procedūra grupes, lygintas suvoktas bendras mediatoriaus elgesio teisingumas (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Suvokto bendro mediatoriaus elgesio teisingumo skirtumai, atsižvelgiant į vidutinį ir aukštą pasitenkinimą mediacijos procedūra.

	Vidutinis pasitenkinimas N = 9	Aukštas pasitenkinimas N = 26	z	p
	M rangai	M rangai		
Suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas (bendra skalė)	10,94	20,44	-2,5	< 0,001

Pastaba: M - vidutinis rangas; z – z testo statistika; statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu (p < 0,001).

Rezultatai atskleidė (žr. 7 lentelę), kad tiriamieji, kurių pasitenkinimas procedūra vidutinis, mediatoriaus elgesį vertina kaip mažiau teisingą (M rangas = 10,94), palyginti su tiriamaisiais, kurių pasitenkinimas procedūra aukštas (M rangas = 20,44). Šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas (z = -2,5; p < 0,001).

Apibendrinant, tiriamųjų suvoktas bendras mediatoriaus elgesio teisingumas skiriasi, atsižvelgiant į tiriamųjų pasitenkinimą mediacijos procedūra. Tiriamieji, kurių pasitenkinimas procedūra yra aukštas, mediatoriaus elgesį vertina kaip teisingiausią, palyginti su tiriamaisiais, kurie yra santykinai žemiausiai arba vidutiniškai patenkinti mediacijos procedūra. Taigi, pirmoji hipotezė patvirtinta.

3.2.2. Suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo ir pasitenkinimo mediacijos rezultatu ryšys

Siekiant išsiaiškinti tiriamųjų pasitenkinimą mediacijoje pasiektu rezultatu, apskaičiuotas šių duomenų vidurkis (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Tiriamųjų pasitenkinimo mediacijos rezultatu vidurkis.

Klausimas	N	M (SD)	Min	Max
Pasitenkinimas mediacijoje pasiektu rezultatu	60	7,45 (2,91)	0	10

Pastaba: M – vidurkis; SD – standartinis nuokrypis; Min – mažiausia reikšmė; Max – didžiausia reikšmė.

Rezultatai atskleidė (žr. 8 lentelę), kad tiriamųjų pasitenkinimas mediacijos rezultatu yra pakankamai aukštas ($M = 7,45$; $SD = 2,91$).

Tikrinant antrą hipotezę (H2: tiriamieji, kurie mediatoriaus elgesį vertins kaip teisingesnį, bus labiau pasitenkinę mediacijoje pasiektu rezultatu, palyginti su tiriamaisiais, vertinančiais mediatoriaus elgesį kaip mažiau teisingą), taikytas Kruskal – Wallis statistinis kriterijus, siekiant nustatyti tiriamųjų suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo skirtumus, atsižvelgiant į skirtingo pasitenkinimo mediacijos rezultatu grupes. Tiriamieji, atsižvelgiant į pasitenkinimą rezultatu, suskirstyti į tris grupes pagal 33 ir 66 procentilius (žemas, vidutinis, aukštas pasitenkinimas) (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo vidurkių rangų skirtumai, atsižvelgiant į pasitenkinimo mediacijos rezultatu grupes.

	Pasitenkinimas rezultatu				
			Žemas N = 23	Vidutinis N = 17	Aukštas N = 20
	df	p	M rangas	M rangas	M rangas
Suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas (bendra skalė)	2	< 0,001	18,3	30,5	44,6
Procedūros teisingumas	2	< 0,001	18,98	30,53	43,73
Galimybė išreikšti savo nuomonę	2	< 0,001	19,46	30,85	42,90
Etiškumas	2	0,002	22,74	31,41	38,65
Nešališkumas	2	< 0,001	19,85	33,24	40,42
Mediatoriaus pastangos	2	< 0,001	20,37	30,50	42,15

Pastaba: df – laisvės laipsnis; M – vidutinis rangas. Statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu ($p < 0,05$; $p < 0,001$).

Iš 9 lentelės matyti, kad asmenys, kurių pasitenkinimas rezultatu aukštas, mediatoriaus elgesį vertina kaip santykinai teisingiausią (bendra skalė) (M rangas = 44,6), palyginti su tiriamaisiais, kurių pasitenkinimas rezultatu yra vidutinis (M rangas = 30,5) ir žemas (M rangas = 18,3). Šis skirtumas tarp grupių yra statistiškai reikšmingas ($df = 2$; $p < 0,001$). Taip pat, matyti, kad tiriamieji, kurių pasitenkinimas mediacijos rezultatu yra aukštas, geriau vertina mediatoriaus elgesio atitiktį procedūrų teisingumo (M rangas = 43,73), galimybės išreikšti savo nuomonę (M rangas = 42,90), etiškumo (M rangas = 38,65), nešališkumo (M rangas = 40,42), mediatoriaus pastangų (M rangas = 42,15) atitiktį procedūrinio teisingumo reikalavimams, palyginti su tiriamaisiais, kurių pasitenkinimas rezultatu yra vidutinis ir žemas. Visi šie vidurkių rangų skirtumai yra statistiškai reikšmingi ($df = 2$; $p = 0,002$; $p < 0,001$) (žr. 9 lentelę). Taigi, galime teigti, kad antroji hipotezė patvirtinta.

Siekiant patikrinti kurios grupės skiriasi tarpusavyje, taikytas Mann – Whitney kriterijus. Kadangi suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo skalės ir visų subskalių ryšiai yra statistiškai reikšmingi ($p < 0,001$) (žr. 5 priedo 1 lentelę), nuspręsta lyginti tik suvokto bendro mediatoriaus elgesio teisingumo skalės vidurkius, atsižvelgiant į pasitenkinimą mediacijos rezultatu.

Pirmiausia, lygintas suvoktas bendras mediatoriaus elgesio teisingumas, atsižvelgiant į žemo ir vidutinio pasitenkinimo mediacijos rezultatu grupes (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Suvokto bendro mediatoriaus elgesio teisingumo skirtumai, atsižvelgiant į žemą ir vidutinį pasitenkinimą mediacijos rezultatu.

	Žemas pasitenkinimas N = 23	Vidutinis pasitenkinimas N = 23	z	p
	M rangas	M rangas		
Suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas (bendra skalė)	16,04	26,53	-2,81	0,005

Pastaba: M - vidutinis rangas; z – z testo statistika; statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu ($p < 0,05$).

Gauti rezultatai atskleidė (žr. 10 lentelę), kad tiriamieji, kurių pasitenkinimas mediacijos rezultatu yra žemas, mediatoriaus elgesį vertina kaip mažiau teisingą (M rangas = 16,04), palyginti su tiriamaisiais, kurių pasitenkinimas mediacijos rezultatu yra vidutinis (M rangas = 26,53). Skirtumas tarp grupių yra statistiškai reikšmingas ($z = -2,81$; $p = 0,005$).

Toliau, lygintas suvoktas bendras mediatoriaus elgesio teisingumas, atsižvelgiant į žemo ir aukšto pasitenkinimo mediacijos rezultatu grupes (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Suvokto bendro mediatoriaus elgesio teisingumo skirtumai, atsižvelgiant į žemą ir aukštą pasitenkinimą mediacijos rezultatu.

	Žemas pasitenkinimas N = 23	Aukštas pasitenkinimas N = 20	z	p
	M rangas	M rangas		
Suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas (bendra skalė)	14,24	30,93	-4,43	< 0,001

Pastaba: M - vidutinis rangas; z – z testo statistika; statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu ($p < 0,001$).

Rezultatai atskleidė (žr. 11 lentelę), kad tiriamieji, kurių pasitenkinimas mediacijos rezultatu yra žemas, mediatoriaus elgesį vertina kaip mažiau teisingą (M rangas = 14,24), palyginti

su tiriamaisiais, kurių pasitenkinimas mediacijos rezultatu yra aukštas (M rangas = 30,93). Skirtumas tarp grupių yra statistiškai reikšmingas ($z = -4,43$; $p < 0,001$).

Galiausiai, suvoktas bendras mediatoriaus elgesio teisingumas lygintas, atsižvelgiant į vidutinio ir aukšto pasitenkinimo mediacijos rezultatu grupes (žr. 12 lentelę).

12 lentelė. Suvokto bendro mediatoriaus elgesio teisingumo skirtumai, atsižvelgiant į vidutinį ir aukštą pasitenkinimą mediacijos rezultatu.

	Vidutinis	Aukštas	z	p
	pasitenkinimas N = 23	pasitenkinimas N = 20		
	M rangas	M rangas		
Suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas (bendra skalė)	12,94	24,15	-3,23	0,001

Pastaba: M - vidutinis rangas; z – z testo statistika; statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu ($p < 0,05$).

Gauti rezultatai rodo (žr. 12 lentelę), kad tiriamieji, kurių pasitenkinimas mediacijos rezultatu yra vidutinis, mediatoriaus elgesį vertina kaip mažiau teisingą (M rangas = 12,94), palyginti su tiriamaisiais, kurių pasitenkinimas mediacijos rezultatu yra aukštas (M rangas = 24,15). Šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($z = -3,23$; $p = 0,001$).

Apibendrinant, tiriamųjų suvoktas bendras mediatoriaus elgesio teisingumas skiriasi, atsižvelgiant į tiriamųjų pasitenkinimą pasiektu rezultatu mediacijoje. Pavyzdžiui, tiriamieji, kurių pasitenkinimas mediacijos rezultatu yra aukštas, mediatoriaus elgesį vertina kaip labiausiai teisingą, palyginti su tiriamaisiais santykinai žemiausiai ir vidutiniškai pasitenkinusiais mediacijos rezultatu. Taigi, teigiame, kad antroji hipotezė patvirtinta.

Tikrinant trečią hipotezę (H3: tiriamųjų pasitenkinimas mediacijos procedūra bus teigiamai susijęs su pasitenkinimu mediacijos rezultatu), taikyta Spearman koreliacija (žr. 13 lentelę).

13 lentelė. Pasitenkinimo mediacijos procesu ir rezultatu ryšys.

	M (SD)	r_s	
		1	2
1. Pasitenkinimas mediacijos procedūra	8,15 (2,35)	-	
2. Pasitenkinimas mediacijoje pasiektu rezultatu	7,45 (2,91)	0,69**	-

Pastaba: r_s – Spearman koreliacijos koeficientas; Statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu ($p < 0,001$).

Rezultatai atskleidė (žr. 13 lentelę), kad pasitenkinimo mediacijos procedūra ir rezultatu ryšys yra teigiamas ir statistiškai reikšmingas ($r_s = 0,69$; $p < 0,001$). Taigi, kuo tiriamųjų aukštesnis pasitenkinimas mediacijos procedūra, tuo aukštesnis pasitenkinimas mediacijos rezultatu. Atsižvelgiant į rezultatus, galima teigti, jog trečioji hipotezė pasitvirtino.

Tikrinant ketvirtąją hipotezę (H4: tiriamieji, kurie pasiekė susitarimą mediacijos proceso metu, vertins mediatoriaus elgesį kaip teisingesnį, palyginti su susitarimo nepasiekusiais tiriamaisiais), taikytas Mann - Whitney kriterijus, siekiant išsiaiškinti kaip suvoktas mediatorių elgesio teisingumas skiriasi tarp tiriamųjų, pasiekusių ir nepasiekusių susitarimą (žr. 14 lentelę).

14 lentelė. Suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo skirtumai, atsižvelgiant į (ne)pasiektą susitarimą.

	Pasiektas	Nepasiektas	z	p
	susitarimas N = 42	susitarimas N = 18		
	M rangas	M rangas		
Suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas (bendra skalė)	32,86	25	-1,61	0,1
Procedūros teisingumas	32,44	25,97	-1,36	0,174
Galimybė išreikšti savo nuomonę	32,49	25,86	-1,38	0,167
Etiškumas	32,40	26,06	-1,51	0,129
Nešališkumas	32,92	24,86	-1,69	0,09
Mediatoriaus pastangos	32,73	25,31	-1,64	0,101

Pastaba: M - vidutinis rangas; z – z testo statistika, ($p > 0,05$).

Rezultatai rodo (žr. 14 lentelę), kad tiriamieji, pasiekę susitarimą, mediatoriaus elgesį vertina kaip labiau teisingą (bendra skalė) (M rangas = 32,86), palyginti su tiriamaisiais, nepasiekusiais susitarimo (M rangas = 25). Visgi, šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($z = -1,61$; $p = 0,1$). Atsižvelgiant į visas suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo subskales, matyti, kad asmenys, pasiekę susitarimą mediacijos metu, geriau vertina ir procedūros teisingumo (M rangas = 32,44), galimybės išreikšti savo nuomonę (M rangas = 32,49), etiškumo (M rangas = 32,40), nešališkumo (M rangas = 32,92) ir mediatoriaus pastangų (M rangas = 32,73), atitiktį procedūrinio teisingumo reikalavimams, palyginti su asmenimis, nepasiekusiais susitarimo (žr. 14 lentelę). Tačiau, šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi ($p > 0,05$), dėl to galime teigti, kad ketvirtoji hipotezė nepatvirtinta.

Penktajai hipotezei (H5: tiriamųjų suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas teigiamai nuspės pasiektą susitarimą) tikrinti, sudarytas binarinės logistinės regresijos modelis, siekiant nustatyti suvokto bendro mediatoriaus elgesio teisingumo prognostinį ryšį pasiektam susitarimui (žr. 15 lentelę). Kadangi suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo skalės ir visų subskalių ryšiai

yra statistiškai reikšmingi ($p < 0,001$) (žr. 5 priedo 1 lentelę), nuspręsta į regresijos modelį įtraukti tik bendros suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo skalės kintamąjį. Suvokto bendro mediatoriaus elgesio teisingumo kintamojo duomenys nėra normaliai pasiskirstę, dėl to duomenys buvo transformuojami (Formulė: $1 / K - \text{senas kintamasis}$; $K = \text{didžiausia reikšmė} + 1$). Netransformuoto kintamojo asimetrijos (angl. skewness) koeficientas = -1,19; transformuoto koeficientas = 0,026. Gautas teigiamas statistiškai reikšmingas ryšys tarp transformuoto ir netransformuoto kintamojo ($r = 0,91$; $p < 0,001$).

15 lentelė. Pasiekto susitarimo mediacijos proceso metu prognostinis veiksnys.

Suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas (bendra skalė)	(Ne) pasiektas susitarimas				Tikslumo nuspėti procentas
	Beta (β)	df	p	Exp(B)	
	1,75	1	0,09	5,72	70 proc.

Pastaba: β - beta koeficientas; df – laisvės laipsnis, ($p > 0,05$).

Atlikus binarinę logistinę regresiją, gavome rezultatus (žr. 15 lentelę). Cox ir Schnel bei Nagelkerke testai nurodo, kad suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas gali paaiškinti nuo 4 iki 6 procentų pasiekto susitarimo. Hosmer testo įverčiai (chi kvadratas = 2,906; df = 6; $p = 0,821$) rodo, kad regresinis modelis yra tinkamas šiems duomenims. Regresinis modelis nuspėja susitarimo pasiekimą 70 proc. atvejų. Rezultatai rodo, kad padidėjus suvoktam mediatoriaus elgesio teisingumui per vieną standartinį vienetą, padidėja tikimybė pasiekti susitarimą 5,7 karto. Visgi ši tikimybė nėra statistiškai reikšminga ($\beta = 1,75$; EXP $\beta = 5,72$; $p = 0,09$). Suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas nepadidina tikimybės pasiekti susitarimo mediacijoje.

3.2.3. Suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo, pasitenkinimo mediacijos rezultatu bei procedūra ir skyrybų iniciavimo ryšys

Tikrinant šeštąją (H6: tiriamųjų, neiniciavusių skyrybų, pasitenkinimas mediacijos rezultatu bus žemesnis, palyginti su tiriamaisiais, iniciavusiais skyrybas) ir septintąją (H7: tiriamųjų, neiniciavusių skyrybų, pasitenkinimas mediacijos procedūra bus žemesnis, palyginti su tiriamaisiais, iniciavusiais skyrybas) hipotezes, taikytas Mann - Whitney kriterijus (žr. 16 lentelę).

16 lentelė. Pasitenkinimo mediacijos rezultatu ir procedūra vidurkių rangų skirtumai, atsižvelgiant į skyrybų (ne) iniciavimą.

	Iniciavę skyrybas N = 42	Neiniciavę skyrybų N = 18		
	M rangas	M rangas	z	p
Pasitenkinimas rezultatu	33,14	24,33	1,8	0,07
Pasitenkinimas procedūra	33,77	22,86	2,3	0,02

Pastaba: M - vidutinis rangas; z – z testo statistika; statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu ($p < 0,05$).

Iš 16 lentelės matyti, kad tiriamieji, neiniciavę skyrybų, yra mažiau pasitenkinę mediacijos rezultatu ($M = 24,33$), palyginti su tiriamaisiais, iniciavusiais skyrybas ($M = 33,14$). Tačiau, šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($p = 0,07$). Gavus rezultatus, galima teigti, kad šeštoji hipotezė nepasitvirtino. Kita vertus, rezultatai rodo, kad tiriamieji, neiniciavę skyrybų, yra mažiau pasitenkinę mediacijos procedūra ($M = 22,86$), palyginti su tiriamaisiais, iniciavusiais skyrybas ($M = 33,77$). Šis vidurkių rangų skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($p = 0,02$). Taigi, remiantis rezultatais, galime teigti, kad septintoji hipotezė patvirtinta.

Tikrinant aštuntąją hipotezę (H8: tiriamieji, kurie iniciavo skyrybas, vertins mediatoriaus elgesį kaip teisingesnį, palyginti su neiniciavusiais skyrybų), taikytas Mann - Whitney kriterijus. Siekėme išsiaiškinti kaip skiriasi suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas lyginant, iniciavusius ir neiniciavusius skyrybas, tiriamuosius (žr. 17 lentelę).

17 lentelė. Suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo vidurkių rangų skirtumai, atsižvelgiant į skyrybų (ne)iniciavimą.

	Iniciavę skyrybas	Neiniciavę skyrybų	z	p
	N = 42	N = 18		
	M rangas	M rangas		
Suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas (bendra skalė)	32,83	25,06	-1,61	0,1
Procedūros teisingumas	32,99	24,69	-1,74	0,081
Galimybė išreikšti savo nuomonę	32,18	26,58	-1,16	0,243
Etiškumas	33,20	24,19	-2,15	0,031
Nešališkumas	32,33	26,22	-1,28	0,199
Mediatoriaus pastangos	32,54	25,75	-1,49	0,134

Pastaba: M - vidutinis rangas; z – z testo statistika; statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu ($p < 0,05$).

Iš 17 lentelės matyti, kad tiriamieji, iniciavę skyrybas, mediatorių elgesį vertina kaip teisingesnį (bendra skalė) ($M = 32,83$), palyginti su tiriamaisiais, neiniciavusiais skyrybų ($M = 25,06$). Tačiau, šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($z = -1,61$; $p = 0,1$). Verta pabrėžti, kad asmenys, iniciavę skyrybas, geriau vertina mediatoriaus elgesio atitiktį etiškumo ($M = 32,83$) reikalavimui, palyginti su tiriamaisiais, neiniciavusiais skyrybų ($M = 24,19$). Šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($z = -2,15$; $p = 0,031$). Atsižvelgiant į likusias subskales, matyti, kad asmenys, iniciavę skyrybas, geriau vertina procedūros teisingumo ($M = 32,99$), galimybės išreikšti savo nuomonę ($M = 32,18$), nešališkumo ($M = 32,33$) ir mediatoriaus pastangų ($M = 32,54$) atitiktį suvokto teisingumo reikalavimams, palyginti su asmenimis, neiniciavusiais skyrybų. Tačiau, šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi ($p > 0,05$). Atsižvelgiant į šiuos rezultatus, galime teigti, kad aštuntoji hipotezė buvo patvirtinta tik iš dalies.

3.3. Intymaus partnerio smurto ir (ne)pasiekto susitarimo mediacijos proceso metu skirtumai

Siekiant geriau suprasti intymaus partnerio smurto formų išreikštumą imtyje, analizavome duomenis, gautus iš smurto formų ir dažnumo skalės. Rezultatai leido nustatyti atskiros smurto formos paplitimą imtyje (žr. 18 lentelę).

18 lentelė. Smurto formų patyrimo išreikštumas imtyje.

		N	Procentai
Fizinio smurto patyrimas	Nepatyrė	26	43,3
	Patyrė	34	56,7
Seksualinio smurto patyrimas	Nepatyrė	35	58,3
	Patyrė	25	41,7
Ekonomino smurto patyrimas	Nepatyrė	18	30
	Patyrė	42	70
Psichologinio smurto patyrimas	Nepatyrė	8	13,3
	Patyrė	52	86,7

Pastaba: N - tiriamųjų skaičius

Rezultatai atskleidė (žr. 18 lentelę), kad šioje imtyje fizinį intymaus partnerio smurtą patyrė 56,7 proc. (N = 34) tiriamųjų, seksualinį smurtą – 41,7 proc. (N = 25), ekonominį – 70 proc. (N = 42), psichologinį – 86,7 proc. (N = 52).

Taip pat, apskaičiavome intymaus partnerio smurto dažnumo vidurkius, siekiant išsiaiškinti smurto formų patyrimo dažnumo išreikštumą šioje imtyje (žr. 19 lentelę).

19 lentelė. Smurto formų dažnumo išreikštumas imtyje

Smurto formos	N	M (SD)	Min	Max
Fizinis smurtas	60	0,913 (1,6)	0	7
Seksualinis smurtas	60	0,905 (1,7)	0	7
Ekonominis smurtas	60	1.4 (1,75)	0	7
Psichologinis smurtas	60	2.58 (2,06)	0	7

Pastaba: M – vidurkis; SD – standartinis nuokrypis; Min – mažiausia reikšmė; Max – didžiausia reikšmė.

Iš 19 lentelės matyti, kad tiriamieji, dažniausiai patyrė psichologinį smurtą ($M = 2,58$; $SD = 2,06$). Kitų smurto formų dažnumo išreikštumas yra santykinai retesnis: ekonominio smurto ($M = 1,4$; $SD = 1,75$), fizinio smurto ($M = 0,913$; $SD = 1,6$); seksualinio smurto ($M = 0,905$; $SD = 1,7$).

Tikrinant devintąją hipotezę (H_9 : tiriamieji, nepasiekę susitarimo mediacijoje, bus dažniau patyrę fizinį, seksualinį, ekonominį bei psichologinį intymaus partnerio smurtą, palyginti su tiriamaisiais, pasiekusiais susitarimą mediacijoje), taikytas Mann - Whitney kriterijus.

Pirmiausia, skaičiavome kaip skiriasi patirtas fizinio smurto dažnumas lyginant, pasiekusiųjų ir nepasiekusiųjų susitarimo, grupes (žr. 20 lentelę).

20 lentelė. Patirto fizinio smurto dažnumo skirtumai, atsižvelgiant į (ne)pasiektą susitarimą.

	Pasiekė susitarimą N = 42	Nepasiekė susitarimo N = 18	z	p
	M rangas	M rangas		
Intymaus partnerio fizinio smurto dažnumas	30,01	31,64	-0,35	0,73

Pastaba: M - vidutinis rangas; z – z testo statistika; ($p > 0,05$).

Iš 20 lentelės matyti, kad tiriamųjų, pasiekusių susitarimą, patirtas fizinis intymaus partnerio smurtas yra santykinai retesnis (M rangas = 30,01), palyginti su tiriamaisiais, nepasiekusiais susitarimo (M rangas = 31,64). Tačiau, šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($p = 0,73$).

Taip pat, taikytas Mann - Whitney kriterijus, siekiant išsiaiškinti kaip skiriasi patirtas seksualinio smurto dažnumas lyginant, pasiekusių ir nepasiekusių susitarimo mediacijos metu, grupes (žr. 21 lentelę).

21 lentelė. Patirto seksualinio smurto dažnumo skirtumai pagal (ne)pasiektą susitarimą.

	Pasiekė susitarimą	Nepasiekė susitarimo	z	p
	N = 42	N = 18		
	M rangas	M rangas		
Intymaus partnerio seksualinio smurto dažnumas	32,95	24,78	-1,85	0,06

Pastaba: M - vidutinis rangas; z – z testo statistika, ($p > 0,05$).

Iš 21 lentelės matyti, kad tiriamųjų, pasiekusių susitarimą mediacijos metu, patirtas seksualinis intymaus partnerio smurtas yra santykinai dažnesnis (M rangas = 32,95), palyginti su tiriamaisiais, nepasiekusiais susitarimo (M rangas = 24,78). Tačiau, šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($p = 0,06$).

Toliau, skaičiavome kaip skiriasi patirtas ekonominio smurto dažnumas lyginant, pasiekusių ir nepasiekusių susitarimo mediacijos metu, grupes (žr. 22 lentelę).

22 lentelė. Patirto ekonominio smurto dažnumo skirtumai, atsižvelgiant į (ne)pasiektą susitarimą.

	Pasiekė susitarimą	Nepasiekė susitarimo	z	p
	N = 42	N = 18		
	M rangas	M rangas		
Intymaus partnerio ekonominio smurto dažnumas	29,45	32,94	-0,72	0,47

Pastaba: M - vidutinis rangas; z – z testo statistika, ($p > 0,05$).

Iš 22 lentelės matyti, kad tiriamųjų, pasiekusių susitarimą mediacijos metu, patirtas ekonominis intymaus partnerio smurtas yra santykinai retesnis (M rangas = 29,45), palyginti su tiriamaisiais, nepasiekusiais susitarimo (M rangas = 32,94). Tačiau, šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($p = 0,47$).

Galiausiai, tikrinome kaip skiriasi patirtas psichologinio smurto dažnumas lyginant, pasiekusių ir nepasiekusių susitarimo mediacijos metu, grupes (žr. 23 lentelę).

23 lentelė. Patirto psichologinio smurto dažnumo skirtumai, atsižvelgiant į (ne) pasiektą susitarimą

	Pasiekė susitarimą	Nepasiekė susitarimo	z	p
	N = 42	N = 18		
	M rangas	M rangas		
Intymaus partnerio psichologinio smurto dažnumas	28,10	36,11	-1,63	0,1

Pastaba: M - vidutinis rangas; z – z testo statistika, ($p > 0,05$).

Iš 23 lentelės matyti, kad tiriamųjų, pasiekusių susitarimą mediacijos metu, patirtas psichologinis intymaus partnerio smurtas yra santykinai retesnis (M rangas = 28,10), palyginti su tiriamaisiais, nepasiekusiais susitarimo (M rangas = 36,11). Tačiau, šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($p = 0,1$).

Apibendrinant, gauti rezultatai skelbia, kad devintoji hipotezė nebuvo patvirtinta. Taigi, galima teigti, kad tiriamieji, rečiau ir dažniau patyrę fizinį, seksualinį, ekonominį, psichologinį smurtą, yra vienodai linkę pasiekti susitarimą mediacijoje.

3.4. Intymaus partnerio smurto ir emocijų reguliavimo strategijų ryšys

Tikrinant dešimtą hipotezę (H10: tiriamieji, kurie patyrė fizinį, seksualinį, ekonominį, psichologinį intymaus partnerio smurtą, dažniau naudos ekspresyvaus slopinimo strategiją ir rečiau naudos pakartotinį kognityvinį vertinimą, palyginti su tiriamaisiais, nepatyrusiais fizinio, seksualinio, ekonominio, psichologinio intymaus partnerio smurto), taikytas Stjudento t testas nepriklausomoms imtims, siekiant išsiaiškinti kaip skiriasi pakartotinio kognityvinio vertinimo ir ekspresyvaus slopinimo dažnumas, atsižvelgiant į patirtą skirtingų formų intymaus partnerio smurto patyrimą.

Prieš taikant statistinį kriterijų, tiriamieji pagal intymaus partnerio smurto patyrimą buvo suskirstyti į dvi grupes: nepatyrusius ir patyrusius smurtą.

Iš pradžių lyginami pakartotinio kognityvinio vertinimo ir ekspresyvaus slopinimo skirtumai, atsižvelgiant į fizinio smurto patyrimą (žr. 24 lentelę).

24 lentelė. Pakartotinio kognityvinio vertinimo ir ekspresyvaus slopinimo skirtumai, atsižvelgiant į fizinio smurto (ne)patyrimą.

	Nepatyrė smurto N = 26	Patyrė smurtą N = 34	t	df	p
	M (SD)	M (SD)			
Pakartotinis kognityvinis vertinimas	5,51 (1,16)	5,36 (1,16)	0,43	58	0,622
Ekspresyvus slopinimas	4,54 (1,33)	4,75 (1,44)	-0,58	58	0,563

Pastaba: M - vidurkis; SD – standartinis nuokrypis; df – laisvės laipsnis; t – testo statistika; (p > 0,05).

Pakartotinis kognityvinis vertinimas. Pritaikius Stjudento t testą, nustatyta, kad Gauso kreivės pasiskirstymas yra panašus, t.y., grupės tarpusavyje statistiškai reikšmingai nesiskiria (Leveno testo $p = 0,982$). Iš 24 lentelės matyti, kad tiriamųjų, nepatyrusių fizinio smurto, pakartotinio kognityvinio vertinimo vidurkis yra santykinai aukštesnis ($M = 5,51$; $SD = 1,16$), palyginti su tiriamaisiais, patyrusiais fizinį smurtą ($M = 5,36$; $SD = 1,16$). Tačiau, šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($p = 0,622$).

Ekspresyvus slopinimas. Pritaikius Stjudento t testą, nustatyta, kad Gauso kreivės pasiskirstymas yra panašus, t.y., grupės tarpusavyje statistiškai reikšmingai nesiskiria (Leveno testo $p = 0,681$). Iš 24 lentelės matyti, kad tiriamųjų, nepatyrusių fizinio smurto, ekspresyvaus slopinimo vidurkis yra santykinai žemesnis ($M = 4,54$; $SD = 1,33$), palyginti su tiriamaisiais, patyrusiais fizinį smurtą ($M = 4,75$; $SD = 1,44$). Tačiau, šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($p = 0,563$).

Toliau, lyginami pakartotinio kognityvinio vertinimo skirtumai, atsižvelgiant į seksualinio smurto patyrimą (žr. 25 lentelę).

25 lentelė. Pakartotinio kognityvinio vertinimo ir ekspresyvaus slopinimo skirtumai, atsižvelgiant į seksualinio smurto (ne)patyrimą.

	Nepatyrė smurto	Patyrė smurtą	t	df	p
	N = 35	N = 25			
	M (SD)	M (SD)			
Pakartotinis kognityvinis vertinimas	5,63 (1,08)	5,14 (1,23)	1,66	58	0,103
Ekspresyvus slopinimas	4,56 (1,51)	4,8 (1,22)	-0,66	58	0,509

Pastaba: M - vidurkis; SD – standartinis nuokrypis; df – laisvės laipsnis; t – testo statistika; ($p > 0,05$).

Pakartotinis kognityvinis vertinimas. Pritaikius Stjudento t testą, matyti, kad Gauso kreivės pasiskirstymas yra panašus, t.y., grupės tarpusavyje statistiškai reikšmingai nesiskiria (Leveno testo $p = 0,540$). Iš 25 lentelės matyti, kad tiriamųjų, nepatyrusių seksualinio smurto, pakartotinio kognityvinio vertinimo vidurkis yra santykinai aukštesnis ($M = 5,63$; $SD = 1,08$), palyginti su tiriamaisiais, patyrusiais seksualinį smurtą ($M = 5,14$; $SD = 1,23$). Tačiau, šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($p = 0,103$).

Ekspresyvus slopinimas. Pritaikius Stjudento t testą ir gavus rezultatus, nustatyta, kad Gauso kreivės pasiskirstymas yra panašus, t.y., grupės tarpusavyje statistiškai reikšmingai nesiskiria (Leveno testo $p = 0,204$). Iš 25 lentelės matyti, kad tiriamųjų, nepatyrusių seksualinio smurto, ekspresyvaus slopinimo vidurkis yra santykinai žemesnis ($M = 4,56$; $SD = 1,51$), palyginti su tiriamaisiais, patyrusiais seksualinį smurtą ($M = 4,8$; $SD = 1,22$). Tačiau, šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($p = 0,509$).

Toliau, lyginami pakartotinio kognityvinio vertinimo skirtumai, atsižvelgiant į psichologinio smurto patyrimą (žr. 26 lentelę).

26 lentelė. Pakartotinio kognityvinio vertinimo ir ekspresyvaus slopinimo skirtumai, atsižvelgiant į psichologinio smurto (ne)patyrimą.

	Nepatyrė smurto	Patyrė smurtą	t	df	p
	N = 8	N = 52			
	M (SD)	M (SD)			
Pakartotinis kognityvinis vertinimas	5,44 (1,63)	5,42 (1,08)	0,02	7,98	0,99
Ekspresyvus slopinimas	4,56 (1,87)	4,67 (1,32)	-0,21	58	0,836

Pastaba: M - vidurkis; SD – standartinis nuokrypis; df – laisvės laipsnis; t – testo statistika; (p > 0,05).

Pakartotinis kognityvinis vertinimas. Pritaikius Stjudento t testą, nustatyta, kad Gauso kreivės pasiskirstymas nėra panašus, t.y., grupės tarpusavyje statistiškai reikšmingai skiriasi (Leveno testo $p = 0,01$). Iš 26 lentelės matyti, kad tiriamųjų, nepatyrusių psichologinio smurto pakartotinio kognityvinio vertinimo vidurkis yra santykinai aukštesnis ($M = 5,44$; $SD = 1,63$), palyginti su tiriamaisiais, patyrusiais psichologinį smurtą ($M = 5,42$; $SD = 1,08$). Tačiau, šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($p = 0,99$).

Ekspresyvus slopinimas. Pritaikius Stjudento t testą, nustatyta, kad Gauso kreivės pasiskirstymas yra panašus, t.y., grupės tarpusavyje statistiškai reikšmingai nesiskiria (Leveno testo $p = 0,163$). Iš 26 lentelės matyti, kad tiriamųjų, nepatyrusių psichologinio smurto, ekspresyvaus slopinimo vidurkis santykinai žemesnis ($M = 4,56$; $SD = 1,87$), palyginti su tiriamaisiais, patyrusiais psichologinį smurtą ($M = 4,67$; $SD = 1,32$). Tačiau, šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($p = 0,836$).

Galiausiai, lyginami pakartotinio kognityvinio vertinimo ir ekspresyvaus slopinimo skirtumai, atsižvelgiant į ekonominio smurto patyrimą (žr. 27 lentelę).

27 lentelė. Pakartotinio kognityvinio vertinimo ir ekspresyvaus slopinimo skirtumai, atsižvelgiant į ekonominio smurto (ne)patyrimą.

	Nepatyrė smurto	Patyrė smurtą	t	df	p
	N = 18	N = 42			
	M (SD)	M (SD)			
Pakartotinis kognityvinis vertinimas	5,76 (1,27)	5,29 (1,08)	1,47	58	0,146
Ekspresyvus slopinimas	4,71 (1,54)	4,64 (1,33)	0,18	58	0,857

Pastaba: M - vidurkis; SD – standartinis nuokrypis; df – laisvės laipsnis; t – testo statistika; (p > 0,05).

Pakartotinis kognityvinis vertinimas. Pritaikius Stjudento t testą ir gavus rezultatus, nustatyta, kad Gauso kreivės pasiskirstymas yra panašus (Leveno testo $p = 0,272$). Iš 27 lentelės matyti, kad tiriamųjų, nepatyrusių ekonominio smurto, pakartotinio kognityvinio vertinimo vidurkis yra santykinai aukštesnis ($M = 5,76$; $SD = 1,27$), palyginti su tiriamaisiais, patyrusiais ekonominį smurtą ($M = 5,29$; $SD = 1,08$). Tačiau, šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($p = 0,146$).

Ekspresyvus slopinimas. Pritaikius Stjudento t testą, nustatyta, kad Gauso kreivės pasiskirstymas yra panašus (Leveno testo $p = 0,467$). Iš 27 lentelės matyti, kad tiriamųjų, nepatyrusių ekonominio smurto, ekspresyvaus slopinimo vidurkis yra santykinai aukštesnis ($M = 4,71$; $SD = 1,54$), palyginti su tiriamaisiais, patyrusiais ekonominį smurtą ($M = 4,64$; $SD = 1,33$). Tačiau, šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($p = 0,857$).

Apibendrinant, matyti, kad dažnesnis ekspresyvus slopinimas labiau būdingas tiriamiesiems, patyrusiems fizinį, seksualinį ir psichologinį smurtą. Visgi, tiriamieji, patyrę ekonominį smurtą dažniau naudoja pakartotinį kognityvinį vertinimą, palyginti su tiriamaisiais, nepatyrusiais ekonominio smurto. Kita vertus, dažnesnis pakartotinis kognityvinis vertinimas labiau būdingas tiriamiesiems, nepatyrusiems fizinio, seksualinio bei psichologinio smurto. Na o tiriamieji, patyrę ekonominį smurtą, visgi dažniau naudoja ekspresyvų slopinimą, palyginti su tiriamaisiais, patyrusiais ekonominį smurtą. Visgi, šie vidurkių skirtumai nėra statistiškai reikšmingi, dėl to galima teigti, kad dešimta hipotezė nebuvo patvirtinta.

3.5. Suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas ir emocijų reguliavimo strategijos

Tikrinant vienuoliktą hipotezę (H11: tiriamųjų ekspresyvus slopinimas neigiamai nuspės suvoktą mediatoriaus elgesio teisingumą), taikytas paprastosios tiesinės regresijos kriterijus, siekiant nustatyti, ar ekspresyvus slopinimas nuspėja suvoktą bendrą mediatoriaus elgesio teisingumą (žr. 28 lentelę).

28 lentelė. Suvokto bendro mediatoriaus elgesio teisingumo prognostinis veiksnys.

Suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas (bendra skalė)					
	<i>Beta</i> (β)	<i>p</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>R</i> ²
Ekspresyvus slopinimas	0,072	0,006	8,23	0,006	0,124

Pastaba: β - beta koeficientas; statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu ($p < 0,05$).

Apskaičiavus rezultatus (žr. 28 lentelę), gauta, kad regresinė lygtis gali paaiškinti 12 proc. suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo ($r^2 = 0,124$). Be to, Anova analizė parodo, kad regresinis spėjimas yra reikšmingas ($p = 0,012$). Galima teigti, kad ekspresyvaus slopinimo strategija teigiamai nuspėja suvoktą bendrą mediatoriaus elgesio teisingumą ($\beta = 0,072$; $p = 0,006$). Taigi, tiriamieji, kuriems būdingas dažnesnis ekspresyvus slopinimas, mediatoriaus elgesį suvokia kaip labiau teisingą. Atsižvelgiant į gautus rezultatus, galima teigti, kad vienuolikta hipotezė nepasitvirtino, kadangi spėjome, jog ekspresyvus slopinimas neigiamai nuspės suvoktą mediatoriaus elgesio teisingumą.

Tikrinant dvyliką hipotezę (H12: tiriamųjų pakartotinis kognityvinis vertinimas teigiamai nuspės suvoktą bendrą mediatoriaus elgesio teisingumą), taikyta paprastoji tiesinė regresija, siekiant nustatyti ar pakartotinis kognityvinis vertinimas nuspėja bendrą suvoktą mediatoriaus elgesio teisingumą (žr. 29 lentelę).

29 lentelė. Suvokto bendro mediatoriaus elgesio teisingumo prognostinis veiksnys.

Pakartotinis kognityvinis vertinimas	Suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas (bendra skalė)				
	<i>Beta</i> (β)	<i>p</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>R</i> ²
	0,096	0,002	10,52	0,002	0,154

Pastaba: β - beta koeficientas; statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu ($p < 0,05$).

Apskaičiavus rezultatus (žr. 29 lentelę), gauta, kad regresinė lygtis gali paaiškinti 15 proc. suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo ($r^2 = 0,154$). Be to, Anova analizė rodo, kad regresinis spėjimas yra reikšmingas ($p = 0,002$). Galima teigti, kad pakartotinio kognityvinio vertinimo strategija statistiškai reikšmingai teigiamai nuspėja suvoktą mediatoriaus elgesio teisingumą ($\beta = 0,096$; $p = 0,002$). Tiriamieji, kurie dažniau emocijas reguliuoja pakartotiniu kognityviniu vertinimu, vertins mediatorių elgesį kaip labiau teisingą. Atsižvelgiant į šiuos rezultatus, galime teigti, kad dvylikta hipotezė yra patvirtinta.

4. REZULTATŲ APTARIMAS

Prieš atliekant tyrimą, išsikėlėme tikslą: plačiau sužinoti apie mediacijos proceso dalyvių suvoktą mediatorių elgesio teisingumą, atsižvelgiant į mediacijos dalyvių naudojamas emocijų reguliavimo strategijas bei asmeninį patyrimą (skyrybų incivumą, intymaus partnerio smurto patyrimą).

Vienas pagrindinių šio tyrimo uždavinių buvo nustatyti suvoktą mediatoriaus elgesio teisingumą. Šio tyrimo rezultatai atskleidė, jog tiriamųjų suvoktas bendras mediatorių elgesio teisingumas yra pakankamai aukštas ($M = 5,99$; Max įvertis = 7). Mediatorių elgesys santykinai prasčiausiai atitiko procedūros teisingumo ($M = 5,67$; $SD = 1,5$), geriau – nešališkumo ($M = 5,74$; $SD = 1,47$), tada galimybės išreikšti savo nuomonę ($M = 5,92$; $SD = 1,22$), mediatoriaus pastangų ($M = 6,19$; $SD = 1,14$) ir geriausiai – etiškumo ($M = 6,43$; $SD = 0,97$) reikalavimus. Atsižvelgiant į kitus tyrimus, analizuojančius suvoktą teisėjų elgesio procedūrinį teisingumą, matyti, kad teisėjų elgesys prasčiau atitinka kai kuriuos procedūrinio teisingumo reikalavimus. Pavyzdžiui, Petkevičiūtė - Barysienė ir Valickas (2016) nurodo, kad teisėjų elgesys santykinai prasčiausiai atitiko galimybės pareikšti nuomonę ($M = 72,24$ proc.; maksimalus įvertis yra 100 proc.), informavimo ($M = 67,41$ proc.) ir teisių supratimo kontrolės ($M = 20,50$ proc.) procedūrinio teisingumo reikalavimus. Svarbu paminėti, kad Shapiro ir Brett (1993), teigia, jog mediacija pasižymi geresne atitiktimi procedūrinio teisingumo reikalavimams ir turima kontrole, palyginti su teismo procesu. Svarbu pabrėžti, kad mediacija ir teismo procesas yra kokybiškai skirtingi ginčų sprendimo būdai, o bene svarbiausias skirtumas – turima kontrolė procese. Mediacijos proceso metu ginčą sprendžia šalys, teismo proceso metu – teisėjas valstybės vardu (Kaminskienė ir kt., 2019). Šiame tyrime gavome pakankamai aukštus suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo įverčius. Interpretuojant šiuos rezultatus, galime daryti prielaidą, kad pats mediacijos organizavimo procesas yra itin palankus užtikrinant ginčo šalių suvoktą procedūrinį teisingumą, kadangi mediacija yra pakankamai lankstus procesas, o ginčo šalims yra suteikiama galimybė kontroliuoti iškeliamus klausimus derybose (Koh, 2004). Žinoma, savaime dalyvavimas mediacijos procese vienareikšmiškai neužtikrina ginčo šalių suvokto procedūros teisingumo. Teisingumo vertinimams svarbi mediatoriaus elgesio atitiktis procedūrinio teisingumo reikalavimams.

Svarbu pabrėžti šiame tyrime nustatytą tiriamųjų pasitenkinimą mediacijos procedūra bei rezultatu. Rezultatai atskleidė, kad tiriamųjų pasitenkinimas mediacijos procedūra ($M = 8,15$) ir rezultatu ($M = 7,45$) yra pakankamai aukšti. Rezultatai patvirtino pirmąją hipotezę, skelbiančią, jog tiriamieji, kurie mediatoriaus elgesį vertina kaip teisingesnį, yra labiau pasitenkinę mediacijos procedūra, palyginti su tiriamaisiais, vertinančiais mediatoriaus elgesį kaip mažiau teisingą. Tiriamieji, kurie mediatoriaus elgesio atitiktį vertina geriau, atsižvelgiant į procedūros teisingumo, galimybės išreikšti nuomonę, etiškumo, nešališkumo, mediatoriaus pastangų procedūrinio teisingumo reikalavimams, yra labiau pasitenkinę mediacijos procedūra, palyginti su tiriamaisiais, prasčiau vertinančiais mediatoriaus elgesio atitiktį procedūrinio teisingumo reikalavimams. Šis gautas rezultatas antrina Kitzmann ir Emery (1993) tyrimo išvadoms, skelbiančioms, kad procedūrinio teisingumo veiksniai, tokie kaip turima sprendimų kontrolė ir jaučiama pagarba, turi teigiamą ryšį su pasitenkinimu mediacijos procedūra.

Patvirtinta ir antroji hipotezė, spėjanti, kad tiriamieji, vertinantys mediatoriaus elgesį kaip teisingesnį, bus labiau pasitenkinę mediacijos rezultatu, palyginti su tiriamaisiais, vertinančiais mediatoriaus elgesį kaip mažiau teisingą. Gautas rezultatas patvirtina Wall ir Dehurst (2005) išvadas, teigiančias, jog ginčo šalys, kurios pasiekė sprendimą ir pasirašė taikos sutartį, jaučia didesnę pasitenkinimą mediacijos procedūra ir rezultatu bei mediatorių vertina kaip kompetentesnes ir teisingesnes, palyginti su ginčo šalimis, nepasiekusiomis susitarimo. Be to, asmenys, su kuriais buvo elgiamasi procedūriškai teisingai procese, labiau tikėtina, kad sutiks su sprendimu ir jo laikysis. Svarbu paminėti, kad šis poveikis pasireiškia net jei priimtas sprendimas nėra palankus asmeniui (Tyler, 2000). Taigi, neabejotina, kad mediatoriaus elgesio atitiktis procedūrinio teisingumo reikalavimams yra susijusi su pasitenkinimu mediacijos procedūra ir rezultatu. Formuluodami trečiąją hipotezę, darėme prielaidą, kad pasitenkinimas mediacijos procedūra ir rezultatu bus statistiškai reikšmingai teigiamai susiję tarpusavyje. Tokie rezultatai yra skelbiami ir ankstesniuose tyrimuose (Alberts et al., 2005). Be to, ginčo šalys, mažiau pasitenkinusios mediacijos procedūra, yra mažiau pasitenkinusios ir mediacijos, vaikų globos ginčiuose, rezultatais (Kelly & Duryee, 1992).

Šio tyrimo rėmuose analizavome suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo ir pasiekto susitarimo mediacijoje ryšius. Ketvirtoji hipotezė, teigianti, kad tiriamieji, pasiekę susitarimą mediacijos proceso metu, vertins mediatoriaus elgesį kaip teisingesnį, palyginti su susitarimo nepasiekusiais tiriamaisiais, nebuvo patvirtinta. Rezultatai atskleidė, kad asmenys, pasiekę ir

nepasiekę susitarimo mediacijos metu, vienodai vertina procedūros teisingumo, galimybės išreikšti savo nuomonę, etiškumo, nešališkumo ir mediatoriaus pastangų atitikį procedūros teisingumo reikalavimams. Nepatvirtinta ir penktoji hipotezė. Pastarąją tikrinome siekdami išsiaiškinti, ar suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas nuspėja susitarimo pasiekimą mediacijoje. Kadangi šios hipotezės liko nepatvirtintos, mūsų gauti rezultatai antrina Alberts ir kolegų (2005) išvados, teigiančioms, kad mediacijos metu pasiektas susitarimas buvo reikšmingai susijęs tik su pasitenkinimu mediacija, bet ne su suvoktu mediatoriaus elgesio teisingumu. Ši išvada gali būti siejama su dalyvių gebėjimu pripažinti, kad susitarimo nepriėmimas greičiausiai nėra susijęs su mediatoriaus elgesio atitikimu procedūrinio teisingumo reikalavimams. Tačiau, kadangi šalys skyrė daug laiko ir energijos ginčo sprendimui, sprendimo nepasiekimas, suprantama, gali kelti nepasitenkinimą ginčo šalims (Alberts et al., 2005). Taigi, mūsų gauti rezultatai, tikrinant ketvirtąją ir penktąją hipotezes, nepatvirtina Wall ir Dehurst (2005) išvadų, teigiančių, jog ginčo šalys, pasiekusios susitarimą, įvertina mediatorius teisingesnius. Iš gautų rezultatų galime daryti prielaidą, kad mediatoriaus elgesio atitikis procedūrinio teisingumo reikalavimams nėra svarbiausias aspektas, lemiantis mediacijos sėkmę, t.y., pasiektą ginčo šalių susitarimą.

Analizavome ir kitus suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo veiksnius, pavyzdžiui, skyrybų iniciavimą. Šeštoji ir septintoji hipotezės teigė, jog tiriamieji, iniciavę skyrybas, bus labiau pasitenkinę mediacijos rezultatu ir procedūra, palyginti su tiriamaisiais, neinicijavusiais skyrybų. Šeštoji hipotezė nebuvo patvirtinta, dėl to galime teigti, kad tiriamieji, iniciavusieji ir neinicijavusieji skyrybų, yra vienodai pasitenkinę mediacijos rezultatu. Kai kurie tyrimai rodo, kad pasitenkinimas mediacija yra labiausiai susijęs su trimis faktoriais: ginčo šalių lūkesčiais, mediacijos atitiktimi procedūrinio teisingumo reikalavimams ir pasiektu rezultatu (Haley et al., 2003). Taigi, ginčo šalies statusas gali būti neesminis pasitenkinimo mediacija veiksnys. Visgi, verta paminėti, kad statistškai reikšmingų skirtumų galėjome negauti ir dėl skirtingo kiekio tiriamųjų kiekvienoje grupėje. Pavyzdžiui, šioje imtyje, iniciavo skyrybas 42 tiriamieji, neinicavo - 18. Visgi, gauti rezultatai patvirtino septintąją hipotezę, teigiančią, kad tiriamieji, iniciavę skyrybas, bus labiau patenkinti mediacijos procedūra, palyginti su tiriamaisiais, neinicijavusiais skyrybų. Gautus rezultatus galime paaiškinti kitų mokslininkų išvadomis, teigiančiomis, kad asmenys, neinicijavę skyrybų dažnai yra nustebę partnerio priimtu sprendimu išsiskirti. Neinicijavusieji dažnai yra prastesnėje psichologinėje padėtyje, kai jie yra emociškai ir

kognityviškai nepasiruošę santykių pabaigai (Margulies & Luchow, 1993, Menaglio, 2003). Pavydžiui, Bickerdike ir Littlefield (2000) teigia, kad neinicijavusieji skyrybų, yra labiau linkę patirti reaktyvų priešišumą, taip pat nuolatinį prisirišimą prie buvusio sutuoktinio. Tai, savo ruožtu, gali turėti neigiamos įtakos iniciavusiojo norui ar gebėjimui įsitraukti į ginčų sprendimą (Bickerdike & Littlefield, 2000). Taigi, galima teigti, kad (ne)inicijavusiojo statusas yra svarbus, pasitenkinimo mediacijos procedūra, veiksnys.

Iš dalies patvirtinta aštuntoji hipotezė, teigianti, kad tiriamieji, iniciavę skyrybas, vertins mediatoriaus elgesį kaip teisingesnį, palyginti su tiriamaisiais, neinicijavusiais skyrybų. Rezultatai atskleidė, kad tiriamieji, iniciavę skyrybas, statistiškai reikšmingai geriau vertina mediatoriaus elgesio atitiktį etiškumo reikalavimui, palyginti su neinicijavusiais skyrybų. Šis rezultatas antrina ankstesnių tyrimų rezultatams, teigiantiems, kad skyrybas iniciavusieji yra labiau pasiruošę skyryboms, turi didesnę kontrolę skyrybų procese, palyginti su neinicijavusiais skyrybų (Sweeney & Horwitz, 2001). Kita vertus, asmenys, neinicijavę skyrybų, dažnai save mato kaip nepageidaujamų gyvenimo pokyčių aukomis ir esamiems pokyčiams neturi kontrolės arba jos turi labai mažai (Baum, 2007). Taigi, neinicijavusieji skyrybų, dėl turimos mažesnės kontrolės procese, suvoktą procedūros teisingumą gali vertinti prasčiau. Visgi, mūsų rezultatai atskleidė, kad tiriamieji, iniciavę ir neinicijavę skyrybų, panašiai vertina mediatoriaus elgesio atitiktį procedūros teisingumo, galimybės išreikšti savo nuomonę, nešališkumo, teisėjo pastangų procedūros teisingumo reikalavimams. Atsižvelgiant į šiuos rezultatus negalime drąsiai teigti, kad (ne)inicijavusiojo statusas yra susijęs su suvoktu mediatoriaus elgesio teisingumu, kadangi nustatėme, jog tiriamieji, iniciavę skyrybas, statistiškai reikšmingai geriau vertina mediatoriaus elgesio atitiktį tik etiškumo reikalavimui. Tai rodo, kad asmenų asmeninis patyrimas, toks kaip skyrybų iniciavimas, gali būti stipriai susijęs su asmens pasitenkinimu mediacijos procedūra, bet ne su suvoktu mediatoriaus elgesio teisingumu.

Apžvelgus literatūrą, turėjome spėjimą, kad tiriamieji nepasiekę susitarimo mediacijoje, bus dažniau patyrę intymaus partnerio smurtą, palyginti su tiriamaisiais, pasiekusiais susitarimą (devintoji hipotezė). Priešingai nei Raines ir Indovina (2020) tyrime, mūsų gauti rezultatai rodo, kad tiriamieji, kurie yra dažniau ir rečiau patyrę intymaus partnerio smurtą, yra linkę panašiai pasiekti susitarimą mediacijos proceso metu. Raines ir Indovina (2020) teigia, jog susitarimo tikimybė priklauso nuo patirto smurto dažnumo, pavyzdžiui, kuo daugiau yra patiriama intymaus partnerio smurto apraiškų, tuo mažėja tikimybė susitarti. Tikėtina, kad tokius rezultatus galėjo

paveikti pačios imties specifika. Pavyzdžiui, šioje imtyje nustatytas fizinio ir seksualinio vidutinis intymaus partnerio smurto dažnumas yra gana žemas. Jeigu mūsų imtis būtų didesnė ir imtyje būtų tiriamųjų, nurodžiusių itin dažną smurto patyrimą, o įverčiai būtų įvairesni, tikėtina, kad gautume statistiškai reikšmingus rezultatus.

Šiame tyrime buvo svarbu išsiaiškinti emocijų reguliavimo strategijų ir intymaus partnerio smurto ryšį. Dešimtoji hipotezė teigė, kad tiriamieji, kurie patyrė intymaus partnerio smurtą, dažniau naudos ekspresyvaus slopinimo strategiją ir rečiau naudos pakartotinį kognityvinį vertinimą, palyginti su tiriamaisiais, nepatyrusiais intymaus partnerio smurto. Lygindami tiriamųjų naudojamą pakartotinio kognityvinio vertinimo strategiją, atsižvelgiant į intymaus partnerio smurto patyrimą, negavome statistiškai reikšmingų skirtumų. Galime teigti, kad mūsų tyrimas nepatvirtina kitų tyrimų rezultatų, teigiančių, kad intymaus partnerio smurto patyrimo istorija lemia neadaptivių emocijų reguliavimo strategijų naudojimą, tokių kaip ekspresyvas slopinimas (Munoz – Rivas et al., 2021). Tikėtina, kad šiame tyrime nepavyko gauti statistiškai reikšmingų skirtumų dėl mažos imties ($N = 60$) ir tikslinės grupės. Atrankos metu specifiskai neieškojome tiriamųjų, kurie būtų patyrę intymaus partnerio smurtą. Dėl šios priežasties kai kurių intymaus partnerio smurto formų patyrimas buvo retas arba jo iš vis nebuvo. Be to, psichologinio smurto nepatyrusių tiriamųjų grupėje buvo tik 8 tiriamieji. Dėl šios priežasties šį rezultatą turėtume interpretuoti labai atsargiai, kadangi buvo lyginami dviejų, neproporcingų dydžių, grupių vidurkiai. Svarbu pabrėžti ir gautą rezultatą, kad psichologinis smurtas yra itin paplitęs šioje imtyje. Net 86,7 proc. tiriamųjų ($N = 52$) nurodė, kad yra patyrę psichologinį intymaus partnerio smurtą. Tai patvirtina tyrimus, teigiančius, kad psichologinis smurtas yra dažniausiai paplitusi smurto rūšis Europoje (EUAFR, 2014) bei Amerikoje (Black et. al., 2011).

Toliau, analizuojant suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo veiksnius, nustatėme emocijų reguliavimo strategijų įtaką suvoktam mediatoriaus elgesio teisingumui. Nepatvirtinome vienuoliktos hipotezės, teigiančios, kad ekspresyvas slopinimas bus neigiamai susijęs su suvoktu mediatoriaus elgesio teisingumu. Rezultatai atskleidė, jog ekspresyvas slopinimas teigiamai nuspėja bendrą suvoktą mediatoriaus elgesio teisingumą. Ankstesni tyrimai skelbia priešingus rezultatus, jog smurto artimoje aplinkoje patyrimo istorija turi neigiamą ryšį su emociniu intelektu. Kitaip tariant, smurto aukos turi sunkumų atpažįstant, reguliuojant bei panaudojant emocijas sprendžiant problemas (Tsirigotis & Luczak, 2016). Tyrimai rodo, kad jaučiant negatyvias emocijas, valdžios atstovo elgesys vertinamas kaip mažiau teisingas (Murphy, 2009). Tikėtina,

kad hipotezės patvirtinti nepavyko dėl mažos imties ir jos nereprezentatyvumo. Taip pat, tyrimo sąlygų nekontroliavome ir nežinome, ar tiriamieji atsakinėjo į klausimus sąžiningai ir buvo susikaupę.

Patvirtinta dvylikta hipotezė, teigianti, kad tiriamųjų pakartotinis kognityvinis vertinimas teigiamai prognozuoja suvoktą mediatoriaus elgesio teisingumą. Ankstesni tyrimai rodo, kad asmenys, naudojantys pakartotinį kognityvinį vertinimą, paprastai patiria daugiau teigiamų emocijų ir mažiau neigiamų emocijų, o tai turi įtakos efektyviam funkcionavimui tarpasmeninėse srityse (Gross & John, 2003). Pavyzdžiui, Van den Bos ir kolegų (2003) rezultatai atskleidė, kad tiriamieji, jaučiantys neigiamas emocijas manė, kad valdžios atstovo elgesys yra prasčiau atitinkantis procedūrinio teisingumo reikalavimus, palyginti su tiriamaisiais, jaučiančiais pozityvias emocijas. Taigi, suvoktą mediatoriaus elgesio teisingumą gali lemti ir pačių ginčo šalių emocijų reguliavimo strategijos. Visgi, nepriklausomai nuo ginčo šalių emocijų reguliavimo strategijų, mediatorius privalo atpažinti ginčo šalių emocijas, skatinti ginčo šalių emocinę išvalgą ir taip padėti šalims geriau suprasti vienas kitą (Kennedy-Moore & Watson, 1999). Dėmesys emocijoms yra svarbus supratimui kaip emocijos formuoja konfliktą ir ko reikia norint pasiekti susitarimą (Jones & Bodtker, 2001). Tai ypač svarbu dirbant su žmonėmis, kurie yra linkę slopinti savo emocijas ir jų neišreikšti.

Svarbu paminėti, kad šis tyrimas turi ir keletą ribotumų. Tyrimo dalyvių atranka neatsitiktinė, dėl to negalime teigti, kad rezultatai yra reprezentatyvūs. Ieškant tiriamųjų buvo kontaktuota su mediatoriais, esančiais LR mediatorių sąrašė. Atsižvelgiant į mediatorių skaičių, esantį sąrašė, gavome pakankamai mažai mediatorių atsakymų su sutikimu pasidalinti anketos nuoroda su skyrybų mediacijoje dalyvavusiais asmenimis. Be to, tikėtina, kad dalis tiriamųjų, atsakydami į anketos klausimus, vertino tuos pačius mediatorius.

Neturėjome galimybės su tiriamaisiais susisiekti tiesiogiai, kadangi mediacijos procesai yra konfidencialūs ir mediatoriai negali platinti ginčo šalių kontaktų. Tiriamųjų buvo ieškoma per tarpininkus, t.y., mediatorių buvo prašoma pasidalinti anketa su savo klientais. Dėl sudėtingo tikslinės grupės pasiekimo, šio tyrimo imtis yra pakankamai maža ($N = 60$).

Vykdamas duomenų rinkimą, turėjome tik vieną sąlygą tiriamiesiems – dalyvavimas mediacijoje dėl santuokos nutraukimo. Kadangi specialiai neieškojome asmenų, kurie būtų patyrę intymaus partnerio smurtą, daugelis tiriamųjų nurodo pakankamai retą intymaus partnerio smurto patyrimo dažnumą, pavyzdžiui, šioje imtyje, tiriamieji nurodė, kad seksualinį ir fizinį smurtą

patyrė itin retai ($M = 0,91$; Max įvertis = 7). Taigi, rezultatai, analizuojantys psichologinius procesus, atsižvelgiant į intymaus partnerio smurto patyrimo dažnumą, yra interpretuojami atsargiai. Tikėtina, kad dėl reto smurto patyrimo imtyje, nepavyko gauti ir statistiškai reikšmingų skirtumų ir patvirtinti devintos ir dešimos hipotezių. Ateityje, būtų svarbu tirti mediacijoje dalyvavusių ir intymaus partnerio smurtą patyrusių asmenų imtis.

Svarbu pabrėžti, kad, mūsų žiniomis, šis tyrimas, analizuojantis mediacijos procese dalyvaujančių asmenų suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo veiksnius yra pirmasis Lietuvoje. Taip pat, Lietuvoje mediacija yra pakankamai naujas ginčo sprendimo būdas, dėl to Lietuvos mokslininkai kol kas neskiria daug dėmesio psichologinių procesų tyrinėjimui mediacijos kontekste. Ateityje, tyrimams yra siūloma tirti didesnes imtis ir atsižvelgti į lyčių skirtumus. Pavyzdžiui, mūsų tyrime, didžioji dauguma tiriamųjų yra moterys ($N = 49$; 81,7 proc.). Dėl šios priežasties negalėjome analizuoti lyčių skirtumų. Lyčių skirtumų analizė padėtų geriau suprasti suvokto mediatorių teisingumo veiksnius.

Ateities tyrimai turėtų tirti ir kitus suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo veiksnius. Pavyzdžiui, mūsų rezultatai atskleidė, kad suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas yra susijęs su pasiektu rezultatu mediacijos proceso metu ir emocijų reguliavimo strategijomis. Svarbu pabrėžti, kad, mūsų tyrimo duomenimis, pakartotinis kognityvinis vertinimas ir ekspresyvus slopinimas teigiamai nuspėja suvoktą mediatoriaus elgesio teisingumą. Tokie rezultatai mums buvo netikėti, kadangi ankstesni tyrimai rodo, kad ekspresyvus slopinimas nepadeda sumažinti intensyvių emocijų, o neigiamos emocijos yra susijusios su prastesniu valdžios atstovų elgesio teisingumo vertinimu (Van den Bos, 2003). Taigi, yra aktualu plėsti tyrimus, analizuojančius emocijų reguliavimo strategijų bei suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo ryšį.

Mokslininkai turėtų skirti dėmesį ir mediacijos proceso dalyvių asmeniniam patyrimui ir kaip jis yra susijęs su suvoktu teisingumu. Mūsų tyrimo rezultatai neatskleidė statistiškai reikšmingo ryšio tarp intymaus partnerio smurto bei suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo. Visgi, mokslininkų bendruomenėje yra diskutuojama apie intymaus partnerio smurto patyrimą bei jo įtaką suvoktam teisingumui ir priimto sprendimo tikimybei mediacijos proceso metu. Taigi, tolimesni tyrimai turėtų šiuos suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo veiksnius analizuoti didesnėse imtyse.

Taip pat, analizavome pasitenkinimo mediacijos procesu ir rezultatu veiksnius. Rezultatai atskleidė, kad mediatoriaus atitiktis procedūrinio teisingumo reikalavimams (procedūrinis

teisingumas, galimybė išreikšti nuomonę, etiškumas, nešališkumas, mediatoriaus pastangos) yra susiję su aukštesniu pasitenkinimu mediacijos procedūra ir rezultatu. Taip pat, tokie veiksniai, kaip skyrybų iniciavimas, gali būti susijęs su pasitenkinimu mediacijos procedūra. Tolimesni tyrimai, analizuojantys pasitenkinimo mediacija veiksniai, galėtų suteikti daugiau žinių mediacijos proceso tobulinimui ir efektyvumui.

Apibendrinant, ateityje svarbu analizuoti suvokto mediatoriaus elgesio teisingumo veiksniai. Lietuvoje būtų verta atlikti tyrimus, analizuojančius mediacijos ir teismo proceso suvokto teisingumo skirtumus. Be to, svarbu tyrinėti ne tik subjektyvius mediatoriaus elgesio teisingumo vertinimus, bet ir objektyvų elgesio atitikimą procedūrinio teisingumo reikalavimams, t.y., pasitelkti ekspertus, kurie stebėdami mediatorių elgesį, galėtų įvertinti elgesio atitiktį procedūrinio teisingumo reikalavimams. Tokiuose tyrimuose būtų svarbu palyginti subjektyvius ir objektyvius mediatoriaus elgesio teisingumo vertinimus. Taip pat, būtų įdomu ir svarbu tyrinėti ne tik suvoktą teisingumą, bet ir kitus psichologinius konstruktus mediacijos kontekste, pavyzdžiui, suvoktą mediatorių įvaizdį, pasitikėjimą mediatoriais. Tai galėtų paskatinti žmones kreiptis į mediatorius ir spręsti konfliktus ne teisminiais būdais. Atlikti tyrimai ir jų suformuluotos rekomendacijos padėtų tobulinti mediacijos organizavimą ir užtikrintų jos efektyvumą.

IŠVADOS

1. Tiriamieji, kurie mediatoriaus elgesį vertina kaip teisingesnį, yra statistiškai reikšmingai labiau pasitenkinę mediacijos procedūra, palyginti su tiriamaisiais, vertinančiais mediatoriaus elgesį kaip mažiau teisingą.
2. Tiriamieji, kurie mediatoriaus elgesį vertina kaip teisingesnį, yra statistiškai reikšmingai labiau pasitenkinę mediacijoje pasiektu rezultatu, palyginti su tiriamaisiais, vertinančiais mediatoriaus elgesį kaip mažiau teisingą.
3. Tiriamųjų pasitenkinimas mediacijos procedūra yra statistiškai reikšmingai teigiamai susijęs su pasitenkinimu mediacijos rezultatu.
4. Tiriamųjų, pasiekusių ir nepasiekusių susitarimo mediacijos proceso metu, suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas statistiškai reikšmingai nesiskyrė.
5. Tiriamųjų suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas statistiškai reikšmingai nenuspėja pasiekto susitarimo mediacijoje.
6. Tiriamųjų, neinicavusių ir iniciavusių skyrybas, pasitenkinimas mediacijos rezultatu statistiškai reikšmingai nesiskyrė.
7. Tiriamieji, neinicavę skyrybų, yra statistiškai reikšmingai mažiau pasitenkinę mediacijos procedūra, palyginti su tiriamaisiais, iniciavusiais skyrybas.
8. Tiriamųjų, iniciavusių ir neinicavusių skyrybas, suvoktas bendras mediatoriaus elgesio teisingumas statistiškai reikšmingai nesiskyrė. Tiriamieji, iniciavę skyrybas, statistiškai reikšmingai geriau vertina mediatoriaus elgesio atitiktį etiškumo reikalavimui, palyginti su tiriamaisiais, neinicavusiais skyrybų.
9. Tiriamieji, nepasiekę ir pasiekę susitarimą mediacijoje, statistiškai reikšmingai nesiskyrė, atsižvelgiant į fizinio, seksualinio, ekonominio, psichologinio intymaus partnerio smurto patyrimo dažnumą.
10. Tiriamųjų, patyrusių ir nepatyrusių fizinio, seksualinio, ekonominio, psichologinio intymaus partnerio smurto, naudojamas ekspresyvus slopinimas ir pakartotinis kognityvinis vertinimas statistiškai reikšmingai nesiskyrė.

11. Ekspresyvus slopinimas statistiškai reikšmingai teigiamai nuspėja suvoktą mediatoriaus elgesio teisingumą.
12. Pakartotinis kognityvinis vertinimas statistiškai reikšmingai teigiamai nuspėja suvoktą mediatoriaus elgesio teisingumą.

REKOMENDACIJOS

1. Šioje imtyje, mediacijos proceso dalyvių suvoktas bendras mediatorių elgesio teisingumas yra pakankamai aukštas, bet šiek tiek nutolęs nuo maksimalios reikšmės. Atsižvelgiant į tai, rekomenduojama paruošti mediatorių elgesio, mediacijos proceso metu, aprašą, atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus. Apraše galėtų būti išvardijami pagrindiniai procedūrinio teisingumo principai (balsas, neutralumas, pagarba, pasitikėjimas) ir kodėl yra svarbu mediatoriui jų laikytis. Nurodyti konkrečius elgesio pavyzdžius, atsižvelgiant į pagrindinius procedūrinio teisingumo principus.
2. Nustatyta, kad šioje imtyje psichologinis intymaus partnerio smurtas yra labai paplitęs. Prieš 86,7 procentus šios imties tiriamųjų, intymus partneris naudojo psichologinį smurtą. Tai paremia ir kitų mokslininkų atliktus tyrimus, teigiančius, kad psichologinis smurtas yra labiausiai paplitusi smurto rūšis. Mediatoriai turėtų atsižvelgti į tai, kad psichologinis smurtas yra itin dažnas. Dėl šios priežasties yra pakankamai didelė tikimybė, kad viena ar kita ginčo šalis yra praeityje patyrusi, ar vis dar patiria psichologinį smurtą. Žinoma, svarbu įvertinti, ar ginčo šalys patyrė/ patiria ir kitų formų intymaus partnerio smurtą. Nustačius smurto istoriją, mediatoriai privalo įvertinti, ar mediacija yra tinkamas ginčo sprendimo būdas. Jeigu nusprendžiama visgi taikyti mediaciją, kai yra žinoma patirto smurto istorija, būtina, atsižvelgiant į individualią situaciją, nuspręsti koku būdu mediacija vyktų efektyviausiai, pavyzdžiui, apsvarstyti galimybę pakviesti advokatus, esant aukštam galios disbalansui tarp ginčo šalių, susitikimus organizuoti atskirai su kiekviena ginčo šalimi, užtikrinti saugią aplinką ir pan.
3. Šioje imtyje nustatėme, kad emocijų reguliavimo strategijos, ekspresyvus slopinimas ir pakartotinis kognityvinis vertinimas, nuspėja suvoktą mediatoriaus elgesio teisingumą. Emocijų išreiškimas yra susijęs su konflikto transformacija ir didesne tikimybę priimti bendrą sprendimą. Mediatoriai turėtų didelį dėmesį skirti ginčo šalių emocinės išvalgos skatinimui, padėti ginčo šalims komunikuoti emocijas bei jausmus mediacijos proceso metu. Kadangi, didžioji dauguma, LR mediatorių sąrašė esančių, mediatorių neturi specialaus psichologijos išsilavinimo, svarbu mediatorius edukuoti ir suteikti daugiau žinių apie emocijas, jų reguliavimą, emocijų svarbą konflikto sprendimo metu.

LITERATŪRA

- Adams, J. S. (1965). Inequity In Social Exchange. *Advances in Experimental Social Psychology*, 2, 267 – 299. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60108-2](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60108-2)
- Adams, A. E., Sullivan, C. M., Bybee, D., & Greeson, M. R. (2008). Development of the scale of economic abuse. *Violence against women*, 14(5), 563-588. <https://doi.org/10.1177/1077801208315529>
- Alberts, J. K., Heisterkamp, B. L., & McPhee, R. M. (2005). Disputant perceptions of and satisfaction with a community mediation program. *International Journal of Conflict Management*, 16(3), 218–244. <https://doi.org/10.1108/eb022930>
- Aldao, A. (2013). The Future of Emotion Regulation Research: Capturing Context. *Perspectives on Psychological Science*, 8(2), 155–172. <https://doi.org/10.1177/1745691612459518>
- Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1269–1287. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.01269.x>
- Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 650–666. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00723.x>
- Antai, D., Oke, A., Braithwaite, P., & Lopez, G. B. (2014). The Effect of Economic, Physical, and Psychological Abuse on Mental Health: A Population-Based Study of Women in the Philippines. *International Journal of Family Medicine*, 1–11. <https://doi.org/10.1155/2014/852317>
- Appleton, A. A., Buka, S. L., Loucks, E. B., Gilman, S. E., & Kubzansky, L. D. (2013). Divergent associations of adaptive and maladaptive emotion regulation strategies with inflammation. *Health Psychology*, 32(7), 748–756. <https://doi.org/10.1037/a0030068>
- Bakaitytė, A., Kaniušonytė, G., & Žukauskienė, R. (2021). Posttraumatic growth, centrality of event, trauma symptoms and resilience: profiles of women survivors of intimate partner violence. *Journal of interpersonal violence*, 0 (0), 1 - 22. <https://doi.org/10.1177/08862605211050110>
- Baum, N. (2007). “Separation Guilt” in Women Who Initiate Divorce. *Clinical Social Work Journal*, 35(1), 47–55. <https://doi.org/10.1007/s10615-006-0053-5>
- Bauserman, R. (2012). A Meta-analysis of Parental Satisfaction, Adjustment, and Conflict in Joint Custody and Sole Custody Following Divorce. *Journal of Divorce and Remarriage*, 53(6), 464–488. <https://doi.org/10.1080/10502556.2012.682901>
- Beck, C. J. A., Menke, J. M., Brewster, K. O. H., & Figueredo, A. J. (2009). Validation of a measure of intimate partner abuse with couples participating in divorce mediation. *Journal of Divorce and*

- Remarriage*, 50(5), 295–308. <https://doi.org/10.1080/10502550902766399>
- Bickerdike, A. J., & Littlefield, L. (2000). Divorce adjustment and mediation: Theoretically grounded process research. *Mediation Quarterly*, 18(2), 181–201. <https://doi.org/10.1002/crq.3890180207>
- Bierman, A., Fazio, E. M., & Milkie, M. (2006). Outcome Measure and Unmarried Group. *Journal of Family Issues*, 27, 554–582. <https://doi.org/10.1177/0192513X05284111>
- Bies, R.J., & Moag, J.F. (1986) Interactional Justice: Communication Criteria of Fairness. In: Lewicki, R.J., Sheppard, B.H. and Bazerman, M.H., (Eds.), *Research on Negotiations in Organizations*. Greenwich: JAI Press.
- Black, M.C., Basile, K.C., Breiding, M.J., Smith, S.G., Walters, M.L., Merrick, M.T., Chen, J., & Stevens, M.R. (2011). *The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey (NISVS): 2010 Summary Report*. Atlanta, GA: National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention. Prieiga internete: https://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/nisvs_report2010-a.pdf
- Blader, S. L., & Tyler, T. R. (2003). A four-component model of procedural justice: Defining the meaning of a “fair” process. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(6), 747–758. <https://doi.org/10.1177/0146167203029006007>
- Bodtker, A. M., & Jameson, J. K. (2001). Emotion in conflict formation and its transformation: Application to organizational conflict management. *International Journal of Conflict Management*, 12(3), 259 – 275. <https://doi.org/10.1108/eb022858>
- Breiding, M., Basile, K. C., Smith, S. G., Black, M. C., Mahendra, R. R. (2015). Intimate partner violence surveillance: Uniform definitions and recommended data elements. In *Centers for Disease Control and Prevention National Center for Injury Prevention and Control*, 51–83 <https://doi.org/10.1002/oms.1210161107>
- Brewer, S. K., Zahniser, E., & Conley, C. S. (2016). Longitudinal impacts of emotion regulation on emerging adults: Variable- and person-centered approaches. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 47, 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2016.09.002>
- Bröckel, M., & Andreß, H. J. (2015). The economic consequences of divorce in germany: What has changed since the turn of the millennium? *Comparative Population Studies*, 40(3), 277–312. <https://doi.org/10.12765/CPoS-2015-04en>
- Brockner, J., Ackerman, G., Greenberg, J., Gelfand, M. J., Francesco, A. M., Chen, Z. X., Leung, K., Bierbrauer, G., Gomez, C., Kirkman, B. L., & Shapiro, D. (2001). Culture and Procedural Justice: The

- Influence of Power Distance on Reactions to Voice. *Journal of Experimental Social Psychology*, 37(4), 300–315. <https://doi.org/10.1006/jesp.2000.1451>
- Butler, E. A., Egloff, B., Wilhelm, F. H., Smith, N. C., Erickson, E. A., & Gross, J. J. (2003). The Social Consequences of Expressive Suppression. *Emotion*, 3(1), 48–67. <https://doi.org/10.1037/1528-3542.3.1.48>
- Jost, J. T., & Kay, A. C. (2010). Social justice: History, theory, and research. In S. T. Fiske, D. T. Gilbert, & G. Lindzey (Eds.), *Handbook of social psychology*. John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9780470561119.socpsy002030>
- Campbell, J. C. (2002). Health consequences of intimate partner violence. *Lancet*, 359 (9314), 1331–1336. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(02\)08336-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(02)08336-8)
- Calton, J., & Cattaneo, L. B. (2014). The effects of procedural and distributive justice on intimate partner violence victims' mental health and likelihood of future help-seeking. *American Journal of Orthopsychiatry*, 84(4), 329–340. <https://doi.org/10.1037/h0099841>
- Carver, C. S., Scheier, M. F., & Weintraub, J. K. (1989). Assessing coping strategies: A theoretically based approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(2), 267–283. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.56.2.267>
- Center for Court Innovation (2017). *Procedural Justice*. Prieiga internete: <https://www.courtinnovation.org/areas-of-focus/procedural-justice>
- Chandler, D. B. (1990). Violence, Fear, and Communication: The Variable Impact of Domestic Violence on Mediation. *Mediation Quarterly*, 7(4), 331–346. Prieiga internete: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=psyh&AN=1991-18232-001&site=ehost-live>
- Colquitt, J. A., & Zipay, K. P. (2015). Justice, Fairness, and Employee Reactions. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 2, 75–99. <https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-032414-111457>
- Creamer, M., Burgess, P., & Mcfarlane, A. C. (2001). Post-traumatic stress disorder: Findings from the Australian National Survey of Mental Health and Well-being. *Psychological Medicine*, 31(7), 1237–1247. <https://doi.org/10.1017/S0033291701004287>
- Čunichina, K. (2014). *Nusikaltimo aukų suvoktas teisėjo elgesio teisingumas* (Daktaro disertacija). Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Deutsch, M. (1975). Equity, Equality, and Need: What Determines Which Value Will Be Used as the Basis

- of Distributive Justice? *Journal of Social Issues*, 31(3), 137–149. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1975.tb01000.x>
- Dew, J., Britt, S., & Huston, S. (2012). Examining the relationship between financial issues and divorce. *Family Relations*, 61(4), 615–628. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2012.00715.x>
- Ding, D., Gale, J., Bauman, A., Phongsavan, P., & Nguyen, B. (2021). Effects of divorce and widowhood on subsequent health behaviours and outcomes in a sample of middle-aged and older Australian adults. *Scientific Reports*, 11(1), 1–11. <https://doi.org/10.1038/s41598-021-93210-y>
- Dutton, M. A., Goodman, L. A., & Bennett, L. (1999). Court-involved battered women's responses to violence: The role of psychological, physical, and sexual abuse. *Violence and Victims*, 14(1), 89–104. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.14.1.89>
- Earley, P. C., & Lind, E. A. (1987). Procedural Justice and Participation in Task Selection: The Role of Control in Mediating Justice Judgments. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(6), 1148–1160. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.6.1148>
- Elnegahy, S. (2017). Can Mediation Deliver Justice. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*, 18(3), 759–803. <http://legal-dictionary.the>
- Emery, R. E., Sbarra, D., & Grover, T. (2005). Divorce mediation. Research and Reflections. *Family Court Review*, 43(1), 22–37. <https://doi.org/10.1111/j.1744-1617.2005.00005.x>
- Emery, R. E., & Wyer, M. M. (1987). Child Custody Mediation and Litigation: An Experimental Evaluation of the Experience of Parents. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55(2), 179–186. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.55.2.17>
- Emery, R. E. (2012). *Renegotiating family relationships: Divorce, child custody, and mediation*. Guilford Press.
- Erickson, S. K., & McKnight, M. S. (1990). Mediating spousal abuse divorces. *Mediation Quarterly*, 7(4), 377–388. Prieiga internete: <https://www.proquest.com/scholarly-journals/mediating-spousal-abuse-divorces/docview/1308420320/se-2?accountid=15307>.
- European Union Agency for Fundamental Rights (2014). Violence against women: an EU-wide survey Main results Violence against women. 71–79. Prieiga internete: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf
- Fagan, P. F., & Churchill, A. (2012). The effects of divorce on children. *Australian Journal of Sex, Marriage and Family*, 2(2), 59–73. <https://doi.org/10.1080/01591487.1981.11004176>
- Feresin, M., Folla, N., Lapierre, S., & Romito, P. (2018). Family Mediation in Child Custody Cases and the

- Concealment of Domestic Violence. *Affilia - Journal of Women and Social Work*, 33(4), 509–525. <https://doi.org/10.1177/0886109918766659>
- Ford-Gilboe, M., Wathen, C. N., Varcoe, C., MacMillan, H. L., Scott-Storey, K., Mantler, T., ... & Perrin, N. (2016). Development of a brief measure of intimate partner violence experiences: the Composite Abuse Scale (Revised)—Short Form (CASR-SF). *BMJ open*, 6(12), 1–13 <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2016-012824>
- Ford, B. Q., & Gross, J. J. (2018). Emotion regulation: Why beliefs matter. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, 59(1), 1–14. <https://doi.org/10.1037/cap0000142>
- Geist, R. L., & Gilbert, D. G. (1996). Correlates of expressed and felt emotion during marital conflict: Satisfaction, personality, process, and outcome. *Personality and Individual Differences*, 21(1), 49–60. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(96\)00049-9](https://doi.org/10.1016/0191-8869(96)00049-9)
- Goldberg, S. B. (2005). In Practice The Secrets of Successful Mediators. *Negotiation Journal*, 365–376. <https://doi.org/10.1111/j.1571-9979.2005.00069.x>
- Goldberg, S. B., & Shaw, M. L. (2007). The secrets of successful (and unsuccessful) mediators continued: Studies two and three. *Negotiation Journal*, 23(4), 393–418. <https://doi.org/10.1111/j.1571-9979.2007.00152.x>
- Gratz, K. L., & Roemer, L. (2004). Multidimensional Assessment of Emotion Regulation and Dysregulation: Development, Factor Structure, and Initial Validation of the Difficulties in Emotion Regulation Scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 26(1), 41–54. <https://doi.org/10.1023/B:JOBA.0000007455.08539.94>
- Greenberg, J. (1986). Determinants of Perceived Fairness of Performance Evaluations. *Journal of Applied Psychology*, 71(2), 340–342. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.71.2.340>
- Gross, J. J., & Levenson, R. W. (1993). Emotional suppression: Physiology, self-report, and expressive behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(6), 970–986. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.64.6.970>
- Gross, J. J. (1998). The emerging field of emotion regulation: An integrative review. *Review of General Psychology*, 2(3), 271–299. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.2.3.271>
- Gross, J. J. (2002). Emotion regulation: Affective, cognitive, and social consequences. *Psychophysiology*, 39(3), 281–291. <https://doi.org/10.1017/S0048577201393198>
- Gross, J. J., & Thompson, R. A. (2007). Emotion Regulation: Conceptual Foundations. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation*. The Guilford Press.

- Gross, J. J. (2013). Emotion regulation: Taking stock and moving forward. *Emotion, 13*(3), 359–365. <https://doi.org/10.1037/a0032135>
- Gross, J. J. (2014). Emotion regulation: Conceptual and empirical foundations. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation*. The Guilford Press.
- Gross, J. J. (2015). Emotion Regulation: Current Status and Future Prospects. *Psychological Inquiry, 26*(1), 1–26. <https://doi.org/10.1080/1047840X.2014.940781>
- Gross, J. J., & John, O. P. (2003). Individual Differences in Two Emotion Regulation Processes: Implications for Affect, Relationships, and Well-Being. *Journal of Personality and Social Psychology, 85*(2), 348–362. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.85.2.348>
- Gross, J. J., & Jazaieri, H. (2014). Emotion, emotion regulation, and psychopathology: An affective science perspective. *Clinical Psychological Science, 2*, 387–401. <https://doi.org/10.1177/2167702614536164>
- Haley, W. E., LaMonde, L. A., Han, B., Burton, A. M., & Schonwetter, R. (2003). Predictors of depression and life satisfaction among spousal caregivers in hospice: Application of a stress process model. *Journal of palliative medicine, 6*(2), 215–224. Prieiga internete: <https://heinonline.org/HOL/PDFsearchable?handle=hein.journals/ohjdpr13&collection=journals§ion=40&id=&print=section§ioncount=1&ext=.pdf&nocover=&display=0>
- Halford, W. K., & Sweeper, S. (2013). Trajectories of adjustment to couple relationship separation. *Family Process, 52*(2), 228–243. <https://doi.org/10.1111/famp.12006>
- Hea Jin Koh. (2004). “Yet I Shall Temper So Justice with Mercy” Procedural Justice in Mediation and Litigation. *Law and Psychology Review, 28*, 169–176. Prieiga internete: <https://heinonline.org/HOL/PDFsearchable?handle=hein.journals/lpsyr28&collection=journals§ion=13&id=&print=section§ioncount=1&ext=.pdf&nocover=&display=0>
- Hefner, M. K., Baboolal, A. A., Fleury-Steiner, R. E., & Miller, S. L. (2021). Mediating Justice: Women’s Perceptions of Fairness in the Civil Protection Order Process. *Journal of Interpersonal Violence, 36*(8), 1–22. <https://doi.org/10.1177/0886260518775749>
- Holtzworth-Munroe, A., Beck, C. J., Applegate, A. G., Adams, J. M., Rossi, F. S., Jiang, L. J., Tomlinson, C. S., & Hale, D. F. (2021). Supplemental Material for Intimate Partner Violence (IPV) and Family Dispute Resolution: A Randomized Controlled Trial Comparing Shuttle Mediation, Videoconferencing Mediation, and Litigation. *Psychology, Public Policy, and Law, 27*(1), 45–64. <https://doi.org/10.1037/law0000278.supp>

- Hotaling, G. T., & Buzawa, E. S. (2003). *Forgoing criminal justice assistance: The non-reporting of new incidents of abuse in a court sample of domestic violence victims*, Washington, DC: National Institute of Justice.
- Hughes, M. E., & Waite, L. J. (2009). Marital biography and health at mid-life. *Journal of Health and Social Behavior*, 50(3), 344–358. <https://doi.org/10.1177/002214650905000307>
- Imbrogno, A. R., & Imbrogno, S. (2000). Mediation in court cases of domestic violence. *Families in Society*, 81(4), 392–401. <https://doi.org/10.1606/1044-3894.1035>
- Jameson, J. K., Bodtker, A. M., Porch, D. M., & Jordan, W. J. (2009). Exploring the Role of Emotion in Conflict Transformation. *Conflict Resolution Quarterly*, 27(2), 185–202. <https://doi.org/10.1002/crq>
- Justickis V., Valickas G. (2006) Procedūrinis teisingumas Lietuvos kriminalinėje justicijoje (p. 79) Vilnius: MRU leidykla.
- Johnston, J. R., & Linda E.G. Campbell. (1993). A Clinical Typology of Interparental Violence in Disputed - Custody Divorces. *Orthopsychiat*, 63(2), 190–198. <https://doi.org/10.1037/h0079425>
- Jones, T. S., & Bodtker, A. (2001). Mediating with heart in mind: Addressing emotion in mediation practice. *Negotiation Journal*, 17(3), 207–244. <https://doi.org/10.1023/A:1013283710190>
- Kaminskienė, N., Sondaitė, J., Tvaronavičienė, A., Račelytė, D., Langys, E., Intė, O. (2019). *Mediatoriaus vadovas*. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija.
- Kennedy-Moore, E., & Watson, J. C. (1999). *Expressing emotion: Myths, realities, and therapeutic strategies*. Guilford Press.
- Kitzmann, K. M., & Emery, R. E. (1993). Procedural justice and parents' satisfaction in a field study of child custody dispute resolution. *Law and Human Behavior*, 17(5), 553–567. <https://doi.org/10.1007/BF01045073>
- Krehbiel, P. J., & Cropanzano, R. (2000). Procedural justice, outcome favorability and emotion. *Social Justice Research*, 13(4), 339–360. <https://doi.org/10.1023/A:1007670909889>
- Kutin, J., Russell, R., & Reid, M. (2017). Economic abuse between intimate partners in Australia: prevalence, health status, disability and financial stress. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 41(3), 269–274. <https://doi.org/10.1111/1753-6405.12651>
- Lambert, E. G., Keena, L. D., Leone, M., May, D., & Haynes, S. H. (2020). The effects of distributive and procedural justice on job satisfaction and organizational commitment of correctional staff. *Social Science Journal*, 57(4), 405–416. <https://doi.org/10.1016/j.sosci.2019.02.002>
- Lande, J. (2000). Getting the Faith: Why Business Lawyers and Executives Believe in Mediation. *Harvard*

- Negotiation Law Review*, 5(137), 171–176. Prieiga internete: <https://heinonline.org/HOL/PDFsearchable?handle=hein.journals/haneg5&collection=journals§ion=6&id=&print=section§ioncount=1&ext=.pdf&nocover=&display=0>
- Laurinavičius A. (2006). *Procedūrinio teisingumo psichologiniai veiksniai: Teisėjo sprendimo prognozės įtaka teisingumo vertinimams* (Daktaro disertacija). Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Leben, S. (2019). Exploring the overlap between procedural-justice principles and emotion regulation in the courtroom. *Oñati Socio-Legal Series*, 9(5), 852–864. Prieiga internete: <https://www.opo.iisj.net/index.php/osls/article/download/1070/1206>
- Lemay, E. P., Overall, N. C., & Clark, M. S. (2012). Experiences and interpersonal consequences of hurt feelings and anger. *Journal of Personality and Social Psychology*, 103(6), 982–1006. <https://doi.org/10.1037/a0030064>
- Leopold, T. (2018). Gender Differences in the Consequences of Divorce: A Study of Multiple Outcomes. *Demography*, 55(3), 769–797. <https://doi.org/10.1007/s13524-018-0667-6>
- Lerner, M. J. (1977). The justice motive: Some hypotheses as to its origins and forms. *Journal of Personality*, 45(1), 1–52. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1977.tb00591.x>
- Leventhal, G. S. (1980). What Should Be Done with Equity Theory? *Social Exchanges: Advances in Theory and Research*, 27–55. Prieiga internete: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED142463.pdf>
- Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas (suvestinė redakcija 2021 – 04 – 29). Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325294/asr>
- Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija (2021). *Mediacija*. Prieiga internete: <https://tm.lrv.lt/lt/veiklos-srityys-1/mediacija>
- Lind, E. A., & Tyler, T. R. (1988). *The Social Psychology of Procedural Justice*. 1–6. https://doi.org/10.1007/978-1-4899-2115-4_1
- Lukauskaitė, V., & Daugirdienė, A. (2015). 5–8-Year-Old Children’s Perceived Procedural Justice. *Ugdymo Psichologija*, 26, 27–43. <https://doi.org/10.15823/up.2015.03>
- Lysova, A., Dim, E. E., & Dutton, D. (2019). Prevalence and Consequences of Intimate Partner Violence in Canada as Measured by the National Victimization Survey. *Partner Abuse*, 10(2), 199–221. <https://doi.org/10.1891/1946-6560.10.2.199>
- Margulies S, Luchow A. (1993). Litigation, Mediation and the Psychology of Divorce. *The Journal of Psychiatry & Law*, 20(4), 483–504. <https://doi.org/10.1177/009318539202000405>
- Masterson, S. S., Lewis, K., Goldman, B. M., & Taylor, M. S. (2000). Integrating justice and social

- exchange: The differing effects of fair procedures and treatment on work relationships. *Academy of Management Journal*, 43(4), 738–748. <https://doi.org/10.5465/1556364>
- Matsumoto, D., & Sung Hwang, H. (2013). Facial expressions. In: *Nonverbal Communication: Science and Applications*. (Eds.) Matsumoto, D., & Sung Hwang, H. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Maxwell, J. P. (2005). *MANDATORY MEDIATION OF CUSTODY IN THE FACE OF DOMESTIC VIOLENCE*. *Family Court Review*, 37(3), 335–355. <https://doi.org/10.1111/j.174-1617.1999.tb01309>
- Menaglio, D. F. (2003). *Aims, separation and attitudinal factors in mediation: An exploratory investigation*. (Doctoral dissertation). Edith Cowan University.
- Michailovič, I., Bikelis, S., Čepas, A., Dobrynina, M., Simaitis, R., Šneideris, D., Ūselė, L., Venckevičienė, J. (2014). *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas.
- Milašius, Tadas (2007). Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas. *Teisė*, 63, 43-58. Prieiga internete: <https://www.lituanistika.lt/content/17926>
- Moore, S. A., Zoellner, L. A., & Mollenholt, N. (2008). Are expressive suppression and cognitive reappraisal associated with stress-related symptoms? *Behaviour Research and Therapy*, 46(9), 993–1000. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2008.05.001>
- Montada, L. (2003). Justice, equity, and fairness in human relations. In T. Millon & M. J. Lerner (Eds.), *Handbook of psychology: Personality and social psychology*. John Wiley & Sons, Inc.. <https://doi.org/10.1002/0471264385.wei0522>
- Muñoz-Rivas, M., Bellot, A., Montorio, I., Ronzón-tirado, R., & Redondo, N. (2021). Profiles of emotion regulation and post-traumatic stress severity among female victims of intimate partner violence. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(13), 1–14. <https://doi.org/10.3390/ijerph18136865>
- Murphy, K. (2009). Procedural justice and affect intensity: Understanding reactions to regulatory authorities. *Social Justice Research*, 22(1), 1–30. <https://doi.org/10.1007/s11211-008-0086-8>
- Naragon-Gainey, K., McMahon, T. P., & Chacko, T. P. (2017). The structure of common emotion regulation strategies: A meta-analytic examination. *Psychological Bulletin*, 143(4), 384–427. <https://doi.org/10.1037/bul0000093>
- National Collaborating Centre for Mental Health (2005). *Post-traumatic stress disorder: The management of PTSD in adults and children in primary and secondary care*. 21–37. Prieiga internete: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK56494/>

- Newmark, L., Harrell, A., & Salem, P. (1995). Domestic Violence and Empowerment in Custody and Visitation Cases. *Family Court Review*, 33(1), 30–62. <https://doi.org/10.1111/j.174-1617.1995.tb00347.x>
- Oficialios statistikos portalas (2020). Ištuokos. Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai-2020/santuokos-ir-istuokos/istuokos>
- Oficialios statistikos portalas (2021). Smurtas artimoje aplinkoje. Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=8417124>
- Overall, N. C., & McNulty, J. K. (2017). What type of communication during conflict is beneficial for intimate relationships? *Current Opinion in Psychology*, 13, 1–5. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2016.03.002>
- Postmus, J. L., Huang, C. C., & Mathisen-Stylianou, A. (2012). The impact of physical and economic abuse on maternal mental health and parenting. *Children and Youth Services Review*, 34(9), 1922–1928. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.06.005>
- Pruitt, D. G., Peirce, R. S., McGillicuddy, N. B., Welton, G. L., & Castrianno, L. M. (1993). Long-term success in mediation. *Law and Human Behavior*, 17(3), 313–330. <https://doi.org/10.1007/BF01044511>
- Pruitt, D. G., Welton, G. L., Peirce, R. S., Zubek, J. M., & Nochajski, T. H. (1990). Goal achievement, procedural justice and the success of mediation. *International Journal of Conflict Management*, 1(1), 33–45. <https://doi.org/10.1108/eb022671>
- Raines, S., Choi, Y., Johnson, J., & Coker, K. (2016). Safety, Satisfaction, and Settlement in Domestic Relations Mediations: New Findings. *Family Court Review*, 54(4), 603–619. <https://doi.org/10.1111/fcre.12246>
- Raines, S. S., & Indovina, V. (2020). How does domestic violence influence the likelihood of settlement in mediation? New data answers old questions. *Conflict Resolution Quarterly*, 37(3), 195–205. <https://doi.org/10.1002/crq.21274>
- Rani, R., Garg, P., & Rastogi, R. (2018). Organizational justice and psychological wellbeing of police employees: A relationship study. *International Journal of Advances in Agriculture Sciences*, 1(5), 1–14
- Richards, J. M., & Gross, J. J. (2000). Emotion regulation and memory: The cognitive costs of keeping one's cool. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(3), 410–424. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.79.3.410>
- Ross, M., & Miller, D. (Eds.). (2002). *The Justice Motive in Everyday Life*. Cambridge: Cambridge

University Press.

- Rottenberg, J., & Gross, J. J. (2003). When emotion goes wrong: Realizing the promise of affective science. *Clinical Psychology: Science and Practice*, *10*(2), 227–232. <https://doi.org/10.1093/clipsy/bpg012>
- Salom, C. L., Williams, G. M., Najman, J. M., & Alati, R. (2015). Substance use and mental health disorders are linked to different forms of intimate partner violence victimisation. *Drug and Alcohol Dependence*, *151*, 121–127. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2015.03.011>
- Sanford, K. (2007). Hard and soft emotion during conflict: Investigating married couples and other relationships. *Personal Relationships*, *14*(1), 65–90. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2006.00142.x>
- Sasaki, E., Overall, N. C., Chang, V. T., & Low, R. S. T. (2021). A dyadic perspective of expressive suppression: Own or partner suppression weakens relationships. *Emotion*, *1*–5. <https://doi.org/10.1037/emo0000978>
- Sbarra, D. A., & Emery, R. E. (2013). In the presence of grief: The role of cognitive-emotional adaptation in contemporary divorce mediation. In *Handbook of divorce and relationship dissolution*. Psychology Press.
- Scheer, J. R., & Mereish, E. H. (2021). Intimate Partner Violence and Illicit Substance Use Among Sexual and Gender Minority Youth: The Protective Role of Cognitive Reappraisal. *Journal of Interpersonal Violence*, *36*(22), 9956–9976. <https://doi.org/10.1177/0886260519881001>
- Schonbrun, Y. C., Orchowski, L. M., & Spillane, N. (2013). Intimate partner violence and use of alcohol and drug treatment services among a national sample. *Addictive Disorders and Their Treatment*, *12*(2), 58–66. <https://doi.org/10.1097/ADT.0b013e31825791ff>
- Scott, S. B., Rhoades, G. K., Stanley, S. M., Allen, E. S., & Markman, H. J. (2013). Reasons for divorce and recollections of premarital intervention: Implications for improving relationship education. *Couple and Family Psychology: Research and Practice*, *2*(2), 131–145. <https://doi.org/10.1037/a0032025>
- Shapiro, D. L., & Brett, J. M. (1993). Comparing three processes underlying judgments of procedural justice: A field study of mediation and arbitration. *Journal of Personality and Social Psychology*, *65*(6), 1167–1177. <https://doi.org/10.1037//0022-3514.65.6.1167>
- Sondaitė, J. (2006). Šeimos mediacija: užsienio šalių patirtis. *Socialinis Darbas*, *5*(2), 24–28. Prieiga internete: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/13249/2085-8561-1-PB.pdf?sequence=1>
- Steeh, N. Ver, & Dalton, C. (2008). Report From the Wingspread Conference on Domestic Violence and Family Courts. *Family Court Review*, *46*(3), 454–475. <https://doi.org/10.1111/j.1744->

1617.2008.00214.x

- Sweeney, M. M., & Horwitz, A. V. (2001). Infidelity, Initiation, and the Emotional Climate of Divorce: Are There Implications for Mental Health? *Journal of Health and Social Behavior*, 42(3), 295–309. <https://doi.org/10.2307/3090216>
- Sweeney, B., & Carruthers, W. (1996). Conflict resolution: History, philosophy, theory, and educational applications. *The School Counselor*, 43(5), 326–344. Prieiga internete: <http://www.jstor.org/stable/23897827>
- Thibaut, J., & Walker, L. (1978). A Theory of Procedure. *California Law Review*, 66(3), 541–566. <https://doi.org/10.2307/3480099>
- Thomson, R. A., Overall, N. C., Cameron, L. D., & Low, R. S. T. (2018). Perceived regard, expressive suppression during conflict, and conflict resolution. *Journal of Family Psychology*, 32(6), 722–732. <https://doi.org/10.1037/fam0000429>
- Tishler, C. L., Bartholomae, S., Katz, B. L., & Landry-Meyer, L. (2004). Is domestic violence relevant?: An exploratory analysis of couples referred for mediation in family court. *Journal of Interpersonal Violence*, 19(9), 1042–1062. <https://doi.org/10.1177/0886260504268003>
- Tsirigotis, K., & Łuczak, J. (2016). Emotional Intelligence of Women Who Experience Domestic Violence. *Psychiatric Quarterly*, 87(1), 165–176. <https://doi.org/10.1007/s11126-015-9368-0>
- Tomkins, A. J., & Applequist, K. (2008). Constructs of justice: Beyond civil litigation. In B. H. Bornstein, R. L. Wiener, R. Schopp, & S. L. Willborn (Eds.), *Civil juries and civil justice: Psychological and legal perspectives*. Springer Science.
- Tyler, T. R., Rasinski, K. A., & Spodick, N. (1985). Influence of voice on satisfaction with leaders: Exploring the meaning of process control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48(1), 72–81. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.48.1.72>
- Tyler, T. (1988). What is Procedural Justice?: Criteria used by Citizens to Assess the Fairness of Legal Procedures. *Law & Society Review*, 22(1), 103–136. Prieiga internete: <https://heinonline.org/HOL/PDFsearchable?handle=hein.journals/lwsocrw22&collection=journals§ion=9&id=&print=section§ioncount=1&ext=.pdf&nocover=&display=0>
- Tyler, T. R. (1987). Concerns in Mediation. *Negotiation Journal*, 3(4), 367–374. Prieiga internete: <https://heinonline.org/HOL/PDFsearchable?handle=hein.journals/nej03&collection=journals§ion=55&id=&print=section§ioncount=1&ext=.pdf&nocover=&display=0>
- Tyler, T. R. (1989). The Psychology of Procedural Justice: A Test of the Group-Value Model. *Journal of*

- Personality and Social Psychology*, 57(5), 830–838. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.5.830>
- Tyler, T. R. (2000). International Journal of Psychology Social Justice : Outcome and Procedure Social Justice : Outcome and Procedure. *International Journal of Psychology*, 35(2), 37–41. <https://doi.org/10.1080/002075900399411>
- Tyler, T. R., & Lind, E. A. (1992). A relational model of authority in groups. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25(C), 143–191. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60283-X](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60283-X)
- Tyler, T.R., 2008. Procedural Justice and the Courts. *Court Review*, 44(2), 26–31. Prieiga internete: <http://digitalcommons.unl.edu/ajacourtreview/217/>
- Umbreit, M. S. (1995). The development and impact of victim-offender mediation in the United States. *Mediation Quarterly*, 12(3), 263–276. <https://doi.org/10.1002/crq.3900120307>
- Valickas, G., Justickis, V., Vanagaitė, K., Voropaj, K. (2013). *Procedūrinis teisingumas ir žmonių pasitikėjimas teisėsaugos pareigūnais bei institucijomis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Valickas, G., Petkevičiūtė - Barysienė, D. (2016). *Teisėjų elgesio atitiktis procedūrinio teisingumo reikalavimams civilinėse bylose*. 35(2), 20–37. <https://doi.org/10.15388/Teise.2016.100.10244>.
- Van den Bos, K. (2003). On the Subjective Quality of Social Justice: The Role of Affect as Information in the Psychology of Justice Judgments. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(3), 482–498. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.85.3.482>
- Wall, V. D., & Dewhurst, M. L. (1991). Mediator Gender: Communication Differences in Resolved and Unresolved Mediations. *Mediation Quarterly*, 9(1), 63–85. <https://doi.org/10.1002/crq.3900090107>
- Walker, L., Latour, S., Lind, E. A., & Thibaut, J. (1974). Reactions of Participants and Observers to Modes of Adjudication. *Journal of Applied Social Psychology*, 4(4), 295–310. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1974.tb02809.x>
- Walters, G. D., & Bolger, P. C. (2018). Procedural justice perceptions, legitimacy beliefs, and compliance with the law: a meta-analysis. *Journal of Experimental Criminology*, 15(3), 341–372. <https://doi.org/10.1007/s11292-018-9338-2>
- Weaver, T. L., Sanders, C. K., Campbell, C. L., & Schnabel, M. (2009). Development and preliminary psychometric evaluation of the domestic violence-related financial issues scale (DV-FI). *Journal of Interpersonal Violence*, 24(4), 569–585. <https://doi.org/10.1177/0886260508317176>
- Weiss, H. M., Suckow, K., & Cropanzano, R. (1999). Effects of justice conditions on discrete emotions. *Journal of Applied Psychology*, 84(5), 786–794. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.84.5.786>
- Wells, W. (2007). Type of contact and evaluations of police officers: The effects of procedural justice across

- three types of police-citizen contacts. *Journal of Criminal Justice*, 35(6), 612–621.
<https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2007.09.006>
- Willén, H. (2015). Challenges for Divorced Parents: Regulating Negative Emotions in Post-Divorce Relationships. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 36(3), 356–370.
<https://doi.org/10.1002/anzf.1115>
- Wilson, M. (2019). Global Mediation Reform - Shahla F. Ali, Court Reform Mediation: Efficiency, Confidence, Perceptions of Justice. *Asian Journal of Law and Society*, 6(2), 413–415.
<https://doi.org/10.1017/als.2019.17>
- Wood, G., Tyler, T. R., & Papachristos, A. V. (2020). Procedural justice training reduces police use of force and complaints against officers. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 117(18), 9815–9821. <https://doi.org/10.1073/pnas.1920671117>
- World Health Organization (2012). Intimate Partner violence. Prieiga internete: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77432/WHO_RHR_12.36_eng.pdf
- World Health Organization (2021). *Violence against women*. Prieiga internete: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>
- Yurtsever, G. (2004). Emotional regulation strategies and negotiation. *Psychological Reports*, 95(31), 780–786. <https://doi.org/10.2466/pr0.95.3.780-786>
- Zweig, J. M., Burt, M. R., & Van Ness, A. (2003). The effects on victims of victim service programs funded by the STOP Formula grants program. Washington DC: The Urban institute.

PRIEDAI

1 priedas. Aprašomoji statistika.

1 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas, atsižvelgiant į lytį.

Lytis	N	Procentai
Moterys	49	81,7
Vyrai	11	18,3
Iš viso	60	100

Pastaba: N – tiriamųjų skaičius.

2 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas, atsižvelgiant į amžių.

Amžius	N	Procentai
25 -29	5	8,4
30 - 39	27	45
40 - 59	27	45
60 ir vyresni	1	1.6
Iš viso	60	100

Pastaba: N – tiriamųjų skaičius.

3 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas, atsižvelgiant į išsilavinimą.

Išsilavinimas	N	Procentai
Pagrindinis	2	3,3
Vidurinis	13	21,7
Aukštesnysis	17	28,3
Aukštasis	28	46,7
Iš viso	60	100

Pastaba: N – tiriamųjų skaičius.

4 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas, atsižvelgiant į gyvenamąją vietą.

Gyvenamoji vieta	N	Procentai
Kaimo vietovė	3	5
Miestelis/Miestas	25	41,7
Didmiestis	32	53,3

Pastaba: N – tiriamųjų skaičius.

5 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas, atsižvelgiant į turimų vaikų skaičių.

Vaikų skaičius	N	Procentai
Neturi	6	10
Vienas	25	41,7
Du	21	35
Trys ir daugiau	7	11,7
Neatsakė	1	1,6
Iš viso	60	100

Pastaba: N – tiriamųjų skaičius.

6 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas, atsižvelgiant į (ne)pasiektą susitarimą mediacijos proceso metu.

(Ne) pasiektas susitarimas mediacijos proceso metu	N	Procentai
Susitarė	42	70
Nesusitarė	18	30

Pastaba: N – tiriamųjų skaičius.

7 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas, atsižvelgiant į laiko trukmę nuo kreipimosi dėl mediacijos iki mediacijos proceso pradžios.

Trukmė nuo kreipimosi iki mediacijos pradžios	N	Procentai
Iki 7 dienų (imtinai)	21	35
Nuo 8 iki 14 dienų (imtinai)	17	28,4
Nuo 15 dienų iki vieno mėnesio	16	26,6
Virš mėnesio	4	6,6
Nežino	2	3,4
Iš viso	60	100

Pastaba: N – tiriamųjų skaičius.

8 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas, atsižvelgiant į mediacijos sesijų skaičių procese.

Mediacijos sesijų skaičius	N	Procentai
Viena	15	25
Dvi	11	18,3
Trys	10	16,7
Ketrios	18	30
Penkios ir daugiau	6	10
Iš viso	60	100

Pastaba: N – tiriamųjų skaičius.

9 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas, atsižvelgiant į skyrybų (ne)iniciavimą.

Skyrybų iniciavimas	N	Procentai
Iniciatorius (-ė)	42	70
Neiniciatorius (-ė)	18	30

Pastaba: N – tiriamųjų skaičius.

10 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas, atsižvelgiant į problemą, spręstą mediacijos proceso metu.

Problema, spręsta mediacijos proceso metu	N	Procentai
Vaiko išlaikymas (alimentų klausimai), gyvenamosios vietos nustatymas, lankymo ir bendravimo su vaiku tvarka ir kt.	27	43,6
Turto dalybos	10	16,1
Vaiko tautybės keitimo klausimas	2	3,2
Gyvūno priėmimas į namus	1	1,6
Santuokos nutraukimas taikos sutartimi (tiriamieji nepatiksino)	22	35,5
Iš viso	62	100

Pastaba: N – tiriamųjų skaičius.

2 priedas. Kintamųjų duomenų atitiktis normaliajam skirstiniui

1 lentelė. Skalių/ subskalių tikrinimo Kolmogorov – Smirnov testu rezultatai.

Skalės/ subskalės	Statistika	df	p
Mediatoriaus elgesio teisingumas (bendra skalė)	0,183	60	< 0,001
Procedūrų teisingumas	0,211	60	< 0,001
Galimybė išreikšti savo nuomonę	0,194	60	< 0,001
Etiškumas	0,370	60	< 0,001
Nešališkumas	0,202	60	< 0,001
Mediatoriaus pastangos	0,294	60	< 0,001
Ekspresyvus slopinimas	0,107	60	0,085
Pakartotinis kognityvinis vertinimas	0,097	60	0,2
Fizinis smurtas	0,293	60	< 0,001
Seksualinis smurtas	0,299	60	< 0,001
Ekonominis smurtas	0,212	60	< 0,001
Psichologinis smurtas	0,105	60	0,096
Bendras smurtas	0,153	60	0,001
Pasitenkinimas mediacijos procesu	0,225	60	< 0,001
Pasitenkinimas mediacijos rezultatu	0,236	60	< 0,001

Pastaba: df – laisvės laipsnis, statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu.

3 priedas. Kreipimosi į respondentus tekstas

Gerbiamasis/Gerbiamoji,

Esu Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto II kurso teisės psichologijos studentė Rugilė Žaliauskaitė. Rašau baigiamąjį darbą ir atlieku tyrimą, kurio tikslas yra plačiau sužinoti apie mediacijos proceso dalyvių suvoktą mediatorių elgesio teisingumą, atsižvelgiant į asmeninį mediacijos dalyvių patyrimą ir prašau Jūsų pagalbos dalyvaujant šiame tyrime. Anketos pildymas užtruks 15 minučių.

Dalyvavimas tyrime yra visiškai anoniminis – nėra fiksuojami jokie Jus galintys identifikuoti duomenys. Duomenys bus pateikiami magistro darbe. Pildydami anketą bet kada galite persigalvoti ir atsisakyti toliau atsakinėti į klausimus.

Kai kurie anketos klausimai gali Jums priminti neigiamus išgyvenimus bei sukelti intensyvias emocijas. Tokiu atveju, siūlome kreiptis į specialistus pagalbos telefonais. Juos rasite šioje nuorodoje: <https://pagalbasau.lt/pagalbos-linijos/>

Iš anksto dėkoju Jums už atsakymus!

Kilus klausimams, galite susisiekti el.paštu - rugile.zaliauskaite@fsf.stud.vu.lt

4 priedas. Patikimumo analizės rezultatai

1 lentelė. Patikimumo analizės rezultatai (Cronbach α koeficientas).

Skalės/ Subskalės	Cronbach α koeficientas
Emocijų reguliavimas (bendra skalė)	0,84
Ekspresyvus slopinimas	0,78
Pakartotinis kognityvinis vertinimas	0,86
Smurto formos ir dažnumas (bendra skalė)	0,95
Fizinis smurtas	0,94
Seksualinis smurtas	0,96
Ekonominis smurtas	0,84
Psichologinis smurtas	0,92
Suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas (bendra skalė)	0,95
Procedūrų teisingumas	0,91
Galimybė išreikšti nuomonę	0,82
Etiškumas	0,96
Nešališkumas	0,81
Mediatoriaus pastangos	0,90

5 priedas. Suvokto mediatoriaus elgesio skalės ir subskalių ryšys

1 lentelė. Suvokto mediatoriaus elgesio skalės ir subskalių ryšys (Spearman koreliacija).

	M (SD)	R _s					
		1	2	3	4	5	6
1. Suvoktas mediatoriaus elgesio teisingumas (bendra skalė)	5,99 (1,1)	-					
2. Procedūrų teisingumas	5,67 (1,51)	0,90**	-				
3. Galimybė išreikšti savo nuomonę	5,92 (1,22)	0,90**	0,86**	-			
4. Etiškumas	6,43 (0,97)	0,75**	0,63**	0,68**	-		
5. Nešališkumas	5,74 (1,48)	0,89**	0,68**	0,68**	0,64**	-	
6. Mediatoriaus pastangos	6,19 (1,14)	0,89**	0,82**	0,85**	0,81**	0,74**	-

Pastaba: M – vidurkis; SD – standartinis nuokrypis; statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu ($p < 0,001$).